Hajriz Luboder

RAZGOVORI SA PISCIMA
3

Rožaje, 2021.

Hajriz Luboder

RAZGOVORI SA PICIMA 3

UREDNIK

Dr Suada Džogović

IZDAVAČ

AVLIJA

NASLOVNA STRANA

Svetlana Kokanović

PRIPREMA ZA ŠTAMPU

Damir Skarep

TIRAŽ

100 primjeraka

ŠTAMPA

SaTCIP, Vrnjačka Banja

Rožaje, 2021.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-9940-21-008-3 (knj. 1)
ISBN 978-9940-21-022-9 (knj. 2)
ISBN 978-9940-21-026-7 (knj. 3)
COBISS.CG-ID 24769552

SADRŽAJ

MIŠO MARIĆ 7
ISMET BEKRIĆ 25
ŠEFKIJA BORANČIĆ 41
BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO 57
MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ 67
SANELA HALKOVIĆ 79
AIDA ŠEĆIĆ-NEZIREVIĆ 91
ELMA SELIMI 99

RAZGOVORI SA PISCIMA

MIŠO MARIĆ: KUĆU KUĆOM I AVLIJU AVLIJOM ČINE LJUDI

Skoro četvrt vijeka je prošlo od rata u Bosni i Hercegovini, a kao da je to bilo juče, kao da još živimo u poslijeratnom, ili kako pjesnik Slobodan Ž. Obradović reče "prijeratnom miru". Kada pravimo intervju sa nekim iz Bosne odmah pomislimo na rat.

MIŠO MARIĆ: Dva sam se rata kutarisao, skoro će biološki koji neću. Drugi svjetski a *Prvi moj rat* našao me kao bebu u rodnom Bosanskom Petrovcu, Drugi Idiotski, zatekao me u Mostaru. Taj '91. učinio me apatridom, onaj '41. siročetom. Orezilili me za oca, oba djeda, baku po ocu – skoro 100 iz brojne majčine i očeve porodice. Il' odmah poklali, il' smo ih otkopavali poslije rata, il' su krajputaši s petokrakom od '41. do '45. Ocu, djedu po majci, mnogim ni kosti nismo našli da ih sahranimo kao ljude. Majku i mene u logor, u Prijedor, na pokrštavanje. Pričala mati kako sam fasovao dizenteriju, niz njenu bijelu košulju cijedila se krv. I danas se pitam: koji im je klinac trebala 20-godišnja ucvijeljena mati i krvavo usrana beba kraj toliko dobrih katolika na Zemlji?…

…Proljeće '92. zapahne mirisom behara i nečovjestva. S brda nas visokokalibarski "oslobađaju" četnici, iznutra HVO bojovnici; sve iz priče o ludom i zbunjenom. Uzgred: i u partizanskom, kao svakom žitu, moralo je biti kukolja, ali u ustaško-četničkom kukolju nije žita ni da se gladan vrabac nakljuca… Sa dužnosti šefa Dopisništva TVSA, koje su uspješno minirali, mobilišu me u Gradski krizni štab, vodiču glasnogovorničku grupu. Onda se u atomskom skloništu gdje smo smješteni pojavi gardonačelnik Gagro sve sa šahovnicama, (ni danas ne mislim da je bio nacionalista). Kažem mu da ne mogu ni pod jedno obilježje sem gradskog, uvaži. Kao konzul Prve dječije ambasade Sarajeva od vremena Černobila, okupim tim zaneseljaka. Od 19. aprila, već zvanično travnja, do 13. maja pod granatama organizujem

evakuaciju oko 10.500 majki, djece, trudnica za Dalmaciju, Sloveniju, hranimo isprepadenu nejač po skloništima, podrumima. Da me 31. jula uveče prijatelj Vahid Halilhodžić nije upozorio: "Miške, bježi, na spisku si HVO za odstrijel", ne bi vam ko imao tipkati ove retke. Zbrisao sam ujutro za Split, sklonio pod okrilje EU, UNHCR-a, UNICEF-a, volontiraću. Sutradan u Konzulatu našli "zoljom" gitaristu ansambla "Mostarske kiše" koji sam iznjedrio, 26-godišnjeg Denisa Kokanovića. Kupili mu mozak sa spiska za evakuacije, nikad ga prežalio… Nisam bježao da sačuvam svoju blentaru, čuvao sam Azri supruga, 10-godišnoj kćeri Milenoj oca. Tamo gdje su sinovi stariji od očeva, unuci od djedova, nešto strašno tukne nečovještvom.

Kojeg mjeseca, ili dana ste znali tačno da će biti rata u Bosni? Do kada ste se nadali da će ipak sve brže proći, protutnjati… Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Zapadnom Balkanu i zašto ne vjerujete? (ovo je šala Zorana Kesića).

MIŠO MARIĆ: Nadao sam se i vjerovao u partizanski Mostar, Bosnu i Hercegovinu, Jugu… U onih 700 sa Bogdanovićevog spomenika, ali prvo su njima mrtvim pod vječište herojski postavili dinamit. Kad su pobili mrtve, bilo mi jasno da su živi antifašiti sljedeći. Zvala me braća Šiba Krvavac, Kemica Monteno, Davorin Popović u Sarajevo, zvao Pero Zubac iz Novog Sada, dobra baka Sofija Naletilić Penavuša, prvom svjetskom nagradom ovjenčana naivna skulptorka iz Listice; puno mog krvnog i duševnog YU roda i izdalje, da se sklonimo kod njih. A kako da izdam Mostar, grob majke i bešu kćeri, časnu porodicu prijatelja?

…Vjerujem u mir, ta sve su klanice svijeta završavale mirom. Vjerujem, dakle, u bolje pod uslovom da se na zemljopisu mog izgubljenog raja obavi veliko kućno spremanje, vladajući bolesnici sa srčanim buđelarima potrpaju po haškoj i domaćim deponijama za ljudski otpad, psihijatriskim azilima a oni koji ih biraju pelcuju usavršenim Pasterovim vakcinama protiv nacionalizma, primitivizma, hajdučije… I to pletećim iglama, da nikad ne zaborave…

U koga ste se sve, a u koga najviše razočarali na početku i tokom rata? Onako razočarali kao neka djeca što su se u to vrijeme razočarala u Branka Kockicu. Nadali se, čekali da se pojavi na TV-u i nešto kaže protiv rata… (Mnogo godina kasnije su saznali da je on bio samo glumac koji je čitao tuđe riječi u emisijama za djecu, te nije trebalo od njega ništa ni očekivati).

MIŠO MARIĆ: Kada su me s jeseni 1991. kao samostalnog urednika u KUP program TVSA zamolili da preuzmem Dopisništvo, javljah se svako veče u Centralnom dnevniku, opominjah, pozivah na razum. Pucali su mi kroz prizeman prozor, da sam umjesto kćeri sjedio pred TV prosvirali bi mi lobanju… Ponovilo se kad sam prijatelju Nijazu Durakoviću promovisao knjigu o Titu… Razočarah se u malo onih koje sam poznavao, volio ali pukla septička, izmilili smrdljivi reptili... Moj Nijaz me ’91. neupitanog stavio na republičku listu SDP-a. Ne znam po koji put odbih u politiku neprimjeran i neupotrebljiv, srce mi iskače na usta. Sretoh ga poslije rata u Mostaru, prekorih što nije pozvao na partizanski otpor, odćutao je… Pravdam ga: znao je više od mene, valjda i razlog. I još svega par koji su mi bili ljudske Veleži, Romanije, Grmeči stropoštali se, a neki obični momci s Rondoa porasli u Himalaje. (Rondo je Mo kafana-bašta pod platanima, moja vizitna soba.)…

Šta je bilo sa Vašim knjigama iz mostarske biblioteke? Jeste li neku knjigu odnijeli sa sobom? Ako biste morali samo jednu knjigu da ponesete sa sobom na ostrvo (ne mislimo na Englesku, već na pravo Robinsovo ostrvo) koja bi to knjiga bila?

MIŠO MARIĆ: U zanosu “oslobađanja”, poharali su mi sve što sam Kćeri sakupljao 3 dekade. Nisam jedini, što nije utjeha. Imah biblioteku od nekih 4 hiljade naslova. Stotine i stotine posveta, rukopisa, pisama, dragih fotosa… Četiri nobelovca: sve Andrićevo s posvetom, Sartrovu “Mučninu”, ispisao mi u |Dubrovniku, izvještavah sa Ljetnjih za Radio Sarajevo, Zuko (Džumhur) jedne noći iz Dubrovnika, sa sastanka PEN-a dovede pijana Salvatora Quasimodo, na salveti mi

posvetio odlomak iz poeme Mariji, nenadmašni grafičar Virgil Nevjestić, opremao mi predratne i poratne knjižice, donese iz Pariza zbirku Pabla Nerude s lijepom posvetom, i njemu je opremao nakon Nobelove… Pa sve Perino, Mikino, Kikino, Duškovo, Skenderovo, Gustijevo (Krklec od milja), Dobrišino (Cesarić), Liberovo (S. Marković), Veljino (Velimir Milošević), puno Makovog, Davičevog, Raičkovićevog…, hajte da ne nabrajam – Antologija YU poezije. I proze. Zukine sa dodatnim ilustracijama, Krležu, Ćopica, čak i Crnjanskog… Od kad me Azra usrećila Milenom '81. pisah jedinici stihove, a u Radosnicu prelijepe Pero, Mika, Kiko, Veljo, Skender…, puno veličanstvenih. Dogovorih sa svojim Petrovčanom, Mersom Berberom, i očevi nam bili braća i prijatelji, on će ilustrovati pa kad napuni 18 da je obradujemo knjigom "Milenci". Moja najmilija rimovana dragost u životu, završila u kontejneru…

…Organizovah, pa uz pomoć EU od septembra '92. do kraja februara '93. oko 2300 bh majki i dječice ispratih iz Splita za Francusku, Češku, Italiju, UK, Španiju. U Španiju sam, avionom kralja Huana Carlosa, poslao i logoraše iz sela Bišćani kod Prijedora, a za svojim oplakah 19. decembra '92, odletili u grupi na Ostrvo. Sa dva para veša, 8 paklica "Walter Wolfa", počasnim doživotnim članstvom "Društva izbjeglih Petrovčana" kojim su me darovali u Zagrebu survah se u ovu Robinzoniju 4. marta '93. I 7 knjiga. Zukina monografija Mostara s njegovom i posvetom gradonačelnika uz dobijanje "Februarske" '82. (druga po redu, jednu sam dijelio s djecoma "Kiša"), četiri Čengićeva toma "S Krležom iz dana u dan", Zukinim "Pismima iz Azije", i ona s posvetom, "Putopisima" Crnjanskog. Što je, po bogatstvu sadražaja, raskošna biblioteka.

A sada se vratimo onom boljem vaktu. U Mostar ste iz Bosanskog Petrovca došli 1961. godine. Ne živite u Bosni iako ste je odnijeli sa sobom. Čega se najradije u novom domu sjećate iz vremena provedenog u prijeratnoj Bosni?

MIŠO MARIĆ: I Hercegovini, moram dodati. Svega u njenim istorijskim/povijesnim granicama. Od Une do Drine, od Save do

Jadrana. Manje po prirodnoj, nagledah se takvih svijetom, trajno po ljudskoj ljepoti i dobroti njenih ljudi. Mislim na Konstitutivne + Jevreje + Rome + Ostale dok tabanah, bogme i letih tamo, od ’41. do ’91. Svi su oni moj narod dok ih nisu stjerali su uma. I srca. Znamo mi biti zločesti, koji to narod nije, ali bez svesrdne pomoći zapadne demokrat(c)ije, pomijeranja strateško-pljačkaških granica ka istoku i dominacije kapitala, nikad mi ne bi u čin kolektivnog samoubistva. Bio sam, ostao i dičim se jugoslavenstvom. U mom slučaju, a nisam osamljen, značilo je da volim sve i svi vole mene. Nisam prestao, grešnicima na čast!

Sin Vašeg prijatelja, novosadski fotograf Vladimir Zubac nam je pomogao da Vas pronađemo u dalekoj Engleskoj i poslao nam stare fotografije iz Mostara kojima ćemo ilustrovati ovaj intervju. Sjećate li se susreta sa mladim Perom u Mostaru, koji je inicijalna kapisla za kasnije Perine Mostarske kiše?

MIŠO MARIĆ: Vladimir moj dobri, često se čujemo… A s njegovim ocem, uvijek ga zvah Pierro: kisnuh te jeseni kad se s prvom od četiri junakinje iz najljepše YU, i dalje, ljuvene poeme Njanjom nakon ferija u Nevesinju, pojavio u Mostaru. U lirskoj prozi “Mostarenje” dešifrovah. Oni se ljubili ja samo kisnuo, nije mi bilo lako… Pierro je moj praznik u životu.

Iako mnogi ne žele to da čuju, podsjetite nas na hor i ansambl ‘’Mostarske kiše”, sustrete sa Titom, Dane mladosti, dio čuvene ekipe Zubac, Brajković, Pervan i Vi. Uspješnih priredbi… Sreli ste se sa Titom i u loži stadiona. Recite nam nešto o ‘’Veležu”, prijateljstvu sa Dušanom Bajevićem, prijateljstvu sa Brankom Mikulićem i Hamdijom Pozdercem.

MIŠO MARIĆ: U mom kraju bi rekli: “Bog ga pogledao”. Sem porodice, većih darivanja ne znam. Zapisah ponekad ponešto u sva tri medija, koričih u knjige, evo otkidam vrijeme od montaže serijala “Namigivanje zvijezdama” bratu Senadu Hadžifejzoviću,

Face TV, upravo završio Montena, Hamdiju, Oskara Danona, skypeom dokrajčujem o dr Isidoru Papi… S bolnim saznanjem da ću ostati nedorečen, kao prije četiri godine sa Šibom, Đemom, Zukom, Skenderom, Mikom, Icom, Davorom, plemenitim gosparom Brozom, mojim biser Kapljicama; Dobrim koje smjestih u satak tv kazivanja. Kakvu god im odoru od sopstvene duše skrojio, pretijesno im. Pa kako u intervjuu kojim ste me počastili? Ali ću nešto od juče. Javljaju mi se sinoć iz Mostara Kapljice, šalju fotose. Jedna od njih, Amra, seli za Švedsku. Na apsid u Mostar stigle iz Makarske, Sarajeva, Beograda, Zagreba i Nerazmostarene s obje obale raznih nacija i vjera a istih poimanja; starije seje moje Milene. Šalju mi fotose, vedre, nasmijane a ja sam se rasplakao kao tetka neudavača. I sjetio kako sam im dojadio ponavljajući: "Ne interesuje me kakvi ćete pjevači, važno mi kakvi ćete ljudi biti". Čule me. Ljepšu nagradu za 19 godina koliko poklonih "Kišama", ne znam. I ne treba mi.

Ima li danas prijateljstava i putovanja kao što ste Vi imali: Šiba Krvavac, Vlasta Knezović, Pero Zubac…? Pero je u pjesmi ''Pismo Miroslavu" napisao: *Ништа ни овде, ни нигде, није како смо сањали, / узалуд смо се инатили и узалуд смо се склањали.* **Jesmo li uzalud gledali filmove Hajrudina Šibe Krvavca?**

MIŠO MARIĆ: O, ne! Ako ne kontate onih 16 dokumenataraca koje sam sa Šibom uradio. Ali i njih valja pogledati. Ne zbog mene, nego zbog Šileta, posljednjeg i najvećeg bh aristokrate, a mog najbolnijeg gubitka u ratu.

Knjigu "Mostarenje" ste posvetili kćerki, kao uspomenu na Mostar. U prvom dijelu knjige "Podsjetnik na Ljubav" su priče o Aleksi Šantiću, Osmanu Đikiću, ali i o Peri Zubcu koga smo pitali što i sada Vas, je li bolje što su Mika Antić i Zuko Džumhur ''umrli na vrijeme" te nijesu vidjeli bratoubilaštvo iz ''nesretnih devedesetih".

MIŠO MARIĆ: Mika je umro, Zuko preselio na ahiret, obojica

na vakat. Posrećilo im se da ne vide pokop svojih ideala. Znate: i Mika i Zuko su ime ili prezime pisali latinicom – ćirilicom. Kad radih epizodu o Miki ode Vlado Perin u *Mihajla Babinke 1*, od djece uzme fotose. Na jednom se Antići lentrali u dnevnom boravku. Iza, na zidu, među slikama jedna je s polumjesecom i zvijezdom. A na haremu u Konjicu, gdje Zulfikar vjekuje uz majku Vasviju i oca Abduselama, hafiza i glavnog imama u vojsci Kraljevine Jugoslavije, babin natpis je arabicom i ćirilicom. I Zuko je, kao i babo, hodočastio u Meku, što ni Titu nije smetalo. Za jednog susreta tražio mu Zuko hiljadarku u zajam, načeo se, iz Užičke će na Skadarliju, a prazni džepovi. Stari mu odgovorio: "Bogamu, Zuko, ja nisam banka, ja sam Maršal, ne nosim toliko keša. Ali ako budete dizali kredit, rado ću vam biti žirant".

Davno, vrlo davno, tačno prije 35 godina, u godini ZOI Sarajevo, Mika Antić i Pero Zubac su dobili Februarsku nagradu grada Mostara na Vaš predlog. Nekako se skoro kroz cio razgovor podsjećamo Antića, pominjemo Zubca. Kako se grade velike prijateljstve u životu? Kako znate koja su prijateljstva prava a koja privremena, povremena, interesna?

MIŠO MARIĆ: Nemam iskustvo sa povremenim, interesnim prijateljstvima. Ta se prijateljstva dogode neplanirano, kao Zubčeve modre kiše u Mostaru.

Recite nam nešto o prvim godinama u Ekseteru, engleskom državljanstvu, prvom poslijeratnom dolasku u Beograd, susretu sa Zubcem, Vesnom Kaćanski i Željkom Samardžićem… Kako kaže Vaš ''blizanac" Pero Zubac, mnogi Vaši zajednički prijatelji su prešli na Drugu obalu: Arsen Dedić, Kemal Monteno… Sjetimo se i njih.

MIŠO MARIĆ: Ne sjećam ih se, sjećanje je povremen pojam, dišem i damaram s njima. Žive sa mnom, nadživjeće me, želim s boljim od mene.

Pero Zubac se rado sjeća vaših putovanja do njegovih sestara u Nevesinju, kako su bile nenadmašne Vlastine interpretacije Antićeve ‘’Mahovine” i ‘’Mostarskih kiša” u Mostaru, ‘’Stojanke majke Knežopoljke” u Bosanskom Petrovcu, Vašem rodnom gradu…

MIŠO MARIĆ: Silne su godine minule, po sjećanju se hvata paučina, scenografija blijedi. Ali kad ste me podsjetili pa se obazrem onda svi koje pomenuste i još takvih, Bogomdanih bljeskaju u sjećanju kao ljudski svjetionici. U moru životne nevere (iznanadne kratke oluje na Jadranu), sačuvali su me da ne zalutam. Moj Pera, kasnije Mika, Skender, Kiko, moje zakletve, od tanana materijala učinili su me pjesnikom. Ne baš naročitim, ali za glazbenu upotrebu bar.

Izet Sarajlić je napisao u jednom stihu da bi samo Matija Bećković mogao (ali neće!) da napiše muslimansku varijantu ‘’Stojanke majke Knežopoljke”. Zašto nemaju danas pjesnici pored talenta, kako zapisa Sarajlić i ‘’Skenderovu ljudsku širinu”?

MIŠO MARIĆ: Skender je prvi petrovački komšija mojih Smiljanića po majci, plaho nam se pazile familije. Poslije se dogodilo da je u Mostar došao 1958. a ja dvije godine potom.

Bijasmo jedine podgrmečlije pod Veležom, pa me prigrlio. Sigurno više kao siroče, iz merhameta, nego poetski talenat. Od Skendera i Alekse sam učio, ufam se naučio, šta Čovjek znači. Kad 20 hiljada opravdano prestrašenih bh Muslimana 1896. pred Austrougarskom bježi za Tursku, Aleksa je zalelakao: “Ostajte ovdje”! Kad ’42. ustaše, (nipošto Hrvati) zatiru Kozaru, onda je Salihbegov sin Skender zabugario: “Joj, Srđane, Mrđane, Mlađane…”! Nit jedan Musliman 1896, nit jedan Srbin 1942. sem Alekse i Skenedra… Dalek, ne čujem takve Ljude pa kako ću Pjesnike? Ima ih, ne sumnjam, ali su im počupali glasnice il’ stavili demfere.

Sarajlić je šetajući gradom mladosti tražio ulicu za svoje ime. Neku običnu, svakodnevnu, da u njoj može ispred hajke da

se skloni i čovjek i pas… Kojih se ulica i sokaka najradije sjećate, bosansko-petrovačkih, mostarskih, sarajevskih, ekseterskih… nekih drugih?

MIŠO MARIĆ: Svih gdje su me dočekivali s ljubavlju, gdje sam ostavio srce.

Pero Zubac nam je ispričao da je Mika Antić imao želju da umre u Mostaru, kad god je bio jako bolestan bježao je u Mostar. Nije mu se ostvarila ta želja. Mediji su prije nekoliko godina prenijeli da 'zanesenjak' Mišo Marić ne želi ni grob da mu bude u Mostaru. Je li se u međuvremenu promijenili mišljenje o gradu na Neretvi?

MIŠO MARIĆ: Za jedan 29. novembar, brat Mika zaglavi u bolnici. Pa ga intervjuišu. Shodno prilici, a nepristojno, pominju mu to o umiranju u Mostaru i pitaju: "Šta je za vas Mostar"? Odgovara: " Za mene je Mostar Mišo Marić". To je najveće priznanje kojim sam nagrađen u životu. A grob, ne želim nikako, obaveza je. Kako svom dobitnom trilingu Dama, Azri, Milenoj i Belli, kad su me već oslobodili svega što im u Mostaru skupljah 32 godine, ostaviti u amanet da bar o nekim datumima nose cvijeće, trijebe travu, glancaju mramor; to mi se zbilja čini grijeh. Rekao sam Azri nek me spale, ture u veliku teglu od kiselih krastavaca, kad pođu na jug prospu malo u Radobolju, volim reći da je šumila pod našim prozorima kao sevdalinka, ili na bezvodno Petrovačko polje. Može i u obližnji British Channel, svejedno.

Podsjetite nas na Vaše reporterske i novinarske dane u "Slobodi", mostarskom listu. I napravite paralelu između tog vakta i ovog nevakta kada su u pitanju mediji. Da li za ratove veću krivicu snose vođe i generali ili ratnohuškački novinari? Koje elektronske i(li) štampane medije na našem četvoroimenom jeziku možete da pohvalite kao elementarno profesionalne, objektivne… da ih preporučite našim čitaocima, a da to nije samo FACE TV Vašeg prijatelja Senada Hadžifejzovića?

MIŠO MARIĆ: Najkraće: porediti onu zlatnu medžidiju SFRJ sa izlizanim bakrenjacima u koju su je usitnili, ne mogu. Nit bilo šta iz njenog vremena… Da donosim sud o medijima, ni to ne mogu, jer još uvijek više pišem nego čitam, nevažno koliko vrijedi to što radim. Sjećam se: po dolasku u novinarstvo dobih prve dvije godišnje nagrade Udruženja novinara BiH, dva Kupa reportera Radio Sarajeva, smatralo se ravnim. Nisam više učestvovao na konkursima, sad ću biti bezobrazan: da sam, valjda bih još koju. NIKAD I NIKO iz vlasti mi nije savjetovao, a kamoli naredio šta da pišem, preko 20 puta sam tužen jer sam jurio pravicu, nikad osuđen. Kad dođe do Sarajeva govorili su: "Ma pustite Mišu, piša uz vjetar, al' je pošten".

Unazad 30-tak godina došlo je do srozavanja mnogih moralnih vrijednosti, od porodičnih do religijskih. Sve više se trguje drogom, kupuju se i prodaju glasovi na izborima, kupuju se ispiti, diploma i radno mjesto… Je li život u SFRJ bio bolji ili smo mi tada bili bolji ljudi?

MIŠO MARIĆ: Moral i religija su iz iste priče. Ovdje slave Richard the Lionheart, Ričarda Lavlje Srce. Desetine i destine knjiga, filmova su sačinili kako je išao da oslobađa Hristov grob. Shit, rekli bi Englezi. Bio lopina, sjecikesa, ubica, išao da pljačka… Pa se sjetite svih klanica od krstaških ratova do danas s opozivom na Svevišnjeg. Neće marksizam, ako iko uspije definitivno smakuniti Stvoritelja u bilo kojoj religiji, onda će samo pohlepa. Uz božji blagoslov je i katolički Jasenovac i pravoslavna Srebrenica… I danas, kad otklanjaju vakat namaz u Karađozbegovoj u Mostaru, pravo u "kafanu" kod Tepe, merače lozu iz fildžana da ih Allah ne bi vidjeo!? U ono što se kunu, oni lažu. Ne svi, ali ih ne fali. Da budem iskren: od današnjih bogomoljaca u sve tri vjere kod nas, većih nevjernika ni u literature nisam sreo.

Vjerovatno će se lingvisti složiti da je danas jedan te isti jezik kod Bošnjaka, Srba, Hrvata i Crnogoraca. Zašto toliko ima otpora kod nekih prema nazivu bosanski jezik i otpora nekih drugih prema ćiriličnom pismu? Šta je za Vas edicija Evergrin Art Rabica Sarajevo. I je li Sarajevo gdje je nekad bilo?

MIŠO MARIĆ: U Londonu ’93. upoznam prof. dr Celiu Hawkesworth, vodila Institut za istočnoslavenske jezike, već prevela Andrića, kasnije će najvažnije naše. Angažovala se oko BiH, obezbjeđuje djeci stipendije, prevodi što napišem o našoj nesreći za Vanessu Redrgrave koja to govori po UK, USA. Prve honorare mi namakla prevodima kratkih priča za BBC World Service, neće da naplati. Tad je i predsjednica Udruženja slavista svijeta, pa priča kako im se iz Hrvatske obratio akademik, mislim Pavletić, sa zahtijevom za podjelu jezika. Govorila kako su odbili jer je veća razlika između onog koji govore Englezi i Škoti. Da skratim: jezik su kod nas stvarali najumniji od pera, a dijelili najtuplji od politike. Ne smeta mi da se jezik Bosne zove bosanski, mada… u uvodu prve hrvatske gramatike 1604. Bartol Kašić piše da je korijen za hrvatski našao na govornom području između rijeka Neretve i Rame. 210 godina kasnije Vuk Stefanović Karadžić u prvoj gramatici srpskog piše da je korijen našao u Istočnoj Hercegovini, pogranično područje prema Crnoj Gori. Ako su korijeni oba u Hercegovini, država se zove Bosna i Hercegovina a jezik BiH je obogaćeni sh-hs, šta fali da se jezik zove bosanskohercegovački. Ja upotrebljavam “bosanski”, jer mi je kraće, a mislim na bosanskohercegovački. Ćirilicu sam, naučio u osnovnoj, nikad pisao, mislim da se ni potpisati ne bih bez muke. Ali svima je pradomaja staroslavenski, ćirilični. Uostalom, neka zovu kako god ko hoće, samo nek se ne čakijaju zbog jezika, posebno polupismeni. A Goran Mikulić, vlasnik Rabica, jedan je od moje braće. Ne zato što me štampao nego što bdije nad najvećom seharom bh blaga: umjetničkom dobrotom. Nedavno mu uredih knjigu o Kiki, sad pomogoh oko 10-og Sarajeva, planirasmo jutros nešto posebno uz 70. rođendan kojem uspravan hodi, nek mu je srećan!

Je li pretjerana naša zabrinutost da se preko „dnevne doze islamofobije” priprema ambijent da ulogu evropskih Jevreja 30-tih godina 20. vijeka zamijene evropski muslimani 21. vijeka? Možete li dati savjet šta muslimani u Evropi (i svijetu) treba da (u)rade da razbiju taj strah, to nepovjerenje i netrpeljivost prema njima (nama)?

MIŠO MARIĆ: Muslimani su moj narod, kao moja Azra, stotine mojih prijatelja… Nikad mi ljubav i poštovanje nisu određivali nacija i vjera, samo ljudska dobrota. Kad pitah Šibu kako pravi filmove, objasnio mi: "Mariću, klinče lipovi, uzmem dobre i loše momke, pustim da se kokaju, ja kao reditelj navijam za dobre". I sva podjela svijeta se svodi na to Šibino DOBRI MOMCI i loši momci. Pa prije bih krep'o nego da mi je bliži zločinac zbog NEUPITANOG nacionalnog porijekla, nego moja dječija, komšijska petrovačka raja, najviše muslimani. Da Srebrenica nije i moj neprebol, da Jasenovac, Aušvic i stratišta nevinih preko svijeta i bezvremena nisu moji, izdao bih besramno podlo i svoje znane i neznane porodične grobove.

U Drugom svjetskom ratu pobijeđene su fašističke vojske, ali ne i fašizam kao ideja i politička metoda. Ako je fašizam preživio i sada se vraća čak i tamo gdje je bio pobijeđen, može li se čovječanstvu na ovom nivou razvoja, a poslije Prvog, Drugog i Hladnog rata dogoditi i Treći svjetski rat?

MIŠO MARIĆ: Moguće. Ljudi se strasnije mrze, nego vole. A ima engleska riječ "greed" – pohlepa. Mislim da je uzrok svih zala.

Dobitnik ste nagrade za životno djelo iz oblasti književno-novinarskog rada, kao i sveukupan doprinos kulturno-umjetničkom stvaralaštvu Bosne i Hercegovine, u okviru 20. tradicionalne manifestacije Dani Skendera Kulenovića. Tako ste se vratili u rodni grad Bosanski Petrovac. Koja nagrada Vam je najdraža? Šta pišete, šta planirate da publikujete u 2019. godini?

MIŠO MARIĆ: Puno mi znači, Petrovac me odnjihao, odgojio. Oktobra lani uz Skenderovu za životno, donese mi producentkinja Face TV Arijana poklon Ešrefe Krvavac, Šibine supruge. Poslala mi par fotosa s dirljivim posvetama, tri Šibine kravate i kaiš. Ne znam koja mi nagrada draža.

Rožajska Avlija je raspisala međunarodni konkurs za najbolju pjesmu i priču o pomirenju i izgradnji trajnog i održivog

mira na Zapadnom Balkanu. Radovi će biti objavljeni u zborniku mirovne poezije i proze ‘’NOVI MOSTOVI / НОВИ МОСТОВИ”. Možete li na temu pomirenja i mira van konkurencije da napišete nešto za uvodnik zbornika, ili makar da poručite našim čitaocima?

MIŠO MARIĆ: Molim za razumijevanje i oprost, bih rado, ali nemam više ni vremena ni snage da tipkam. Ali ću vam iz zapisa “Bio jedan jedan most”, iz jauka na vijest o smrtnom slučaja u porodici, utorak 9. novembra 1993, kopirati citat: “Mostovi se grade kako čovjek ne bi morao naokolo. Da prepriječi, da mu je bliže tamo gdje mu se hoće. S mostovima se obale rukuju i orođuju. Mostovi su okamenjene duše pomrlih duga nad vodama. Ni jedna građevina što je čovjek pameću i dušom smislio nema toliko duše kao most. I nijedna čovjeku i zavičaju nije tako privržena kao most. Mostovi, od svih građevina, nose najviše ljudskog u sebi. Most je najbliži čovjekov rođak. A opet, ne bi mosta sličnog ovom mostarskom, pogubljenom. Mostovi su, počesto, nalik jedan drugom. A on bi nalik samo sebi i mjesečevom luku što se ogleda u vodama Neretve dok je noć tiha a mjesečina blaga”.

U 19. broju časopisa Avlija, objavićemo pored intervjua i Vaše pjesme, portret, biografiju, esej, porodične fotografije… Jeste li imali avliju u rodnom Bosanskom Petrovcu, voljenom Mostaru, imate li je sada 200 milja jugozapadno od Londona gdje sada živite? Šta za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

MIŠO MARIĆ: Dobrota, komšiluk, druženje, rahatluk… Najdraža djetinja avlija, bila mi na Mejdanu, u Bosanskom Petrovcu. S mojim Osmom, Žarkom, Ekom, Salihom, Smajilom, Slavom, Husom, nek oproste nepomenuti, sveta je i obimna kombinacija Biblije i Kurana. U Mostaru ih je bilo puno. Najdraža mi bila u Dojnjoj mahali kod vrlog prijatelja, Emira Balića, znate ga po lasti sa Starog, zajedno smo i u onoj Merlinovoj on, Vaha i ja, čiji refren počinje; “Kako si Mišo, kako si brate…”? Često svraćao, s proljećem sabirao, čitava Mahala mirisala na prženu kafu i jorgovan, Chanel 5 nije ravan. Dođem poslije rata prvi put, opet proljeće, opet miri. Dočekaju me Emirova majka Safija,

zvah je kao i on mati, i supruga Dženana. Zidovi ranjeni gelerima, ali sređeno, raskošno cvjeta. U neko doba Dženana kaže: "E, sad ćemo se sabrati k'o nekad, odoh pristaviti". Majka Emirova kaže: "Ne možeš ti Miši praviti kahvu, ja ću". Pa ode. Rasplačem se od sreće, tuge, ponosa. Imala je tada 92 godine. Kuću kućom i avliju avlijom, čine ljudi.

I nešto što me niste pitali: Svake, za posljednje tri godine, promovisah u Šeheru po Antologiju: *Umjetnici BiH u dijaspori, Pjevani pjesnici* i *Aleksa Šantić*. Kad bih promovisao Antologiju Ljudske Plemenitosti i Časnosti, onda bih umjesto Prologa uvrstio svetu priču koja mi krasi vijek. U kojoj mi Rožaje zemljopisna i srčana prijestonica trajanja, udžbenik o Dobrim Ljudima pa mi strašno stalo da bar s vama podijelim. Ovako:

Moj djed po majci, stolar Dane Smiljanić, izrodio s bakom Olgom puno djece, do onog rata preživjele tri kćeri i pet sinova. Njemu, najstarijoj kćeri i sinu u ratu se nije posrećilo, bude to u zloljuda vremena. A krajem '20-tih, početkom '30-tih "preko Privrednika", tako se zvalo, djed pošalje najstarijeg Dušana, on dovede mlađeg Milorada, Miću na zanat u Skopje. Kad završe, zaposle se na šumarsko-drvnom radilištu u planini, ne znam ime, znam po ujakovoj priči da je planina iznad Rožaja. Balisti ih 1941. godine pokupe u Peć, u zatvor, osude na smrt, sutra će ih strijeljati. Uveče dođu Rožajci, Albanci muslimani iz tog planinskog plemena. Vele: "Ima da puste Smiljaniće, dali smo im besu". Ugledni su gorštaci, puno ih je, a i naoružani su, oslobode ih, na konje pa u Rožaje. Dadne im ujak Dušan, šef radilišta, ključeve od skladišta, oni ih opreme i isprate u partizane. Rat kao rat, znate već, al' prežive. Kad se 1945. godine moj Dušan pojavio u Rožaju, dočekaju ga kao najrođenijeg, ugoste bogatstvom sopstvene sirotinje, odvedu do skladišta. Daju ključ, otvori. Pričao mi: "Prašina popala, paučina. Bilo alata, konzervi, kabanica, čizama, dinamita; ama svega bilo. Shvatim: niko nije ušao od '41, a valjalo bi im. Muško sam, nije adet a plakalo mi se."… Poslije rata ujak je direktor Drvnog kombinata "Boris Kidrič" u Kosovskoj Mitrovici, puno Rožajaca radilo tamo. Kad ga posjećivasmo, najviše njegovih prisnih prijatelja bili su muslimani, Kosovari, njegovi *šokovi*. Po penzionisanju, ujak

se preselio u Rašku. Krajem '60-tih išao sam da ga ispratim na tamošnje groblje. Bijelilo se od bar hiljadu keča, klečali i učili. Tu sliku nisam, nikad neću zaboraviti. A kako bih?…

…Ovaj je život čudo jedno, što god sam stariji sve više sam zbunjen, a ovo sjećanja me čini sretnim i ponosnim što sam čovjek. Žao mi što nisam bliže Rožaju, tragao bih za ujakovim planinom i njenim ljudima. Jedino što mogu, hvala Avliji na tome, u ime svojih otišlih i živih nakloniti se tim davnim Neznanim a njihovim potomcima, vjerujem nalik na pretke, poželiti sreću i podijeliti nauk da je ogromna čast biti iz te gorde balkanske avlije… Raspilavih se, evo. Shvatićete zašto i, molim, pravdati ovom dalekom dužniku i prijatelju iz Nedođije.

Milenko Mišo Marić, pjesnik, novinar, boem, utemeljitelj Mostarskih kiša u Mostar dolazi davne 1961. godine, a generacije građana Jugoslavije su odrastale uz njegove pjesme koje su interpretirali Indexi, Zdravko Čolić, Kemal Monteno kao i mnogi drugi. Danas Mišo Marić predstavlja simbol grada na Neretvi.

Marić je objavljivao u desetinama novina, magazina i književnih časopisa u SFRJ, honorarno uređivao novine radnih organizacija u Mostaru i Hercegovini.

Objavio je zbirke poezije "Gdje umiru ptice", "Našom pjesmom zemlja jača", "Živ je Tito", "Ljubavi i molitve", "Pan s crnom frulom", prozu "Mostarenje", "Dnevnik jednog apatrida", "Alekas – podsjetnik na ljubav" – lirska monografija uz 150. godišnjicu rođenja Alekse Šantića, lirsku monografiju "Pjesmo moja", antologiju i monografiju bh umjetnika u dijaspori, "Svjetionici"…

Bio zastupljen u školskim udžbenicima i monografijama, autor recenzija i predgovora za poetske zbirke i likovne kataloge, uvršten u poetske i muzičke antologije u BiH i SFRJ, nagrađivan za poetske i prozne radove, prevođen na slovenski, albanski, engleski, španski, mađarski, finski, švedski, norveški i ruski.

Po broju od oko 200 pjesama i tekstova najkomponovaniji autor u istoriji Mostara.

Za tekstove u zabavnoj muzici više puta prvonagrađivan na najznačajnijim festivalima lakih nota u BiH i SFRJ. Autor je libreta za kantate i oratorije s temom iz NOB-e (Emil Cossetto: "Titova biografija", Vlado Mustajbašić: "Sutjeska", Slobodan Bodo Kovačevic: "Krajina"…).

Scenarista je najpoznatijih YU svečanosti obilježavanja značajnih godišnjica iz NOB-e, centralnih republičkih i saveznih "Dana mladosti".

Prvi je predsjednik Komisije za Kulturno-zabavni život ZOI Sarajevo '84.

Osnivač i umjetnički rukovodilac dječijeg ansambla "Mostarske kiše" do rata.

Autor scenarija za dokumentarne filmove; s kraja 1970-tih do rata autor tekstova u svim dokumentarcima Hajrudina Šibe Krvavca;

stručni savjetnik u seriji i filmu “Aleksa Šantić”.

Od ulaska u novinarstvo bavio se i humanitarnim radom. U ratu, kao konzul Prve dječije ambasade Sarajevo organizovao i rukovodio evakuacijom oko 10.500 majki i djece iz Mostara, u ratu kao volonter EU oko 2.300 iz Bosne iHercegovine u inostranstvo.

Pored nagrade za životno djelo u sklopu manifestacije ‘’Dani Skendera Kulenovića’’ 2018. godine, Marić je dobio i niz drugih nagrada: “Zlatna značka” RK SSO BiH, “Zlatna plaketa Dana mladosti” SK SSO SFRJ, “Plaketa Bosanskog Petrovca”, “14. februarska nagrada Mostara”, nagrada “Hasan Kikić”, Plaketa “UNTAT” Ujedinjenih nacija…

RAZGOVORI SA PISCIMA

ISMET BEKRIĆ: VIRNEM U DJETINJSTVO SVOJE…

Mišo Marić nam je predložio da razgovaramo sa Vama, nazvavši Vas ponajboljim bosansko-hercegovačkim dječjim pjesnikom. Kako provodite vrijeme u samoizolaciji zbog zarazne bolesti kovid-19? O čemu razmišljate, da li i o čemu pišete ovih dana?

ISMET BEKRIĆ: Pisci su već navikli na neke izolacije, osame, jer je riječima ljepše kad nisu u gužvama, pritiješnjene jedna uz drugu. Mi nismo gospodari onoga što prenosimo na papir i među korice knjiga, i riječi i mi smo najčešće u nekom dosluhu, prožimanju, svako ima i svoju slobodu, i svoju ulogu u zajedničkoj slobodi. Pisci i njihove riječi tako imaju beskrajne prostore i u svojim tjeskobama. U ovim danima i mjesecima izolacija, koje, na svu sreću, u Sloveniji krajem maja sve više dobivaju širina, pa možemo i putovati, i ja sam, kao i većina stvaralaca, a među njima i pisaca, drugovao sa riječima – ispisivao sam i svoje stihove i priče, ali i čitao i gramatičko-stilski ispravljao, brusio riječi drugih, kao lektor i urednik u nekim redovnim i povremenim listovima i izdanjima. Kao pisac, kao dugogodišnji novinar i urednik, a posebno kao profesor maternjeg jezika i književnosti, imam tu i lijepu i tešku zadaću, da živim u jeziku i sa jezikom, kojega smo ranije zvali srpskohrvatski-hrvatskosrpski, a sada je to i srpski, i hrvatski, i bosanski, i crnogorski jezik. Neka svaki od njih živi, neka slobodno teče i širi svoje »ruke« i »rukavce«, a važno je ipak da se razumijemo, i da želimo da se razumijemo.

I u ovim danima ne dam slovima na računalniku da se previše ulijene, opuste, u niz tekstova utka se i poneka pjesma, a pripremam i izbor iz svoga bogatog literarnog opusa, u kojem su i pjesme, i priče,

Ismet Bekrić

OTAC S KIŠOBRANOM

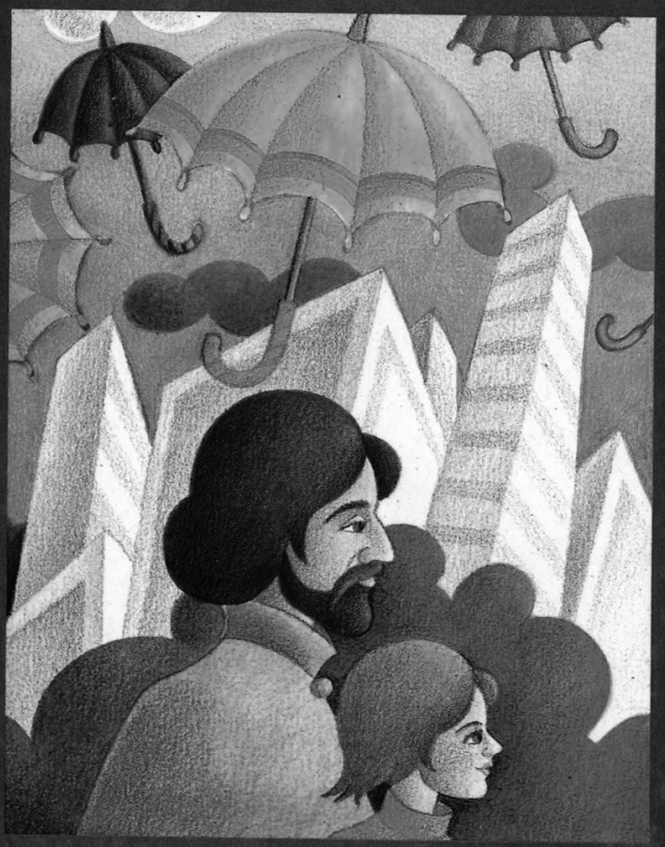

BOSANSKA RIJEČ

BOSNISCHES WORT

i bajke, i scenske igre. Upravo je u izdavačkoj kući »Lijepa riječ« (»Bosanska riječ«), urednika Šime Ešića, izašla moja nova knjiga pjesama s naslovom »I kad odrasteš«, koju je bogato i nadahnuto ilustrovao slikar, i moj prijatelj Omer Berber. Knjiga je to o beskrajnom djetinjstvu, i radovaće me da se stihovi/klikeri prokotrljaju, naigraju i u ovoj vašoj književnoj Avliji. Knjiga je, inače, trebalo da se predstavi na Međunarodnom sajmu knjiga u Sarajevu, ali je ova svetkovina lijepe riječi odgođena, zbog poznatih razloga, i trebalo bi da se održi početkom oktobra ove godine. Radovao sam se, kao i uvijek, drugovanju sa piscima i čitaocima, ali i ovo čekanje možda ima svojih draži, jer će i radost biti veća. A i samo pisanje, posebno za djecu, jedna je radost, kao i samo djetinjstvo, iako može imati i svojih tamnijih odsjaja.

Rođeni ste u Banjoj Luci 1943. godine, tokom Drugog svjetskog rata. Živjeli ste u državi bratstva i jedinstva tokom narednih 50 godina života. Jeste li ikada pomislili da ćete morati da napustite rodni grad i da će bošnjačko stanovništvo biti protjerano iz Banje Luke?

ISMET BEKRIĆ: Odrastao sam tamo gdje se Banjaluka blago uspinjala uz brdo, u naselju zvanom Pobrđe, a u sokaku, u kojem sam rođen dok su se još vodile borbe za Banjaluku i slobodu, živjeli smo kao jedna porodica, iako je tu bilo svih nacija, pa i jedna Ruskinja. Odgajan sam, i školovan, ne samo kao pripadnik jednog naroda, bosanskog, bošnjačkog, nego kao dječak, pa zatim kao osnovac i gimnazijalac, koji je samo znao ko je dobar, a ko malo manje dobar, a iznad svega kao slobodno biće, ono koje je svoju radost i sreću tražilo i u radosti i sreći drugih.

Otac mi je često govorio: »Pomozi prvo drugome, pa onda sebi!« Ili: »Ako od dvojice možeš pomoći u tom trenutku samo jednom, pomozi prvo onome ko nije tvoje vjere!« Toga sam se najviše »držao«, čak i onda kad je bilo jasno, vidljivo, da ti drugi prvo pomažu sebi, i »svojima«, a tebe prvo ne primjećuju, a onda nekom neshvatljivošću nastoje prognati, »izbrisati«, ili se ne suprotstavljaju onima koji to nameću i provode. Nikada, ranijih godina, nisam mogao ni pomisliti

da ću morati otići iz svoga grada, našeg grada, kao »neko ko ugrožava« one koje je uvijek volio, i uvijek s njima živio u prijateljstvu i toleranciji. Teško mi je kad god to izbije na površinu mojih osjećanja, ali ne želim da se sjećam ružnih, teških dana i godina, i zato kad god mogu odlazim u svoj rodni grad, nastojim da oživim stara prijateljstva i saradnju, iako se ja nisam ni s kim svađao i nemam ni potrebe, onda, da se bilo s kim i mirim. U Banjaluci smo zajedno pokrenuli i književne susrete »Vezeni most«, po pjesmi naše pjesnikinje Nasihe Kapidžić, rođene kraj samog Vrbasa, rijeke koja nas, rasute, neodoljivo mami na svoje obale.

Jedan ste od najznačajniji bošnjačkih pisaca za djecu. Čije ste knjige kao dijete čitali, jeste li slutili da ćete nekada pisati za djecu? Da li je teže pisati za djecu ili za odrasle?

ISMET BEKRIĆ: Knjigu sam zavolio još u nižim razredima osnovne škole, a već u petom razredu napisao sam prve pjesme, da bih već od šestog razreda redovno objavljivao svoje stihove, uglavnom za djecu, na dječijoj stranici lokalnog lista »Banjalučke novine«, kasnije »Krajiške novine« i »Glas«, te u listovima za djecu »Male novine« i »Glas pionira«, koje su uređivali tada već poznati pisci za djecu Aleksa Mikić i Dragan Kuldžan. Kao gimnazijalac »preselio« sam se sa dječjih stranica na one, prve, uvodne, na kojima su objavljivali »pravi pisci«, tako da prosto nisam mogao vjerovati da sam i ja među njima. Tada sam, kao osnovac, čitao knjige vodećih pisaca za djecu, shvatajući da moram tražiti, i pronaći, svoj izraz, svoju poetiku. A da sam je u nekoj mjeri i našao, potvrdila je, nekoliko godina kasnije, i moja prva knjiga pjesama za djecu, »Jutro tate Mrguda«, koja je objavljena u sarajevskoj »Svjetlosti« (1967.) i koja je prošla i kroz uredničko i recenzentsko »rešeto« tadašnjeg direktora »Svjetlosti« Meše Selimovića i pjesnika Milovana Danojlića, koji je svojom zbirkom »Kako spavaju tramvaji« otvorio nove, moderne stranice poezije za djecu u našoj zemlji.

A da li sam slutio, da ću pisati za djecu? Jednostavno, tako sam počeo pisati, i bila je to poezija bliska i djeci, zapravo – poezija djetinjstva, onog koje živimo, i onog koje nosimo u sebi kao čudesni dar. Moj tata Mrgud je univerzalni književni lik, jer *»Svježi prsti jutra štipaju*

Mrgu za lice. / A on tek zijevne, ponekad. / Bezbrižno spavaju djeca, / a jutro pršti, pada niz sunčev vodopad«. Tadašnja kritika je prihvatila tu »poetiku života«, kao nešto novo u poeziji za djecu, u kojoj je bilo više prirode i opisa, i nekog »umiljavanja« djeci.

Da li je teže pisati za djecu? O tome nisam baš razmišljao, jer pisac ne razmišlja, i ne »planira« kako i za koga pisati; jednostavno, treba slijediti svoj unutrašnji glas, »virnuti« i u svoje djetinjstvo, i u čudesni svijet mašte i imaginacija. Djeca su me, na susretima po školama, znala upitati – šta sam htio da kažem nekom pjesmom, a ja sam im odgovarao: Da sam znao šta hoću da kažem, ja tu pjesmu ne bih ni napisao, nego bih im to jednostavno kazao!

Jeste li ponavali sugrađanku *Nasiha Kapidžić-Hadžić koja je od Vas bila starija desetak godina?* Umrla je u Sarajevu, pred sam kraj opsade. Da li bi ljudi bili bolji da su čitali njenu poeziju?

ISMET BEKRIĆ: Pjesnikinju i sugrađanku Nasihu Kapidžić poznajem još od svojih srednjoškolskih dana, jer mi je tada, kao urednica stranice za djecu u našem nedjeljniku objavljivala pjesme, a imao sam sreću da mi je u četvrtom, završnom razredu banjalučke Gimnazije, Realke, predavala maternji jezik i književnost. I moj maturski rad bio je vezan za njen predmet – odabrao sam temu o savremenoj poeziji za djecu (tog časa), koja je bila i prvjenac, uopće, posvećen literaturi za djecu (za svoj rad dobio sam i glavnu nagradu Društva pisaca Jugoslavije, a kasnije sam ga objavio i u književnom časopisu »Putevi«, te djelomično i na stranicama drugih literarnih glasila). Naša saradnja nastavila se, još šire, i u Sarajevu, u koje je Nasiha Kapidžić preselila i dobila posao urednice u Školskom programu Radija Sarajevo, dok sam se ja upisao na studije književnosti jugoslovenskih naroda i srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog jezika, kojega sam i završio 1968. godine, kad sam toj radosti dodao još jednu – izlazak svoje prve knjige pjesama »Jutro tate Mrguda«, za kolju sam već nakon godinu dana dobio i značajno priznaje, nagradu »Veselin Masleša«. Imao sam i tu radost, da sam s Nasihom često zajedno nastupao na književnim susretima širom BiH i Jugoslavije, od Zmajevih dječjih igara i Sarajevskih dana poezije,

do Književnih susreta na Kozari i Stazama djetinjstva u Ćopićevom zavičaju, u Bosanskoj Krupi i na Grmeču. O Nasihinoj poezije sam dosta i pisao, posebno kad smo njenu poeziju utkivali u svakodnevni život nakon bosanskohercegovačke tragedije i epopeje, u kojoj kao svjetla ostaju i Nasihini stihovi, iz kojih su pokrenuti i književni susreti »Vezeni most«, u Tuzli i Banjaluci. O tim susretima moj drugar Šimo Ešić i ja smo sanjarili, i razgovarali, još u toku rata, u pismima koja su putovala na relacijama Njemačka i Slovenija. Početkom ovog stoljeća počeli su se, kao iz pepela, i neukrotivih rijeka i tokova, uzdizati »Vezeni mostovi«, na kojima se dodjeljuju i značajne nagrade za ostvarenja u književnosti za djecu – u Tuzli Nagrada »Mali princ«, za najbolje knjige na području regije (Srbija, Hrvatska, Crna Gora i BiH), a u Banjaluci nagrada za književni opus za mlade, koji se i zove po imenu pjesnikinje i njene pjesme: »Nasiha Kapidžić Hadžić – Vezeni most«. U ovom rasutom vremenu, koje još više žele zbiti u uske prostore jednonacionalnosti i isključivosti, Nasihine pjesme svojim lirskim vezom i dobrotom nadahnjuju nas, motivišu, da se opiremo svakom stvaranju vještačkih, nametnutih granica u literaturi, posebno onoj za djecu koja treba da izrastaju u građane svijeta.

Nasihin otac, Hadžić Ali-efendija Kapidžić bio je viši vojni imam u vojsci Kraljevine Jugoslavije i početkom Drugog svjetskog rata bio je prvi potpisnik čuvene Rezolucije banjalučkih muslimana, koja je bila usmjerena protiv progona Srba i Jevreja od vlasti NDH. Je li se ko od banjalučkih Srba suprostavio rušenju džamija i protjerivanju Bošnjaka 1992/93. godine?

ISMET BEKRIĆ: Potpisivanje ove čuvene Rezolucije bila je jedna od najsvjetlijih banjalučkih stranica – na vjetrometinu okupacije i ratnih prijetnji stavljeni su vlastiti životi, da bi se spasili životi drugih, životi komšija, sugrađana, ljudi koji su bili »krivi« samo zato što su druge vjere i nacionalnosti. Tada su »dobri Bošnjani«, kao »biljke« iste poljane, istih korijena, pokazali svu svoju dobrotu i plemenitost, svoje pripadanje jednih drugima, koje se nastavljalo, i osjećalo, i u godinama poslije drugog svjetskog rata, posebno u vremenu nakon zemljotresa. Ali, došle su, nažalost, te devedesete godine, kad potpisnici i njihovi

potomci nisu doživjeli da im oni, kojima su pomagali, nisu odgovorili svojim potpisima i svojim masovnim glasom zaštite i razumijevanja. Bilo je u početku zajedničkih »šetnji mira«, bilo je i nastojanja da se spriječe progoni i nacionalistička divljanja, ali ti su se glasovi sve više gubili u strašnoj tutnjavi. Bilo je pojedinaca koji su i zasuzili nad srušenom Ferhadijom i još 15 džamija u Banjaluci, ali ništa više nije moglo spriječiti, ili ublažiti, tu golgotu u kojoj je gotovo pola grada moralo potražiti spas u tuđini koja je pružila ruke gostoprimstva. Neki, nažalost, nisu imali ni tu mogućnost.

Mi, Banjalučani, nismo zaboravili svoj grad, i svoje korijene, svoju rijeku i svoje žubore, i dolazili smo u godinama koje su se otvarale poslije 1995. godine, posebno poslije 2000.. da se ponovo susretnemo sa onima koji su ostali, i koji su dolazili, da nastavimo tkati te prekinute niti prijateljstva i dobrote. Dolazili smo, i dolazimo. Neki su se i vratili, neki se još nisu ohrabrili da se susretnu sa slikama grada koji je, možda, nestao u sumaglici, ali svi oni ne zaboravljaju obale i slapove svoje rijeke, mirise kestenova i lipa u svojim alejama. Najvažnije od svega je – sačuvati onu dobrotu u sebi, u nama!

Možda je široj javnosti najpoznatiji ''Bosanski Andersen''Ahmet Hromadžić, od Vas stariji dvadeset godina. Jeste li ga poznavali? Koga biste još izdvojili od bosansko-hercegovačkih dječjih pisaca pored Ahmeta i Nasihe? I naravno, Šime Ešića.

ISMET BEKRIĆ: Imao sam tu radost, da sam poznavao Ahmeta Hromadžića, da smo često zajedno i nastupali na književnim susretima, da smo izlagali knjige na sajmovima, i razgovarali o književnosti za djecu koja je uvijek, iako bogata i važna, bila potiskivana u drugi ili treći plan. Ahmed je bio pokretač i urednik čuvene edicije »Lastavice«, vodeće edicije za dječju literaturu ne samo u BiH, nego i šire, a ja sam u izdavačkoj kući »Glas« u Banjaluci pokrenuo dječju ediciju »Jablan«, u kojoj smo, uz knjige domaćih autora, objavljivali i nove knjige istaknutih pisaca za mlade toga doba. Od Ahmeda se mnogo toga moglo naučiti, a posebno nas je nadahnjivao svojom upornošću i nepopustljivošću, kad se radilo o knjigama za mlade.

Tada je i bosanskohercegovačka književnost za djecu počela širiti svoja krila, pa su se javljala nova imena koja su ovu literaturu sve više afirmisala kao nedjeljiv dio ukupne, zajedničke književnosti. Kritika toga vremena, negdje sedme i osme decenije prošlog vijeka, prije svega ona iz kritičkog središta u Zmajevim dječjim igrama, i u Sarajevu, oko izdavačkih kuća »Veselin Masleša«, »Svjetlost« i »Glas«, osvijetlila je i moju literarnu pojavu, kao neki moderniji »vjetar« i tematsko bogaćenje poezije za djecu u BiH, i tad se javlja više još mlađih autora, među kojima su bili Šimo Ešić, Ranko Pavlović, Ranko Risojević, Ljubica Ostojić, Ivica Vanja Rorić, Enisa Osmančević Ćurić, Muhidin Šarić, Rizo Džafić, Ibrahim Kajan, zatim Alija Dubočanin, Kemal Mahmutefendić, Džemaludin Latić, Nura Bazdulj Hubijar, Irfan Horozović, Enes Kišević, Željko Ivanković, Atif Kujundžić, Mirsad Bećirbašić, Husein Dervišević, Bajruzin Hajro Planjac, Almir Zalihić, Jagoda Iličić, Mehmed Džedović… Njihova djela bogatila su jednu literaturu koju su već »stazili« Branko Ćopić, Isak Samokovlija, Zija Dizdarević, Ahmed Hromadžić, Skender Kulenović, Stevan Bulajić, Dragan Kulidžan, Aleksa Mikić, Slavko Mićanović, Vlado Dijak, Šukrija Pandžo, Nasiha Kapidžić Hadžić, Zoran Jovanović, Valerija Skrinjar Tvrz, Nenad Radanović, Velimir Milošević, Bisera Alikadić, Abdulah Sidran, Advan Hozić, Kemal Coco, Dragan Marijanović… O većini ovih pisaca pisao sam u svojoj knjizi o knjigama »Palčić Čitalčić«, u kojoj sam stvorio lik jednog patuljka koji živi u školskim bibliotekama i koji voli da čita, pa onda zajedno sa mnom listamo sve te ljepote i poklanjamo ih čitaocima, posebno najmlađima, da bi još više zavoljeli knjige.

Vratimo se ponovo u djetinjstvo, najbezbrižniji period života pa možda zbog toga i najljepši. Recite nam nešto o djetinjstvu. Šta to čovjeka najviše opredjeljuje u djetinjstvu i mladosti da postane dobar, loš ili zao?

ISMET BEKRIĆ: Djetinjstvo, kao najljepše doba života, pruža svoje grane i cvjetova i kroz literarne stranice pisaca, posebno onih koji ljepote i radosti svoga odrastanja, pa i onih ponekad zasjenjenih, poklanjaju i današnjim čitaocima, i mladim, koji ulaze u svjetove

među koricama knjiga, ali i starijim, koji se vraćaju u svoja djetinjstva i prepliću ih sa sadašnjima. Ja sam odrastao u jedno vrijeme, koje nije bilo tako bogato đakonijama, posebnim patikama i odjećom, igračkama i putovanjima, ali je imalo neke svoje posebne radosti i sretne trenutke, u kojima smo znali uživati, maštati, sanjariti, željeti. Znali smo skupljati željezo, stare krpe, otpalo i otresano voće, za pekmeze, samo da bismo zaradili za ulaznicu u kino u kojem su nas čekali Tarzan, Čita, kauboji i indijanci, Robinsoni i gusari, a o princezama i Snjeguljicama i Trnoružicama da i ne govorim. U djetinjstvu su nas, prije svega, učili da budemo bolji, da znamo šta je dobro a šta zlo, šta smijemo a šta ne bi trebalo da radimo. A ako se nekad malo i posvađamo, u toku utakmica ili malih »uličnih bitaka«, da se što prije i pomirimo. Mir, mir, niko nije kriv! Ja sam rastao u dijelu Banjaluke koji se polako uspinjao uz brda, pa smo prvi dočekivali proljeća i zime, i znali kad koje voće dozrijeva, a bilo ga je u našim baščama i avlijama. U mojoj avliji rastao je i u visinu i u širinu jedan dud, koji nas je svakodmevno častio svojim crvenim plodovima koje smo dijelili sa pticama. Znali smo ih dovikivati: Baci ‘tica, dud! Baci ‘tica, dud! I one bi onda svaki drugi dud čopnule za peteljku, da otpadne, a mi bismo ga lovili, čak i u usta. Svaka kuća imala je široko dvorište, a gdje su dvorišta/avlije, tu su i kokoši, mačke, psi, pa i poneka ovčica, ili koza, tako da smo imali širok krug i četveronožnih prijatelja. A tek golubovi! Čini mi se, da nije bilo šupe u kojoj nije bilo i golubova. Tako smo svi zajedno »pohađali« jednu veliku škola života u kojoj smo, prije svega, učili šta je to porodica, prijateljstvo, komšiluk, dobrota, priroda, i svekolika ljubav.

Unazad 30-tak godina došlo je do srozavanja mnogih moralnih vrijednosti, od porodičnih do religijskih. Sve više se trguje drogom, kupuju se i prodaju glasovi na izborima, kupuju se ispiti, diploma i radno mjesto. Hoće ova pandemija pomoći čovječanstvu da se malo koriguje i popravi?

ISMET BEKRIĆ: Ne volim previše »pametovati« i »držati predavanja« o vrijednostima društvenog i porodičnog života, bolje je da o tome na svoj poetski način progovore moji stihovi i proza, i moji

zapisi o knjigama, djetinjstvu i porodici. Sigurno je da djeca, mladi, danas žive i odrastaju u neko »košmarno vrijeme«, u kojem je sve manje iskonske dobrote i nekog čarobnog sjaja djetinjstva. Stariji, posebno izvjestan broj onih koji su se »dočepali« vlasti, i koji misle samo na sebe i svoje što duže »ustoličenje«, sve manje su primjer onima koji odrastaju. Moja hamma (tako smo zvali našu nanu, ebejku, baku – kako vam drago), znala je kazati: Eh, da još nejma majčine ljubavi, svijet bi otiš'o u helač! *(Kad sa trgnem / iz sna i tame, / ugledam oči / moje mame. // Kroz sve godine,/ i sve sate, (njihova sunac / uvijek me prate…) T*u još možemo dodati: I očeve. *(»Moj otac čudan običaj ima, / zašuti, i tako satima, satima. // Dok mu prsti lutaju u mojoj kosi, / osjećam, prevelik teret nosi. // Prsti se grče, to ruka zbori, / da otac sam se, u sebi, bori. // U klupko godina svija se vrijeme, / a otac nosi života breme. // I tako troši svoj život cijeli, / a breme neće ni s kim da dijeli. // A čemu riječi, te prazne lutke, / kad otac najviše kazuje šutke!«*

Kuda vodi ovo sveprisutno ugrožavanje dječjih prava na zdravo djetinjstvo u kontekstu da djeca provode po cio dan (i noć) uz računar, da su nasilje i pornografija dostupni na klik, govor mržnje dominantan na društvenim mrežama…? Kako zaštititi ne samo djecu već i mlade od zavisnosti od interneta?

ISMET BEKRIĆ: Odnos prema djeci, i djetinjstvu, najbolja je »slika i prilika« sveukupnog odnosa prema nama samima, prema budućnosti. Jer, zdravo djetinjstvo stvara i zdravu budućnost, a budućnost je i sadašnjost, pa i ne tako davna prošlost; sve što smo uradili slabo i u trenutku u kojem živimo biće s nama, ili nas dočekivati u svakom sutrašnjem danu ili mjesecu, a kamoli godinama. Zdravo, čudesno, poetsko, stvaralačko, razigrano djetinjstvo otvara nam svoje beskrajne prostore u svakom djeliću dana koji traje i dana koji se nudi, sve zavisi da li ćemo »klikati« na mržnju ili ljubav, na dobro ili zlo, na stvaranje ili rušenje… Jer – da dio odgovora na ovo pitanje bude i jedna moja pjesma, koju su i neke institucije za zaštitu djece i dječijih prava u Sloveniji uzele, u prevodu, i za jedan od svojih znakova:

»*I travka, i krov za lastu, / i jablan što se njiše, / imaju pravo da rastu, / a dijete – najviše! // I mravi, i vrbe krive, / i zrnca, i kapi kiše, / imaju*

pravo da žive, / a dijete – najviše! // I pčela u cvijeću, / i olovka što piše, / imaju pravo na sreću, / a dijete – najviše! // I oblaci što plove, / i sunđer koji briše, / imaju pravo na snove, / a dijete – najviše!«

Ako biste morali da izaberete strogi karantin u kući 14 dana, a da imate internet, ili da 14 dana provedete u prirodi bez interneta šta biste izabrali? Recite nam nešto za, a nešto protiv interneta.

ISMET BEKRIĆ: Izabrao bih, svakako, prirodu, ali ipak i sa određenim dostupom internetu, koji je, htjeli mi to ili ne, ipak postao bitan dio našeg života i stvaralaštva. Samo, moramo nastojati da on više služi nama, nego mi njemu. I da iz dana u dan živimo u nekom drugačijem odnosu, koji će biti radost, traganje, a ne okupacija. Učimo djecu da dobar dio vremena provode i uz knjigu, da ulaze u svjetove otvorenih stranica kao u lijepe avanture i čarolije. Knjiga na dlanu je čitav svijet u kojem čujemo otkucaje i svoga srca.

Zašto ljudi negiraju jedni drugima nacionalnost, jezik… Da li će pandemija ovog virusa pomoći ljudima da shvate da nijesu važne teritorije i velike države?

ISMET BEKRIĆ: Jezici su kao cvjetovi u beskrajnim poljima, i prostorima kojima i mi moramo pomoći da bi bili ljepši, dostojni dječije igre i ljubavi. Zar nije ljepše polje kad u njemu ima više raznobojnih cvjetova!? A kad nekome osporavaš pravo na vlastiti jezik, sigurno je da imaš i neke slabe namjere, da ga potčiniš ili da se proširiš na njegove životne prostore. Granice u svijetu postoje da nas ne bi razdvajale i dijelile, proganjale, nego da bi bilo što više kapija ljubavi i prostora, avlija u kojima postoje samo kafe/kave/kahva dočekuše i razgovoruše, a ne »sikteruše«.

Na brojnim elektronskim tabloidima laž i govor mržnje se šire poput zarazne bolesti. Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Balkanu, pa ako smijemo dodati i trajnog mira u svijetu?

ISMET BEKRIĆ: Vjerujem u poetsku riječ, u nadmoć svjetlosti i dobrote, jer da nije te vjere, svijeta odavno ne bi ni bilo, iako je često

izložen iskušenjima i poplavama mržnje i zla. Književnost, a posebno ona koja u dubini svojih riječi i želja zrači djetinjstvom, i postoji da bi budila i hrabrila tu humanističku stranu života. Stvaranje mira na Balkanu, u svijetu, nije samo neka težnja, nego način života. Iz trena u tren. Iz dana u dan. Iz mjeseca u mjesec. Iz stoljeća u stoljeće.

Vjerujem u snagu djetinjstva, kao izvor dobrote i žudnje za boljitkom. Kao u trećoj strofi svoje pjesme »Boje djetinjstva«: *I danas, kada shvatim, / da sjaj svoj gube boje, / dragim se slikama vratim – / virnem u djetinjstvo svoje.*

Da li se slažete sa nekim lingvistima koji tvrde da je danas jedan te isti jezik kod Bošnjaka, Srba, Hrvata i Crnogoraca? Zašto toliko ima otpora prema nazivu bosanski jezik?

ISMET BEKRIĆ: Jezik je kao neki prostor, recimo – i avlija, koji je i svoj, ali uvijek i otvoren za susrete, razgovore, prožimanja, kazivanja i slušanja. Niko nam ga ne poklanja, jer on je dio i nas, naših korijena i naših zrenja, ali i dio širih prostora, u kojima su najljepši mostovi upravo sazdani od riječi, od jezika i jezi'ka. Svako ima pravo da se diči svojim jezikom, ali i da uvažava i jezike drugih, svojih komšija i susjeda. Jezik i jezici su kuće otvorenih vrata, oni i postoje da bismo se mogli sporazumijevati, poštivati, voljeti, a ne prepirati i proganjati. Važno je da se razumijemo, i da želimo da se dogovaramo i polazimo od onoga što nas približava, povezuje, a ne udaljava. U tom kontekstu bosanski jezik je sigurno jedan od bitnih stubova saradnje i prijateljstva, a svaki otpor prema bilo kojem jeziku i onima koji ga zovu svojim, otpor je i prema samom sebi.

S obzirom da se s naših prostora, zbog politike i prijetećih nesporazuma (ne bih želio kazati – sukoba), rijeke žitelja, a posebno mlađih, odlaze u druge zemlje, tražeći bolji, dostojanstveniji život, sve je brojnija i naša i pojedinačna i zajednička dijaspora, koja će sve više shvaćati da je jezik izuzetno značajan za očuvanje svoga identiteta, ali da se ne može živjeti od toga da ga plazimo, da »palacamo« njime, nego da tražimo ljepotu i sjaj njegovih metafora i poruke. Za jedan prošlogodišnji razgovor u Sarajevu, baš o temi jezika i dijaspore, kao

dio svoje diskusije napisao sam i jednu pjesmu, pa neka ona bude i moje literarno i ljudsko zalaganje za sudjelovanje i dobrobit svih pojednaca i svih naroda.

VEĆ JE JEZIK DA SVIJETLI… Nije jezik da ga plaziš, / i palacaš njime, / već je jezik / da ga paziš / kao svoje ime. // Nije jezik da popljuješ, / sipaš riječi krute, / već je jezik / da začuješ / i kad riječi šute. // Nije jezik da prijetiš / i nosiš k'o breme, / već je jezik / da svijetliš / kroz život i vrijeme.«

Avlija je objavila tek prvu knjigu iz edicije ''Bošnjačka biblioteka". Da ste Vi urednik naše edicije, koje bi to bile prvih deset knjiga?

ISMET BEKRIĆ: Ja sam, prije svega, bosanskohercegovački pisac, koji piše jezikom svoga djetinjstva, svoga obrazovanja (u Gimnaziji u Banjaluci i na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na grupi istorije jugoslovenskih književnosti i maternjeg jezika, tada srpskohrvatskog/hrvatskog srpskog), tako da i moj literarni iskaz odražava i svu širinu i standardnog i književnog jezika, sa njegovim i zavičajnim i zajedničkim bogatstvom i vrijednostima. Zato je i naš književni jezik bogatiji, otvoreniji, tolerantniji, upravo lijep i poetičan zbog svoga višeglasja. U njemu ima i žubora bosanskih rijeka, i izdanaka iz drugih jezika, i sa istoka i sa zapada, i talasanja mora, i vovođanskih ravnica i šumadijskih voćnjaka, i crnogorskih visina i dužina, i pjesama koje poskakuju, kao narodna kola od Makedonije do Slovenije, i koje se prostiru kao beskraine cvjentne poljane, kojima glas treperi dokle ga grlo nosi, kao u ravnoj pjesmi, sevdalinci. Te ljepote i slojevitosti jezika i nadahnuća svakako bi bile i polazište edicije neke uslovne bošnjačke, bosanske biblioteke. Jer, Bosne je bilo, i Bosne ima, kako kažu, u svakoj zemlji. Bosna je čudesna metafora koja nikome ništa ne uzima, nego samo daruje.

Imate li kućnu i biblioteku i da li znate broj knjiga? Koje su Vam knjige najbliže uzglavlju, odnosno radnom stolu? Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

ISMET BEKRIĆ: Knjige, i kućne biblioteke, sastavni su dio moga života i djelovanja. Kad sam 1993. godine napuštao rodni grad, morao sam, nažalost, ostaviti bogatu biblioteku u kojoj je osim mojih brojnih izdanja bilo i dosta naslova sa potpisima mojih prijatelja po peru i niza istaknutih pisaca toga vremena. U ovim »rasutim« godinama, u kojima sam pisao, uređivao pa i izdavao knjige ponovo se zbralo dosta naslova za koje u svome stanu nemam odgovarajuće mjesto, pa se, osim na policama, nalaze i pod krevetom, u uglovima, u kutijama, a također i na jednoj polici uz moj ležaj. U tom »moru knjiga« i dalje tražim svoj otok, na koji bih prije svega ponio podebelu neispisanu svesku, ili notes, jer piscima je, kao i meni, nekako »najdraža« ona knjiga koju pišem.

Jeste li imali avliju u Banja Luci? Imate li avliju u mjestu gdje živite? Šta zapravo za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

ISMET BEKRIĆ: Avlija, sa baščom, bila je najljepše mjesto moga djetinjstva – bajka u kojoj sam prohodao i progovorio, pjesma koja me i danas prati, priča prepuna čudesnih slika i sjećanja, majčin beskrajni osmijeh, prva lopta koju mi je poklonio otac, i saznanje da si dio porodice, igara, godišnjih doba, i svih onih trenutaka i treptaja koji nam daju snagu da se ne predajemo i kad nam je teško… Moja avlija je tako bila i moje književno ishodište, jer smo tu živjeli i rasli u ozračju jednostavnog, poštenog života, koji je bio bogat i onda kad nismo mogli »sastaviti kraj s krajem«. Tu su se preplitali putevi i iz svih drugih avlija i kuća, tu su se zajedno pile kafe/kahve/kave, proslavljali svi praznici, i dijelile riječi i radosti i utjehe. Avlija je bila otvorena knjiga, sa čijih stranica prilažem i ovu pjesmu o svome dvorištu:

U mome dvorištu, kad se rublje suši, / zamišljam kao da voda se ruši, / kao da je snijeg razvio zastave, / visibabe kao da podižu glave. // A kad se vjetar tu useli, / dvorište postane jedrenjak bijeli, / pa ja, kapetan, raširim ruke, / i brod moj sanjani isplovi iz luke. // I plovi, plovi, ko zna sve kuda, / morima mašte, kroz zemlje čuda, / a onda opet vjetar prati, / u moje dvorište da ga vrati.«

ISMET BEKRIĆ (Banjaluka, 1943.), pjesnik, pripovjedač, dramatik, prevodilac, jedan je od najznačajnijih pisaca za djecu u BiH, koji od februara 1993. godine živi sa porodicom u Sloveniji, u Ilirskoj Bistrici. Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (grupa književnosti). Radio kao novinar, urednik i glavni urednik u listu i izdavačkoj djelatnosti »Glasa« u Banjaluci (do 1992. godine, kad je kao i većina njegovih sugrađana morao napustiti rodno mjesto). Objavio je više od 30 knjiga, od kojih ističemo pjesničke zbirke: »Jutro tate Mrguda«, »Klupa kraj prozora«, »Otac s kišobranom«, »Radnička četvrt«, »Očevo breme«, »Očev kaput«, »Dječije nebo«, »Izgubljeni kliker«, »Jesen u gradu«, »Kraljica lutka«, »Pjesma se javlja«, »Čarobno zrno«, »I kad odrasteš«, zatim knjige dramskih tekstova: »Noć kad su neboderi šetali«, »Krojač Djeda Mraza« i »Djeca i lutke«, te knjige priča iz djetinjstva »Pijetlov budilnik« i »Patuljci se uvijek vraćaju« i knjigu bajki »Drveni konjić«. Knjige i pjesme su mu prevođene na više evropskih jezika. Bekrić se i sam bavi prevođenjem – dosad je objavio više knjiga prijevoda iz slovenačke književnosti za djecu (antologijski izbor iz slovenačke poezije za djecu »Kažipot za vsepovsod«/«Kažiput za svaki kut«, dvojezično, Dragotin Kette: »Čuj sanje mi«, Dragotin Kette: »Zimska romanca«, pjesme za djecu i mlade, dvojezično, Srečko Kosovel: »Otrok s sončnico«/«Dijete sa suncokretom«, dvojezično, Srečko Kosovel: »Sončnica na rami«/«Suncokret na ramenu«, pjesme za mlade i pjesme sa Krasa, dvojezično, Boris A. Novak: »Bajka putuje u svijet«, pjesme za djecu, Manja Žugman Širnik: Izsevanja/Žarenja, Breda Smolnika: »Pupoljci« i dr.).

Bekrić je zastupljen u brojnim antologijama, te u programima školske lektire. Za svoj višegodišnji književni rad dobio je niz značajnijih domaćih i međunarodnih nagrada: »Veselin Masleša«, Zmajeva, Alpe Adria »Riječi bez granica« u Italiji (za dvojezičku pjesničku zbirku »Cipele starijeg brata/Čevlji starejšega brata«, objavljenu u Ljubljani, sa slovenskim prevodom Milana Dekleve, Godišnja nagrada »Bosanske riječi«, »Mali princ«, »Stazama djetinjstva«, »Skender Kulenović«, Nagrada Sajma knjiga u Sarajevu za najbolju knjigu za djecu i dr. Nominiran za prestižnu nagradu »Astrid Lindgren«. Član je Društva pisaca BiH, PEN-a i Udruženja književnikov Primorske.

RAZGOVORI SA PISCIMA

ŠEFKIJA BORANČIĆ: KULTURA NEMA MEĐA I ZIDOVA

Rođeni ste u Donjem Bihoru u Sandžaku. Pisali ste i pišete o rodnom kraju. Šta je za Vas Bihor, šta je za Vas Sandžak?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Rođen sam na Sipanje. Svako biće ima svoju kolijevku, u kojoj proplače i propjeva, a plač i pjesma ne zavise samo od vjetra i vode, već i od gena-poruka koje u obliku emaneta svaka generacija prima, ostvaruje ih ili u najmanju ruku ih predaje na kraju ishodanog puta onima koji polahko, ali sigurno hode uspravno tražeći odgovore na sve izazove roda i doma. Ovakvu hamajliju i ja nosim-čuvam i pokušavam pretvoriti u trag, u zapis koji bi historiju poštovao i čuvao kakva jeste i kakva je bila a čovjeka bi mijenjao. Temelji naše muke i nauke su istina, bez gusala i epskih lakrdija. Bihor je nešto posebno u vilajetu mog duhovnog-kosmičkog poimanja života, to jeste odnosa prema rodnom kraju i nadgradnje filozofije života u kojoj se smenjuju godine, decenije, a okamenjeni postulati nikako da progovore. Bihor je zemlja behara, a u njemu mnogo tajni, mnogo istina duboko zakopatih u temeljima grada Bihora, u mjestima gdje još postoje groblja i duvarine bogomolja mojih predaka iz predislamskog perioda. Ta mjesta naivno su u našem narodu nazvana: ‘‘Latinska groblja’’, ‘‘Grčka groblja’’, ‘‘Crkvišta’’ i kako još ne. Moja domovina, moja groblja, a tuđa imena. To je dio mojeg Bihora – moje kolijevke. Moj Bihor – oni nedovršeni putevi, ona čežnja muhadžira, ona para mukom zarađena na Zapad i uložena u bolje sutra naše djece. Moj Bihor su i kazamati u kojima su mučeni Bošnjaci zato što vole svoju rodnu grudu. Uzalud su sva premrežja, moja domovina Bihor je sve jači i jači. Miris njegove duše sretam po selima Anadolije, u Istanbulu, na Zapadu… On je postao krilat, proširio se, duhovno

ojačao. Razlio se na sve strane. Bihorci, gdje god da su, gordo čuvaju svoj jezik, svoju vjeru i bošnjaštvo. Čuvaju svoj Bihor u Sandžaku. Sandžak i u njemu Bihor. Jedan cvijet, u kojem čovjek pokušava pronaći sebe i odgovore na krucijalna pitanja. Pitanja historijskih sudbina i slobodarskih težnji ljudi koji su živjeli i koji žive za da odgovore na dosta teške izazove prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Sandžak je izazov za sve dobronamjerne ljude. Toliko ljudi bliski, a različiti. Toliko pameti, a nikako sunce da spušti zrak topline na ovaj prostor. Sandžak je iznjedrio Avda Međedovića, Ćamila Sijarića, Muhameda Abdagića, Rifata Burdžovića, dr Sretena Vukosavljevića, Tomaša Žižića… Ipak malo se šta promijenilo u kolektivnom poimanju. To je knjiga koja se još piše. Život je piše i spušta na šataretli uvale, talasaste brežuljke i tihe mirne planine. Raduje me što je ta knjiga prepoznatljiva u svijetu. Pisata je i piše se bosanskim jezikom, bošnjačkim perom i svjetskom istinom.

Kad me god upitate šta je Sandžak za mene, kratko ću vaVam reći: to je srce u prsima, a ono ne kuca samo za mene…

Kako ste i kada počeli da pišete pjesme? Sjećate li se gdje ste objavili prve stihove?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Pisao sam još u osnovnoj školi u Koritima. Bolelo me to što zgrada u kojoj sam učio nekad davno je bila džamija. Nakon rušenja minare pretvorena je u žandarmerijsku stanicu. Tu su mučeni osviješćeni Bošnjaci i ubijani. U blizini zgrade je i mezaristan u kojem su ukopani Bošnjaci mještani koje je postrijeljao serdar Janko Vukotić. Učio sam u krvavoj zgradi. Nakon Drugog svjetskog rata pretvorena je u školu. Sad hvala Bogu opet je džamija.

Zamislite kad sve to dijete zna i sjedi u klupi u toj zgradi šta može napisati i kud ide taj dječji ponos i prkos? U gimnaziju u Akovu-Bijelom Polju direktor je bio vrhunski patriota Bihora-Sandžaka Miloje Dobrašinović. Odlično je znao kroz šta su prošli roditelji bošnjačke djece, za to nas je štitio, savjetovao i hrabrio.

Tada njegovom zaslugom u list gimnazije napisate su i prve pjesme: “Lim”, “Bihor”, “Pred Tršovom bistom”.

Već u Skopju u gimnaziji ”Orce Nikolov” aktivno sam pisao za srednjoškolske vjesnike. Nisam se dugo vremena mogao pomiriti da sam napustio domovinu. Činilo mi se izdao sam sebe i rodnu grudu.

Na fakultetu, a kasnije i u vojsci već sam sarađivao s listom: “Bagdala”, “Savremenost”. Sramežljivo sam se počeo približivati turskom i makedonskom jeziku. Vremena su se mijenjala. Mnogo šta je dolazilo iz rodnih krajeva. Tako da sam se pretvorio u zapisničara dešavanja na Sandžaku. Iz ovakvih slojeva polahko se rađala zbirka pjesama: ”Sandžački Lavirint”.

U aristokratskim bojama Bihora, u šutnji pred vratima istine pokušao sam skrenuti pažnju na nišane mog rodnog kraja – na ljude kojima su skrojili lažno ruho, ali oni ga nikad nisu obukli. Bolele su me te rane, ta vremena, pogotovu sad kad znam da su u mom kraju otvarali dosijea za praćenje djece od četvrtog razreda osnovne škole ako su bili odlični učenici. Ti odlikaši plašili su se da ih jednog dana ne upitaju ko je ubio Rifata, Tomaša i druge rodoljube Sandžaka.

Tako su muke, dubina prošlosti, traganje za istinom od mene napravile ovo što sam danas -pjesnik i književnik. Imam još jednu neobjavljenu zbirku, ali o njoj tek kad ugleda svijetlo dana.

Vašu zbirku pjesama „Sandžački lavirint” pročitao sam prije 20 i više godina. Zašto ste se okrenuli samo pisanju romana?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Nisam izdao poeziju. Pišem i pjesme ali mislim da romani dublje iznose na vidjelo fragmente historije, kulture i filozofije življenja naroda kojem ja pripadam. Samo zamislite, prije no što sam rođen 1924. godine Šahoviće, malo prije mog rođenja 1943. godine Bihor i sada 1995. godine Srebrenica. Tri krvava putokaza, tri izvora koji svako zdravo razumno biće stavljaju na iskušenje. Zato tragajući za sudbinom predaka tragam za dušom čovjeka, za formulom

da se zlo pretvori u dobro. Pitanje je da li je to moguće? Onaj razlaz između zla i dobra – raskorak zadaje veliku dilemu. Mogu li Bošnjaci pronaći sebe? Mogu li se oduprijeti zlu, poduprijeti istinu? Imaju li šansu da civilizirano žive, rade i razmišljaju? Do kojeg vremena duboko u budućnosti će doprijeti prošlost? Na kraju imamo li želju i šansu da pobijedimo sebe – stvorimo jedinstvo u dobru? Ima putokaza dobra. Ima još Jevrema Brkovića. Nadam se. Ima i nas ali još nema jedinstva među nama. Onog dana kad sloga preovlada doći će istina, sloboda i pobjeda, a do tog dana sve što se čini postaje zapis – nišan kako treba i ne treba raditi.

Bošnjaci su se kroz historiju rasipali ko zrna tespiha… Koje se tačno godine iselila Vaša porodica iz Sandžaka? Zašto, kako i gdje je u muhadžirluk pošla Vaša porodica?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Moj otac je 1965. godine donio tešku odluku. Ratujući na Sandžaku tri puta je ranjavan. Nova partizanska vlast ga je proglasila neprijateljem nove države. Možda bi ga i strijeljali, ali nije bio pismen? To je bilo vrijeme Aleksandra Rankovića. Da bi sačuvao porodicu prodao je imanje na Sipanje i uputio se put Republike Makedonije, s namjerom da u toj Republici sebe proglasi Turčinom i dobije vasike za odlazak u Tursku. Privremeno smo se naselili u Dražilovo u blizini Skopja. Ja sam tada bio četvrta godina gimnazije. Izašla su neka neslaganja s domicilnim stanovništvom, nakon godinu dana preseljavamo se u Konjarama. Ja sam počeo studirati. Otac je otišao u Istanbul. Vidio je da Bošnjacima mijenjaju imena i prezimena, asimiliraju ih u Turke. Tursku je otac izabrao s nadom da ćemo tamo sačuvati sve ono što nas čini ponosnim i posebnim narodom. Istina je da je Bošnjacima u Istanbulu bilo bolje, bar što se tiče socijalne i fizičke sigurnosti, ali u to vrijeme to je bila čista asimilacija. To se ocu nije svidjelo i ostali smo u Skopju. Nismo imali mnogo izbora. Ostali smo gdje smo došli. No Konjare je privlačno mjesto. Smješteno na obali Pčinje, prosto kao neko da ga je izmjestio iz bajki i poklonio muhadžirima. Na rijeci na svom proputovanju navraćaju i labudovi, a mi ih i na jug i na sjever s uzdahom

ispraćamo. Tu sam pronašao svaki mir, osim mira s samim sobom. Nakon studija zaposlio sam se i do današnjih dana radio u prosvjeti, predavao bošnjačkoj djeci. Ovdje smo se odmah uključili u kolektivitet naroda koji žive u ovoj Republici. Nakon osamostaljenja Republike Makedonije muhadžiri Bošnjaci postaju ustavotvoran narod, priznaje im se bosanski – maternji jezik i dobijaju televiziju na svom jeziku. Bila je i ostala utjeha što smo blizu Sandžaka. Dok god čovjek ne osjeti gorak ukus tuđine malo teže otkriva ono malo dublje zakopano u duši. No muhadžirluk kao izlaz, kao sudbina donio je i mnogo čega novog. Bošnjaci su ojačali u duhovnom, ekonomskom i političkom smislu.

Raspadom bivše SFRJ ponovo su krenule kolone muhadžira… Kako ste doživjeli raspad zajedničke države i kako ste doživjeli dolazak novih muhadžira u Skoplje?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: U to vrijeme bio sam rezervni vojni starješina. Odlično sam znao šta se dešava i da je na sceni pokušaj stvaranja „Velike Srbije''. Polahko smo se spremali da pomognemo koliko možemo novim muhadžirima. Tada su se Bošnjaci organizirali politički u SDA, a kulturno u Kulturno udruženje Muslimana Sandžaka, kasnije Kulturni centar Bošnjaka u Republici Makedoniji. Planski smo sve muhadžire smještali po kućama, no tu nismo bili usamljeni, Makedonci, Albanci i Turci su širom otvorili svojih kuća vrata za bošnjačke izbjeglice. Bilo je jezivo gledati te ljude. Izgubili su sve i otišli u bijeli svijet. Mnogo je teško kad čovjek posumnja u vrijednost čovjeka. Gledaš, a djeca sa suzicama na obrazima. Znaš krivi su samo zato što su Bošnjaci. Kazuju kako se njihovi komšije tuku oko podjele njihovih imanja. Ostaju pusta naseljena mjesta, a u njima su vjekovima živjeli naši preci. Zajednička država je bila voda za ispiranje usta. Teško se čovjek osjeća kad buba stihove: ''Smrt Smail Age Čengića'', kad mora kazivati Cara Murata je ubio Miloš Obilić, a on nije bio ni historijska ličnost. Da ne nabrajam. Tada u takvom koloritu laži, uz represije Rankovića država ti postaje farsa. Čak te ne priznaje za čovjeka. Svojataju te i ti dobro znaš da je sve to farsa do konačnog obračuna. Tretiraju te kao njihovu sopstvenost: crnogorski musliman, srpski musliman… Dakle

imaš sahibiju-gazdu, a nemaš pravo na istinu, na ime, na zasebnost. Pošto dobro govorim makedonski, često starješine srpskog porijekla su govorile da će za poslednjih sto godina rasčistiti s Bošnjacima. Svi promućurni ljudi znali su šta se sprema. Pogotovu kad su počeli rušiti zidane avlije u muslimanskim-arnautskim selima, i to komunisti. Tobože zbog izgleda i zdravlja, a glavni cilj je bio da se zidovi ne koriste za zaklone u ratu. Dublja analiza kazuje da je dobro što se ovakva država razdružila, da se zločinci ne kriju u njenoj uniformi. Neki ljudi su ekonomski dobro stajali, ali Sandžak je stalno osjećao taj gorki ukus tuđe slobode.

Bavili ste se i novinarstvom, recite nam o bošnjačkoj zajednici u Makedoniji? Šta biste nam mogli reći o kulturnom životu Bošnjaka u Makedoniji?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Bošnjačka zajednica u Republici Makedoniji učestvuje u sve pore savremenih dešavanja, na svim poljima. Može se s ponosom konstatirati da je ustavotvorna, s priznatim bosanskim jezikom, nacijom Bošnjačkom i vjerom islam. Spomenuću Kulturni Centar Bošnjaka u Republici Makedoniji čija je predsjednica gospođa Fatima Škrijelj i Bošnjačku Kulturnu Zajednicu, i njenog predsjednika dr Džemila Bektovića. BKZ okuplja veći dio intelektualaca koji aktivno djeluju na makedonskoj i svjetskoj sceni: Akademik Ferid Muhić, Akademik Fehim Husković, Dr Zećir Ramčilović, Mr Dževat Hot, moja malenkost, književnici Alija Avdović, Bogućanin Beko Arif, Ferhan Kočan i drugi. Ona se bavi i izdavačkom djelatnošću. Preko BKZ-a objavljena su djela: ‘‘Soba Ala Turka’’, ‘‘Bošnjaci u Republici Makedoniji u 20. vijeku’’ od Dr Zećira Ramčilovića. Održate su mnoge izložbe umjetničkih djela Akademika Fehima Huskovića i drugih umjetnika svjetskog ranga. U Skopju postoji džamija: ‘‘Hatundžik’’ u kojoj se obavljaju sva dešavanja na bosanskom jeziku, to se čini i u džamijama u Orizarima, u Konjarama, Žitošu i drugim mjestima. Na mnogim mjestima mejtepi su aktivni.

Da li pratite književna i kulturna dešavanja u sandžačkoj regiji? Da li biste izdvojili neko ime od mladih sandžačkih pisaca kao obećavajuće?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Na Sandžaku ipak se nešto dešava. Postoje ljudi koji istini gledaju pravo u oči, pišu o njoj i otkrivaju ono duboko duhovno doma i roda. Naravno da postoje i kočničari, ali ako bi sve glatko išlo život ne bi bio zanimljiv. Postoje i ljudi koji u trci svakodnevnih informacija i dalje plutaju podanički tražeći sopstvene korijene izvan svoje nacionalne osviješćenosti. No sve su ovo kratke prehlade koje imuno duhovno bošnjačko jedro lahko odstranjuje. Ima stvari koje samo Bošnjak s Bošnjakom može dijeliti, jer nije bitno šta misle drugi, bitno je šta ja mislim i šta hoću. Taj podanički status ide toliko daleko da često naši Bošnjaci kažu: ‘‘U Bosni žive Srbi, Hrvati i Bošnjaci’’. Zamisli, narod koji je stvorio Bosnu, narod koji je brojčano preko 50% na treće mjesto. Moramo se oslobađati podaničkog položaja na svakom mjestu: u literaturi, u kulturi ophođenja, u ekonomiji, u historiji, svuda i na svakom mjestu. Mi smo autohton narod ovih krajeva i kao takvi nije bitno kroz koje historijske slojeve prolazimo, bitno je da smo uvijek bili ovo što jesmo. Svakako da ima sijaset jakih pera mlađih generacija i u poeziji i u prozi. Ako bi ih brojao nekoga ga bi sigurno zaobišao, a to bi bilo nepošteno, jer postoje djela koja nas uče kako treba raditi i djela koja nas uče kako ne treba djelovati. Dakle sve knjige su korisne i svaki rad odvaja od nerada, a mladi pisci Sandžaka i u njemu Bihora imaju se na koga ugledati i ponosni biti.

Napisali ste sedam romana. Recite nam nešto o njima, o čemu pišete, šta Vas zaokuplja osim nikad zaboravljenog Sandžaka?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Do danas sam objavio sedam romana. Nerado govorim i pišem o sebi i svojim djelima. Ipak reći ću da su to sve pokušaji traganja za istinom. Na tom mukotrpnom putu otvaraju se bezbrojna pitanja na koja se s mukom odgovara i kazuje istina. Svako moje djelo ima istinitu fabulu. Taj sizifovski posao mojih predaka je

velika nauka u kojoj se gubi sve što čovjek ima i dobija, sve za čim teži. Romani prije svega prate ljudske sudbine i kao takvi ogledalo su jednog vremena, jednog prostora i ljudi koji su pokušali da pronađu put da se odupru nepravdi i ostanu prije svega ljudi i sačuvaju svoju zasebnost, svoje običaje, svoju kulturu. Čovjek to zvuči gordo, iako taj prijelaz, ta međa između čovjeka i nečovjeka je krhka, ipak bedemi ljudskog dostojanstva postoje. Neshvatanje da čovječji život nije vječan, da kratko traje dovodi do zabluda pa se čini zlo, a zlo nikom dobro donijelo nije. To ide toliko daleko da samo iste metode važe za liječenje određene bolesti. Istina jedino oslobađa ljude od epova i mitova, a generacije i generacije naših komšija su vaspitane i vaspitavane baš pomoću njih. Išlo se toliko daleko da je to prišlo u bolest. Valja se boriti protiv takve guslarske nakaradne pameti, no jedino oružje je istina. Pravda i istina su nepobjedive. Valja se izboriti za sudove pravde. To je samo jedan smjer mog puta. Na njemu ima još mnogo čega. To duboko duhovno bošnjačko more, Sandžak i u njemu Bihor traže opravdanje rađanja.

Možete li nam dati kakav nagovještaj o Vašoj sljedećoj knjizi?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: To nije teško. U romanu ‘‘Vrijeme Džehennema’’ tragam za grješkama i uspjesima Bošnjaka i ostalih građana Sandžaka kako smo u Drugom svjetskom ratu uspjeli formirati Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka i gdje smo pogriješili da izgubimo autonomiju Sandžaka s ubistvom Burdžovića, Kneževića i Žižića. Ovdje treba spomenuti Vukosavljevića koji nije htio potpisati rasformiranje ZAVNO Sandžaka, i podjelu Sandžaka. Bavim se našim stanjem, našim umom, grijehovima, uspjesima i padovima. Samo napominjem suštinu. Roman je napisan prije 12 godina i stalno mijenjan, dorađivan, na to utiču otkrivene nove arhivske istine. Ove godine bit će objavljen. Pripremam i jedan kraći roman: ‘‘Zemlja Šahovića je kolijevka mojih predaka’’. Život kratko traje. Treba ostaviti trag onoliko koliko se može.

Prosvjetni ste radnik, kako gledate na to što je Sandžak prvi put 2002. godine postao univerzitetska regija?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Jedan narod ako nema svoju Akademiju nauka i svoje univerzitete onda nema perspektivu, jer bez nauke generacije samo predaju genetske poruke jedna drugoj, a sve ostalo ostaje iza zida neznanja. Nešto najbolje što se moglo desiti Sandžaku je otvaranje Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru, naravno i drugih univerziteta. Mnogo je bitno da je Novi Pazar postao univerzitetski grad. Jedino naučna misao može odgovoriti na sve izazove kulturne, političke, socijalne, duhovne i ekonomske. Baveći se naukom ljudi mijenjaju stanje na svim poljima. Dobro je što se širi univerzitetska mreža i po nekim drugim sandžačkim gradovima jer je kod nas bila zabranjena, odnosno otežana naučna dubina i širina savremene misli. Samo jedan primjer daje nam za pravo da sve, ako treba i život uložimo u nauku. U Beranama četa partizana od 120 vojnika našla se u čudu kada su zaplijenili biciklo od Italijana. No u četi ga je znao voziti samo jedan vojnik – Golub Gajević. On je vozio biciklo a tvorci nove države bacali su kape uvis diveći se Gajiću. Politički komesar je kaznio Gajevića što je znao voziti biciklo, jer se tim činom razlikovao od drugih. Očiti primjer našeg stanja i naše pameti bez univerziteta, odnosno nauke. Za to s posebnim zalaganjem treba pomagati rad Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru.

Bili ste jedan od urednika lista na bosanskom jeziku VAKAT. Recite nam nešto o toj reviji i njenoj kulturološkoj i političkoj funkciji.

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Glavni urednik lista Vakat bio je gdin. Safet Biševac. Pošto sam bio zapošljen u prosvjeti obavljao sam posao u listu na mjestu zamjenik glavnog urednika. List je formiran od strane''Kulturno Udruženje Muslimana Sandžaka'', kasnije Kulturni Centar Bošnjaka u Republici Makedoniji. Revija se bvila društveno političkim dešavanjima u to vrijeme. U njoj je između ostalih pisao i naš akademik rahmetli Alija Džogović, dr Šefket Krcić, akademik Ferid

Muhić i mnogo drugih. Teme su bile iz sehare Bošnjaka, muhadžirske dileme i svakodnevni problemi Bošnjaka u svijetu i u R. Makedoniji. Svakako ostavila je dubok trag i uvrstila se u zapis koji je svjedočio o jednom vremenu i ljudima u njemu, na određenom prostoru. S izbijanjem agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine od strane Crne Gore i Srbije, usredsredili smo se više na pomoć izbjeglicama i povratak mladih Bošnjaka da brane Bosnu, tako da je zbog nedostatka materijalnih sredstava list je prestao izlaziti poslije samo nekoliko godina.

Na brojnim elektronskim tabloidima laž i govor mržnje su preovladali sve ostalo. Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Balkanu?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Bio sam na zapad ovih dana, zijaretio sam Njemačku, Švajcarsku, Luksemburg i Francusku. Postoje dvije istine. Ona prava koju narod zna i kazuje i ona lažna koji novinari anonimusi plasiraju za debele pare. Laž i govor mržnje su dirigirani zlom iz sjenke. Dovoljno govori poslednji slučaj ubistva novinara u Parizu. Iz sjenke naručitelji zločina dugo godina ispiraju mozak atentatorima, vaspitavaju ih u domovima u Parizu, drže u zatvoru, a sve s ciljem da budu upotrebljeni kad požele. Drugo, grupu novinara podstiču da paralelno nekoliko godina vrijeđaju ponos i dostojanstvo ljudi. Novinarska kuća je pred bankrotom. Da bi se spasila mora se nešto krupno desiti. Atentatori navodno idu kroz redove bezbjedonosnih službi i ubijaju novinare s motom: Ti si mene vrijeđao i ja ti se svetim. Ubijaju članove redakcije. Zanimljivo je da vlasnici i glavni urednik nijesu bili tu. Urednik tobože 30 minuta kasni na sastanak. Prvi broj časopisa poslije atentata se proda u pet miliona primjeraka, i ta se izdavačka kuća spasila bankrota. Da ne dužim, vidite kakve se sve igre igraju. Pošten narod zna istinu. Da se vratim na pitanje izgradnje trajnog mira na Balkanu. Balkan pripada samo Balkancima. Balkanci već uče na svojim i tuđim grijehovima. Nadam se da ćemo shvatiti da je mržnja bolest i da ne vodi dobru. Uostalom mi smo svi na Balkanu slični, dijelimo istu sudbinu i htjeli ili ne, ili ćemo biti slobodni ljudi ili podanici zla iz

sjenke. Nadam se i vjerujem da smo dorasli trenutku. Da smo krenuli putem spasa i da ćemo izgraditi Balkan bez granica jer u njemu ima mjesta za sve kulture svijeta. Ako Balkan asocira na krv i med, dosta je bilo krvi treba nam med.

Pisac ste, prosvjetni radnik i sigurno volite i sakupljate knjige. U toku su pripreme na pokretanju edicije „Bošnjačka biblioteka". Da ste Vi urednik te edicije, koje bi to bile prvih deset knjiga?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Bihorci od Ćamila Sijarića, Derviš i Smrt od Meše Selimovića, Tvrđi od kamena od Šefkije Borančića, Kad su vakat kaljali insani od Šerba Hrastodera, Štit od zlata od Ferida Muhića, Pod Kun planinom od Faiza Softića, Inat Bosanskog Goluba od Muhameda Mahmutovića, San o dragom kamenu od Safeta Sijarića, Žrtva od Vrbičkog i Kletva od Ramiza Šaćirovića.

Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: To je prijevod značenja Kur'ana Časnog na bosanskom jeziku.

Rekoste nam da ste nedavno proputovali Evropskom unijom. Kakvi su Vaši utisci o bošnjačkoj dijaspori?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Na proputovanju koje je ove prilike trajalo dva mjeseca sreo sam se sa vrlo značajnim ličnostima za dijaspore: u Luksemburgu s gospodinom Farukom Ličinom, predsjednikom BKZ. Dogovarali smo se da u Luksemburgu gostuju naši književnici, umjetnici i politikolozi, kao i profesori s teološkog fakulteta bi dali svoj doprinos u kulturi, nauci i razumijevanju i prožimanju kultura juga i zapada. Sreo sam se i s književnikom Faizom Softićom i dogovorio promociju njegovog stvaralaštva u Skopju. Posjetio sam i klub Bihor.

Kod njih su bili u jeku izbori. Vidjet ćemo kakvu saradnju u buduće možemo uspostaviti. U Njemačkoj u Balingenu posjetio sam džamiju u izgradnji. Tamo je dobar aktivista Mele Bahović. Organizirani su Bošnjaci u džemate i dobro im ide. U Švajcarskoj sam posjetio moju sestru Refadiju i produžio za Francusku. U Bazelu je dijaspora organizirana i aktivna. Isto i u Parizu. Bitno je jedno, da udruženja bošnjačke dijaspore imaju zajednički program uz sve različitosti. Ono što im je zajedničko jeste da su svi Bošnjaci, da govore bosanskim jezikom i da im je religija islam. Interesantno je spomenuti ovom prilikom i bošnjačku dijasporu u Mađarskoj koja tamo živi i radi viđe od 700 godina. Ima ih više od 400 hiljada, katoličke su religije, sebe nazivaju i jesu Bošnjaci, a Bosnu smatraju svojom domovinom. Vrijeđaju se ako ih neko nazove Hrvatima. Sve u svemu ipak se nešto kreće…

Spomenuli ste atentat u Parizu i islamofobiju. Kako komentarišete nespremnost i nezainteresovanost Islamskih zajednica koje su nastale raspadom SFRJ da se reintegrišu i budu nukleus ujedinjenja svih muslimana u EU s ciljem bolje zaštite vjerskih prava i razbijanja stereotipa prema muslimanima?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Oni što vladaju svijetom trenutno su u sjenci. Njima je potreban neprijatelj, jer bez njega ne mogu vladati. do juče je to bila Rusija. Danas je ovo što jeste. Sve čine da narod prihvati islamofobiju. Međutim ne ide im baš najbolje. U Parizu odmah poslije zločina, odnosno osvete ti si mene vrijeđao a ja ću te kazniti za nedjelju dana prodato je više Kur'ana nego za posljednju deceniju. Radeći protiv bilo koga ti ga na neki način i uzdižeš. Tjeraš ga da razmišlja, da se odupire zlu do konačne pobjede. Ono što se dešava našim vjerskim islamskim zajednicama svakako je za razmišljanje. Dok čitav svijet teži ujedinjenju – razmeni ideja naši neki, ne svi, duhovni imami teže sačuvati svoje torove misleći da su vjernici naivni i da im je dovoljo to što oni nude. Vjera je kosmička komponenta pa kao takva ne priznaje dijeljenje niti pamet nekih koji djeluju pod kapom politike državnih aparata – obavještajnih ili bezbjedonosnih

službi. Ako su ljudi postali od jednog čovjeka, ako su socijalna bića, onda svako dijelenje je suprotno vjerskim kanonima. Ako je, a jeste Bog Jedan onda svi bi trebalo da se stave u službi Jednog i svi da predstavljaju jednu zajednicu, jer samo tako se gradi mir i tolerancija, a razbija mržnja. Svako ko je izgubio svoj kompas neka ga pronađe, jer ovo vrijeme ne trpi grješke pa ma ko ih pravio i odakle dolazile. U okviru vjerske tolerancije sigurno bi trebalo jedistveno nastupati i jedinstvo nema alternativu. No to jedinstvo mora biti bez majorizacije.

Je li Vas neko nekada zvao da gostujete u Sandžaku? Šta mislite o ideji pokretanja manifestacije „Sandžačko kulturno ljeto" koja bi se u isto vrijeme organizovala u svim sandžačkim mjestima u organizaciji raznih kulturnih udruženja?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: Bio sam prije deset godina gost u Tutinu. Tih godina je objavljen moj roman Ahmed. Roman je rado čitan u tom gradu. Bio sam gost više puta raznih bošnjačkih organizacija u Novom Pazaru. Prošle godine bio sam gost Internacionalnog univerziteta. Jako me obradovao entuzijazam mladih ljudi koji rade u ovoj ustanovi. Posebno je bilo prijatno druženje s dr Jahijom Fehratovićem, dr Šefketom Krcićom i ostalima. Svaki i svakakav pomak je za poštovanje. Ovo što pravi „Avlija" zaslužuje respekt. Dobro bi bilo da se organizira što više kulturnih manifestacija, jer samo na taj način se učvršćuje sehara bošnjačkog duhovnog blaga. Uostalom kulturna udruženja samo na taj način mogu opravdati svoje postojanje.

Šta za Vas znači avlija, na šta Vas asocira ova imenica? Jeste li imali avliju u rodnom selu, imate li danas avliju?

ŠEFKIJA BORANČIĆ: U suštini avlija je ona naša nurli-svijetla toplina roda i doma, naša posebnost i zajedništvo, naša bliskost s miruhom bajramske halve i osmijehom stare majke. Svaka bošnjačka kuća bilo gdje u svijetu teži da ima ili već ima avliju, a u kući i bošnjačku

sobu Ala Turka. To je jedna od naših vrlina i mahana, jedan od nišana naše sigurnosti. Avlija može biti velika koliko i Sandžak, a mila i bliska koliko ružičnjak u okolišu kuće. Svakako da je moja stara brvnjača na Sipanje imala okućnicu, avliju i seharu. Sada ovdje u Konjarama moja avlija je park u koji iz svake zemlje gdje boravim donesem po neku biljku. To zajedništvo biljaka asocira me na jedinstvo ljudske civilizacije. Na kraju dozvolite da se zahvalim „Avliji'' za to što činite za narod — za Bošnjake, a radeći za nas radite za čitav svijet, jer kultura je univerzalna kategorija bez međa i zidova.

ŠEFKIJA BORANČIĆ je rođen 1946. godine u selu Sipanje kod Bijelog Polja, u crnogorskom dijelu Sandžaka. U Bijelom Polju završava tri razreda gimnazije. U Skopju maturira i studira biologiju. Po završetku studija zapošljava se u školi: ‘’Bratsto-Jedinstvo’’ u Konjarama, gdje predaje biologiju 40 godina, odnosno do penzionisanja.

Od ranih dana piše poezju i prozu. Objavio je zbirku stihova: ‘’Sandžački lavirint’’ (Skopje 1992), roman: ‘’Eminin san’’ (Novi Pazar 1994), roman: ‘’Ahmed’’ (Skopje 1999), roman: ‘’Prtine’’ (Skopje 2005), roman: ‘’Tvrđi od kamena’’ (Skopje 2002), roman: ‘’Muhadžiri’’ (Skopje 2006), roman: ‘’U procijepu’’ (Skopje 2008) roman: ‘’Soba Ala Turka’’ (Skopje 2015)

Zastupljen je u Antologiju: ‘’Duhovni mostovi zvijezda’’ izdate od pisaca Vlaha u Republici Makedoniji na vlaški-armenski i makedonski jezik. (Skopje 2009), u Atologiji: ‘’Savremene bošnjačke pripovijetke’’ bošnjačkih pisaca u Republici Makedoniji (Skopje 2010). Zastupljen je i u nekoliko enciklopedija.

Bavio se novinarstvom. Bio je jedan od urednika lista: ‘’Vakat’’ na bosanskom jeziku u Skopju. Sarađivao je i s ostalim časopisima za politiku, nauku i kulturu: ‘’Revija Sandžak’’, ‘’Zaman’’ i drugi. U pripremi je roman: ‘’Vrijeme Džehennema’’.

Cjelokupno njegovo stvaralaštvo vezano je za zavičaj-rodni kraj i Bošnjake koji su ostali i opstali na svojoj rodnoj grudi.

RAZGOVORI SA PISCIMA

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: U DUŠI SAM PJESNIKINJA

Rođeni ste u Tutinu, u srbijanskom dijelu Sandžaka. Kako biste opisali, ili objasnili nekom iz unutrašnjosti Srbije, Crne Gore ili nekom u Njemačkoj, šta je Pešter, a šta Sandžak?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Sandžak, to je zemlja koja nije ni plodna, ni rodna, ali to je zemlja koja se nikada ne prodaje, jer je to domovina jakog čovjeka koji je tu od vajkada živio. Možeš ti otići i u najljepši dio svijeta, ali onaj trn u Sandžaku je za Sandžakliju najljepša rajska ruža. A razlike između Pešterca i Sandžaklije nema. Moj roman „Pešter" se mogao zvati i „Sandžak". Pešter je bila samo riječ koja je bila poetskija i ljepše je zvučala, ali to je jedno te isto.

Čega se najradije sjećate iz djetinjstva. Šta ste sanjali da postanete, ovo što ste sada, pisac i univerzitetski radnik ili nešto drugo?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Rasla sam pored škole. Učitelji i nastavnici su mi bili prvi komšije. Dvorište u kojem sam se igrala bilo je školsko dvorište. Mala školska seoska biblioteka i moj pjesnički nadareni učitelj koji je volio knjige, formirali su u mojim snovima moj životni put. U mom djetinjstvu ništa drugo nije postojalo do knjiga. I znala sam od samih početaka da želim da se bavim samo knjigom i pisanjem. Kada nas je jednom učitelj upitao šta želimo postati kada odrastemo, ja sam rekla: „Pjesnik! Ne pisac!" „Pjesnik ili pisac?" – upitao je učitelj. Odgovorila sam poslije malog kolebanja da ću biti pisac. Ova riječ pisac zvučala mi je tada nešto više od riječi pjesnik. I tako je bilo i kroz moj život. Kolebala sam se uvijek između pjesnika i pisca. Moja poetska proza je čisti dokaz tome da sam ipak u duši

pjesnik koji se obrazovao da je postao pisac. Hoću time reći, pjesniku treba najviše talenat, ali pisac mora pored toga da ima i veoma visoko obrazovanje i znanje.

Pišete poeziju, romane, pripovijetke, putopise, bavite se književnom kritikom i esejistikom. Kako ste i kada počeli da pišete pjesme? Sjećate li se gdje ste objavili prve stihove? Jeste li imali uzore iz književnog svijeta bivše SFRJ?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Mislim da sam najprije napisala pjesmu, pa onda školsku zadaću. Učitelj me tada upitao gdje sam prepisala tu pjesmu. Bila sam povrijeđena time, jer to je bila moja pjesma. Radilo se o buđenju proljeća. I sada se sjećam motiva, kako kaćunica gura visibabu da se pomakne kako bi malo izvirila ispod snježnog plašta na svjetlo dana.

Prvi rad mi je bio objavljen na radiju B(eograd)92, mislim da se tako zvao. Radilo se o nekoj nagradi za najbolju legendu ili narodnu priču. Napisala sam legendu o ,,Babinoj jami“ i ,,Zvečaljki“, mjestima na planini Zekavici više sela Dolova gdje sam se često kao djevojčica igrala i sanjarila o vilama. Nisu mi dali tu nagradu, koju sam dobila, jer su shvatili da je autor učenik četvrtog ili petog razreda, nisam sada sigurna koji razred sam bila. Uzor u pisanju? Rasla sam uz srpsku literaturu. Ali Nijemci poput Tomasa Mana su ipak ostavili jak trag u mom pisanju. Od ovog velikog učitelja na kom sam i doktorirala naučila sam mnogo.

Napisali ste pet romana: *Goli otok, La perla, Pešter, Bilija* i *Karakondžula*. Recite nam nešto o njima, o čemu pišete sada, šta Vas zaokuplja osim Sandžaka i sandžačkog čovjeka?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Volim da pisem o vidljivom i nevidljivom, o životu i osjećaju, o tome šta je to negdje nama zapisano i šta je čovjek iz toga uzeo ili promijenio – narodni motivi, mitologija, sujeverje, vjera, život i njegovi izazovi, duša i osjećaji… Sve to se mora naći u mom djelu. Buket svjetova, svjesnih i nesvjesnih, duboka psihologija čovjeka, posebno žene. To je moje polje i ruda koju obrađujem u svojim djelima…

Koja djela, kojih autora sa prostora Peštera biste nam preporučili da pročitamo? I da li pratite književna i kulturna dešavanja u Sandžaku? Da li biste izdvojili neko ime od mladih sandžačkih pisaca kao obećavajuće?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Ne mogu reći jedno ime, a da ne spomenem drugo. Ne želim da mi se kolege naljute, ali ,,Rod i dom'' od Safeta Sijarića ne smijemo, a da ne pročitamo. Od mlađe generacije ne znam, nažalost, puno. Mladi Kajević iz Rožaja nam daje puno nade.

Na brojnim elektronskim tabloidima laž i govor mržnje se šire poput zarazne bolesti. Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Balkanu?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Balkan je kao uspavani vulkan koji se nekad probudi i izbaci svoju vatru – opeče ili sprži mnoge. I tu čovjek nikada nije siguran. Nikada se ne zna kada će se opet desiti… Lijepa zemlja je i prokleta zemlja, jer lijepo svi žele da imaju. I tu su borbe, jednih koji žele da otmu, drugih koji to ne daju, jer niko ne da nešto svoje dobrovoljno. I zato će tu, nažalost, biti uvijek nemira i ratnih strahota, i na to moramo biti u svako doba spremni…

Šta mislite o ideji da se organizuje kulturna manifestacija Sandžačko kulturno ljeto gdje bi kulturna udruženja organizovala u svim sandžačkim gradovima kulturne aktivnosti u vremenu dva-tri mjeseca kada dolazi bošnjačka dijaspora u zavičaj?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: To je divna ideja! Nešto što bi nas vratilo knjizi. Nešto što bi osvijestilo Bošnjake, i u matici i u dijaspori, te ukazalo na značaj knjige koja je naša budućnost. Nažalost, naši Bošnjaci u kući svega više imaju nego knjiga, iako su prve riječi u Kur'anu – Uči! Uči! ,,Uči, u ime Gospodara tvoga Koji stvara…!''

Živite u Evropskoj uniji. Kakvi su Vaši utisci o bošnjačkoj dijaspori? Jeste li aktivni u nekom udruženju?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Dijaspora je dio nas, koji je

otrgnut od zavičaja i to silom. Silom kažem jer da je taj narod imao šansi da u svom zavičaju dobro radi i živi on ne bi otišao u bijeli svijet da se muči, i da i dan i noć radi kako bi preživjeo i kako bi nešto stvorio, te poslao onima koji su ostali u matici da preživljavaju. Tom narodu tamo nije lahko kao što mi mislimo. Tamo ne raste novac na grani kojeg mi samo uberemo. Tamo se dobro čovjek namuči da ima. A duša mu je bez zavičaja prazna i on sanja da se vrati jednog dana svom domu. On žudi za domom i gladni su sreće u duši… Isto tako nije lahko ni onima koji su ovdje ostali i gladni su da kažem hljeba… Tužno. Bila sam predsjednica udruženja ,,Bosanski akademski krug'' sa sjedištem u Minhenu. No, sva ta naša udruženja tamo slabo funkcioniraju jer nemaju podrške iz matice i sve se zasniva na dobrovoljnoj bazi, koja brzo ponestane… Naš narod nije navikao da daje jedan dio od sebe za kulturne stvari i za svopštu dobrobit.

Profesorica ste na univerzitetima, kako gledate na to što je Sandžak prvi put 2002. godine postao univerzitetska regija? S druge strane kuda vodi, na Zapadnom Balkanu sve prisutnija kupovina ispita, diploma i na kraju radnog mjesta?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Kad hoćeš da ubiješ i uništiš jedan narod, a ti mu ubiješ mozak. Nas su ubijali i nisu nam dali ni pristojnu srednju školu, sve dok nisu došli veliki ljudi i veliki borci za pravdu. Ponosna sam što sam dio tog prvog univerziteta u Sandžaku. Ja sam završila studije u Njemačkoj, isto tako magistarske i već sam pisala svoj doktorat u Njemačkoj kada se desilo da smo dobili u Sandžaku univerzitet. Tada sam rekla ja želim dati svoj doprinos svom narodu i vratila se i doktorirala na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru. Mentori su mi bili beogradski profesori, odnosno moj mentor je bio najveće ime u ex Jugoslaviji iz svijeta germanistike. Ja radim na tom univerzitetu, kao i na nekim državnim u Bosni i Hercegovini i mogu reći da nema razlike u studiranju između privatnih i državnih, čak su na privatnim univerzitetima studenti u prednosti jer su tu najčešće najveća imena, bar što se tiče Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru. Ja ne znam ko može kupiti diplomu i kako to ide i da li je to moguće. Sve sam krvavim radom stekla, i u to ne mogu da vjerujem.

Vidimo da nijeste pristalica nošenja dimija i šamija ali recite nam, ne samo kao neko ko potiče iz muslimanske porodice, već kao intelektualka i građanka EU, zašto (i kako je moguće) u 21. vijeku, s jedne strane vijeku seksizma, a s druge strane vijeku ljudskih prava i sloboda da nekome smeta ma(h)rama na glavi muslimanke?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Trebamo ići sa vremenom ako želimo da opstanemo. Kod nas se radi o „opstajanju". A pored toga, ne možemo koristiti internet i tehniku, a sa druge strane zadržati nešto što je prevaziđeno. Treba u svemu biti praktičar i olakšati sebi život. Recite mi kako se osjeća ona mala djevojčica u školi u Njemačkoj koja je jedina pokrivena i koja ne može da se igra slobodno sa ostalom dječicom jer će joj u igri spasti marama, ili će joj je neko povući sa glave. Muškarci su nezapaženi u Njemačkoj, a time i zaštićeni, ali žena sa maramom nije. Nju svi posmatraju i ona maramom nije zaštićena, već istaknuta. I mnoge ne mogu naći posao u zapadnim zemljama upravo zbog tog dijela odjece – marame, i zato ispaštaju. Zašto? Pa marama je bila simbol i prvih hrišćanki. Nije samo islam uveo maramu u vjeru. I u Kur'anu se kaže: …i neka velove svoje spuste na grudi svoje… (En-nur 31) Znači li to, da su ti velovi negdje u vazduhu više glave i žene ih trebaju spustiti po kosi. Smatram da je marama više zaštita od pustinjskog pijeska i sunca, a ne nešto što se baš mora. Po meni je velika muslimanka ona koja se bori za dobrobit svoje vjere i naroda i uopšte, neko ko se bori sa knjigom, a ne samo da je velika muslimanka neko ko nosi maramu… Isto tako smatram da ovaj vakat nije baš za maramu, ali mislim da će doći vakat kada ćemo je svi nositi. I kada je svi budu nosili, onda će ona imati svoj potpuni smisao.

Već 25 godina u kontinuitetu se govori o islamizaciji Evrope… Vraća se u „modi" rasizam, ksenofobija, fašizam… Je li pretjetana zabrinutost da se preko „dnevne doze islamofobiije" priprema ambijent da ulogu evropskih Jevreja 30-tih godina 20. vijeka zamijene evropski muslimani 21. vijeka?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Sve ovo ne sluti na dobro. I bojim se da će biti svašta. Trenutno se pravi haos iz kojeg će neko izvući nešto što njemu treba, a ostali će platiti. Najjači će, kao i uvijek,

pobijediti. Ko će to biti ja ne znam. Ali više ništa nije, niti će biti, kao prije i mi moramo biti na to spremni i toga svjesni. Ne trebamo se osloniti na to da će neko nas spasiti. Mi moramo svi na sebe prvo paziti i boriti se za sebe, a tek tada uz Božju pomoć moćićemo i opstati… Čuvaj se – čuvaću te! To je parola današnjice. I jedinstvo i zajedništvo je sada najbitnije. Uvijek su jača dvojica ili petorica od jednog… Zar ne? Zato se stvaraju zajednice. Pogledajte ko od krda životinja nastrada? Pa onaj ko je slab i sam, a nikada neće vuk na veliku zajednicu… Tako je i sa ljudima. Slabi uvijek nastradaju. Zato treba zajednica i jedinstvo.

Kako komentarišete nespremnost i nezainteresovanost islamske uleme u Sandžaku i uopšte na prostoru bivše SFRJ da reintegrišu i reformišu Islamsku zajednicu koja bi bila nukleus ujedinjenja svih muslimana u EU s ciljem bolje zaštite vjerskih prava i razbijanja stereotipa prema muslimanima?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Kaže se u narodu, radi ono što ti hodža govori, a ne radi ono što on radi. Ne znam ovdje odgovor. Mislim da će mnogi odgovarati pred Bogom za to što rade. No, koštaće nas sve ovo. Isto kao što košta cijeli arapski svijet. Ali treba čitati Kur‘an i sam ocijeniti, ako već ne znamo šta i kuda. Bog nam je dao tu mogućnost i svima je dostupna ta Knjiga, a uz to i naš intelekt je došao do tog nivoa da je možemo i sami razumjeti. Ja savjetujem svojoj djeci da se drže samo te svete Knjige i da ne vjeruju mnogo tim govornicima po internetu, jer mnogi svoje učenje okreću i svojim interesima. Naš narod treba tražiti jedinstvo, ako želimo opstati. No, najgori su „izdajnici“ unutar nas koji rade za naše neprijatelje.

EU liči na tmušni logor za izbjeglice u kome se jedino još svjetla vide „na prozorima” Njemačke. Nije dozvoljeno izbjeglicama, da ako prežive na putu sedam gora i sedam mora uđu kroz žičane ograde, a ako već uđu u EU onda se suočavaju se sa govorom mržnje i napadima. Je li ovo EU koju ste znali?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Ja pomalo razumijem EU. Velike su migracije i svijet se mijenja. I ljudi iz EU su se prepali tih ogromnih masa koje su krenule put njihove zemlje. I zaista je napravljen

haos sa njima. Nije ta stihija pokrenuta tek tako. Politika je tu velika. Njemačka se sada trese. Njemački narod je zabrinut i sada raste svakim danom sve veće nezadovoljstvo. I mržna i iz toga kulja, i opasan rasizam. Ja znam da će muslimani koji su tu godinama ranije živjeli sada isto platiti ceh. Jer mržnja protiv izbjeglica i muslimana svakim danom raste i sve je otvorenija. Ja to primjećujem. Ali, razumijem i Nijemce. Nije lahko prihvatiti za godinu dana dva miliona stranaca. Nije ni Njemačka baš tako moćna. A tu stižu ljudi sa velikim očekivanjima, koje im Njemačka ne može više priuštiti. S druge strane ovdje se radi o velikim masama ljudi koji dolaze iz rata. I ko zna šta sve ima među njima i da li ima i terorista. Jedan mali ispad kao u Francuskoj i bilo bi katastrofa po mnoge, posebno muslimane u Njemačkoj…

Šta trenutno pišete, šta možemo očekivati novo iz Biserine spisateljske sehare?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Trenutno se bavim historijom svog naroda. Lagali su nas dugo i zato želim dati svoj doprinos istini. Bog mi je dao mogućnost da naučim i studiram jedan veliki svjetski jezik i sada dajem ovim neki zekat u znanju. Godinama istražujem stare njemačke knjige i otkrila sam tolike stvari da se sama prepadnem toga. Upravo sam dovršila knjigu o Gotima u Bosni, starogermanskom plemenu i otkrila da je naše staro bosansko pismo, koje danas zovemo bosančica, najstarije na Balkanu, starije i od grčkog pisma, jer je ono istovjetno sa ilirskim, mezafiskim pismom, koje je nastalo iz fenicijskog pisma. Ali o tome više u knjizi…

Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Kur‘an.

Jeste li Vi za njih ili za nas? Ako ste za nas, zašto onda nijeste protiv njih? Pisali ste o „sandžačkim izdajnicima”. Šta biste poručili Sandžaklijama u susret aktuelnim izborima u Srbiji kada je fejsbuk postao svinjac po kome njuškaju i huškaju i čopori bošnjačkih stranačkih botova?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Neka misle na svoju djecu. Neka ne daju da se kupe ni za kakve pare, a ne za 10 eura i tako prodaju svoj glas koji znači otimanje od usta svom djetetu. Neka svi izađu da glasaju, jer ako ne glasaju, oni time pomažu onoj uigranoj mašineriji koja dobija na izborima. Narod sam mora promijeniti svoje stanje, kaže se i u Svetoj Knjizi.

AVLIJA je objavila prvu knjigu iz edicije „Bošnjačka biblioteka". Da ste Vi urednica te edicije, koje bi to bile prvih deset knjiga?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Meša Selimović, Mak Dizdar, Ćamil Sijarić, Avdo Međedović, Ismet Rebronja, a ostala imena ću ostaviti u tajnosti: Samo bih na kraju dodala i svoje ime. Ne zato što treba imati žena tu, već zato što smatram sebe velikim piscem, iako to sada mnogima će zvučati nadmeno i da se sama hvalim. Ali to sam ja.

U trinaestom broju časopisa Avlija, objavićemo pored intervjua i Vaše pjesme, portret, biografiju, odlomke uz dva romana… Jeste li imali avliju u Tutinu, imate li je sada i šta za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

BISERA SULJIĆ-BOŠKAILO: Kao što sam na početku rekla, moja avlija u djetinjstvu je bila školsko dvorište. Živjela sam u sklopu tog kompleksa osnovne seoske škole, učiteljskih i nastavničkih barakica, i pomoćnih školskih objekata, te školskog dvorišta, sa odbojkaškim i fudbalskim igralištem, i to je bila moja avlija. Sada imam avliju u Mostaru i to je prostor gdje ima svega: i kamena i drveta i ruže i vode i sunca i ograđenog tihog kutka gdje sakrivena odmaram dušu. Avlija je svijet u malom.

BISERASULJIĆ-BOŠKAILO, rođena je u Tutinu u srbijanskom dijelu Sandžaka. Studirala je u Sarajevu, Mostaru i Njemačkoj. Doktor je filoloških nauka, germanista i dugogodišnji predavač njemačkog jezika u Ingolstadtu, Njemačka. Trenutno je predavač i šef katedre za Germanistiku na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru, prevodilac, novinar, i književnik.

Član je Društva pisaca Bosne i Hercegovine, Njemačkog društva pisaca i Društva novinara Bosne i Hercegovine.

Prevela je nekoliko značajnih djela sa njemačkog jezika.

Dobitnik je mnogih nagrada, između ostalih nagrade A.B. Šimić za poeziju 1989. god. Prevod dječije knjige Nijemca, Paula Maara „Sedmica puna subota“ nagrađen je od strane Fondacije za izdavaštvo BiH, kao i od strane literarnog udruženja Traduki, koje finansira Savezno ministarstvo za evropska i internacionalna pitanja Austrije, Njemačke, Švicarske.

Dobitnik je godišnje Deretine nagrade za najbolji neobjevljeni roman u Srbiji za 2009. godinu.

Zastupljena je u mnogim antologijama. Prevođena je na njemački jezik.

Objavljena djela: Vilino kolo, pjesme, Oslobođenje, Sarajevo, 1991. Goli otok, roman, Ljiljan, Sarajevo, 2001. La Perla, roman, Bosanska riječ, Tuzla, 2004. Pešter, roman, Zalihica, Sarajevo, 2005., drugo izdanje, Zalihica, Sarajevo, 2009. Vilino kolo i druge ljubavi, pjesme, Zalihica, Sarajevo, 2005. Bilija, roman, Dereta, Beograd, 2010. Tomas Man na svojim izvorima, monografija (malo izmijenjena doktorska disertacija), Zalihica, Sarajevo, 2009. Pešter i druga djela, roman sa studijskim dodatkom drugih djela i recenzija, El Kelimeh, Novi Pazar, 2010. Karakondžula, roman koji su 2012. godine izdale zajedno tri izdavačke kuće iz tri države: Bosanska riječ iz Tuzle, ZORO iz Hrvatske i Nova knjiga iz Crne Gore.

RAZGOVORI SA PISCIMA

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: LJUBAV I MRŽNJA DOLAZE IZ SRCA I NE DOZVOLITE DA GA OTRUJU

Rođeni ste i odrasli u Peći. Šta su Vaša sjećanja na djetinjstvo? Šta ste sanjali, da postanete, ovo što ste sada, pisac i profesorica maternjeg jezika ili nešto drugo?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Odrasla sam i sazrila u multietničkoj sredini, u Peći. Potičem iz radničke porodice, gdje se gajila ljudskost i poštenje. Živjela sam pored religiozne majke i autoritativnog oca pa su red, disciplina i religioznost bili osnova za moje vaspitanje. Djetinjstvo mi je bilo bezbrižno i bogato jer nema šta ljepše nego odrastati uz tri sestre i dva brata. To sam shvatila šta znači kada sam sazrila i kada je ta ljubav dobila šire dimenzije. Zato sam i izrodila četvoro djece jer je porodica najveće bogatstvo.

Još kao dijete, divila sam se mojoj učiteljici Dragici Vukić. Tada sam shvatila da je biti prosvjetni radnik najplemenitiji posao. Ipak, svoj stav sam učvrstila u srednjoj školi, u Gimnaziji „Sveti Sava“ u Peći kada sam upisala jezički smjer. Tada sam konačno riješila da ću se odazvati prosvjetiteljskom pozivu.

Zašto ste upisali Filološki fakultet, Odsjek jugoslovenske književnosti i srpski jezik u Prištini? Ljubav prema pisanoj riječi ili prema prosvjeti?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Voljela sam da čitam i u knjigama sam nalazila putokaz ka vaspitanju, naravno pored svojih roditelja. Shvatila sam da knjiga oplemenjuje čovjeka. Iskreno,

nikada nijesam voljela prirodne nauke, posebno matematiku i fiziku. To je bio još jedan razlog da upišem društvene nauke. Po prirodi sam temperamentna, a taj temperament podvlači sa sobom entuzijazam, ambicioznost i kreativnost. Biti profesor, naravno pored znanja, znači biti fleksibilan, ambiciozan, entuzijasta i kreativac i samo takve osobe, zasigurno, mogu uspjeti u ulozi vaspitača. Sebe sam vidjela kao profesora književnosti i jezika jer sam smatrala da svojim vrlinama mogu da dam veliki doprinos obrazovanju i vaspitanju

Rekoste da ste temperamentni, ipak Vas drugi opisuju kao emotivnu osobu. Je li istina negdje na sredini ta dva opisa?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Psihologija je pokazala da je kod temperamentnih ljudi istovremeno prisutna i hipersenzualnost. Svoj temperament iskazujem kroz svoje ambicije, kroz entuzijazam, kreativnost, a najviše kroz svoje stavove o ljudskim vrijednostima. Mrzim nepravdu, laž, poltronizam, korupciju, mito i mnoge devijantne pojave. U tim trenucima „glasno progovaram“, ljuta sam i ogorčena. Ljudi u većini slučajeva „rade ispod žita“. Ja tako ne mogu, ne dozvoljava mi obraz, ne dozvoljava mi ono ljudsko. S druge strane, veoma sam osjetljiva i najmanja uvreda me pogađa. Patnja i empatija znaju često da mi poremete san. Ti „drugi“ su u pravu jer će me moja emotivnost koštati života.

Čije ste pjesme i priče voljeli da čitate tokom školavanja a šta čitate danas? Koje su Vam knjige najbliže uzglavlju, odnosno radnom stolu?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: U osnovnoj školi čitala sam školsku lektiru. Tek u srednjoj, osjetila sam polet ka lijepoj riječi. Oduševljavala me mudrost Meše Selimovića, slikovito pripovijedanje Iva Andrića, filozofske rasprave i polifonija Dostojevskog, bošnjačko jezičko bogatstvo Ćamila Sijarića. Voljela sam da čitam djela Danila Kiša, Alberta Kamia, Foknera… Ovih dana moju čitalačku pažnju zaokupljuje knjiga „Obnovi svoj život“ od Muhammeda El-Gazalija.

Za dvadeset godina ste napisali 22 pozorišna teksta, režirali ih i prikazali rožajskoj publici. Popularne su Vaše predstave koje izvode učenici: *Bika ćera modu, Naš jezik, Predizborna kampanja, Reforma školstva, Hasanaginica, Džekinica, Romeo i Julija, Kad lišće pada, Fejsbuk…* Koliko bi značilo, prvenstveno mladim u Rožajama otvaranje pozorišta za mlade?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: U Rožajama postoji amatersko pozorište *Kreativni haos* i mogu vam reći da ova grupa odlično funkcioniše. Drago mi je da se podiže svijest ljudi kada je u pitanju ova vrsta umjetnosti. Ja sam davne 1996. godine započela aktivnosti sa dramskom sekcijom u školi. Mnogi mladi ljudi su svoja scenska iskustva upravo imali kroz moje predstave. Moja je želja da se u Rožajama otvori profesionalno pozorište jer smatram da bi na ovaj način kulturni život u Rožajama bio potpun, s obzirom na to da su Rožajci veoma kreativni i sposobni.

Prisutni ste na Fejsbuku. Recite nam nešto za, a nešto protiv interneta. I kako zaštititi ne samo djecu već i mlade od zavisnosti od interneta pogotovo što su nasilje i pornografija dostupni na klik, govor mržnje dominantan na društvenim mrežama?

MIRSADABIBIĆ-ŠABOTIĆ: I sama sam bila žrtva internetskih manipulacija, ali, ipak, nijesam odustala jer mi je internet umnogome podrška u komunikaciji sa prijateljima, a posebno sa učenicima jer se dešava da putem Fejsbuka ponekad održim pokoji čas. Preko interneta se razmjenjuju informacije, mišljenja, emocije i sve ono što se prije nekoliko godina razmjenjivalo direktnim kontaktom. Emotivni život, socijalizacija, pokazivanje emocija vrše se daleko od drugih ljudi, pred računarom u praznoj sobi. Zbog velikih razdaljina i skupih izlazaka, a mladi uglavnom nemaju zaposlenje, mnogim mladim ljudima internet komunikacija je zamjena za realno druženje

I pored toliko pozitivnih sadržaja koje nudi internet, svjedoci smo da je ta pozitivnost ograničena. Virtualni svijet kojeg nam internet nudi postaje sve izazovniji. On pruža sadržaje u kojima je prisutno

nasilje, manipulacija, loši uzori, modeli devijantnog ponašanja. To utiče posebno na mlade koji postaju prezasićeni brigom o svom izgledu i ugledu.

Došlo je do pomijeranja granica u stilu života. Ne baš tako davno, djetinjstvo i tinejdžerski dani su se provodili uz crtane filmove, ili se čekalo da se poslije TV Dnevnika odgleda neki američki film, dobra pop ili rok muzika ili neki drugi sadržaji koji će biti tema sjutrašnjeg razgovora na velikom odmoru, poslastičarnici ili improvizovanoj prostoriji koja je predstavljala arhetip današnjim kafićima. Međutim, mladi sate provode uz internet.

Ovaj dio stvarnosti zamijenjen je novim bioritmom. Internet je kreirao jedan potpuno nov način života. Stvaraju se stereotipi i predrasude u mnogim segmentima: nove navike, biraju se idoli i uzori, stvara se nova komunikacija i slobodno vrijeme se koristi na drugačiji način. Došlo je do rušenja starih i do kreiranja novih slika o stanju, potrebama, interesima i vrijednostima u društvu a najpodložnija su djeca jer se ona nalaze u životnoj dobi kada usvajaju obrasce ponašanja, kulturu i navike. Svjedoci smo koliko se nacionalizma i šovinizma iznosi putem interneta. Govor mržnje sve više zauzima maha. Iskreno, sve ono što često pročitam, podsjeti me na ostatke ratnih dešavanja kroz istoriju. Ponadam se da smo se osvijestili, ali, nažalost, zla neljudska kob i dalje luta po svijetu i kao da se bude duhovi zbog kojih je prolivena krv kroz istoriju društva.

Unazad 25 godina došlo je do srozavanja mnogih moralnih vrijednosti, od porodičnih do religijskih. Sve više se trguje drogom, kupuju se i prodaju glasovi na izborima, kupuju se ispiti, diploma i radno mjesto. Je li život u SFRJ bio bolji ili smo mi tada bili bolji ljudi?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Dok je ljudi, biće i onih koji svojim stavovima i ponašanjem degradiraju čovjeka i unižavaju ljudske vrijednosti. SFRJ je davna prošlost. Zasigurno, društveni

sistem koji je bio aktuelan u vrijeme njenog postojanja, zastario je model društva. Savremeno doba donijelo i novog čovjeka kome je data velika demokratija. Međutim, ta se sloboda zloupotrebljava i pretapa se u ljudsko bezumlje i „čovjek je postao čovjeku vuk“. Roditelji i profesori više nijesu autoritet. Mladi ljudi, tokom odrastanja tragaju za ličnim identitetom, i u medijskim ličnostima nalaze svoje uzore, prema kojima oblikuju svoje ponašanje. Nažalost, to su osobe bez temeljnog obrazovanja, bez jasnog zanimanja. Takođe, vrijeme je „hiperprodukcije“ fakulteta. Kada sam ja upisivala fakultet, uslov za studiranje, bio je odličan uspjeh. Danas, svako studira, privatni fakulteti su spustili na najniži nivo standard znanja. Fakultetska diploma je izgubila svoju vrijednost jer se pojedinci zapošljavaju iz rodbinskih odnosa ili po političkoj liniji. Korupcija sve više zauzima maha. Teško ju je savladati i pored borbe društva da se suzbije. Sve u svemu, kriza je morala i, iskreno, brinem se kako će moja djeca živjeti, a o unučadima i njihovoj budućnosti ne smijem ni da razmišljam.

Kako ste doživjeli raspad zajedničke države SFRJ? Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Zapadnom Balkanu?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Živjela sam na Kosovu i već poslije Titove smrti osjećale su se tenzije. Pamtim demonstracije, progone i sukobe. Ja sam po prirodi optimista i očekujem mir i vjerujem da će taj mir zavisiti od toga u kolikoj mjeri će Evropska unija uspjeti da nas integriše.

Vaš roman „Majko, zašto?” iz 2013. godine je izazvao značajnu pažnju kod čitalačke publike. Recite nam nešto o tom romanu.

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Roman „Majko zašto?“ je moj prvijenac i zadovoljna sam čitalačkom pažnjom koju je zavrijedio. Objavila sa dva izdanja, promovisala ga u Rožajama, Podgorici, Sarajevu i Albaniji. Nastao je kao dug mom zavičaju, mojoj Peći jer se najveći dio radnje dešava u ovom gradu. Najteže je govoriti o svom stvaralaštvu. Usaglasila bih se sa maksimom čuvenog Monteskijea koji

je rekao*: Pisci nijesu dobre sudije svojih djela.* Pozivam se na ovu Monteskijevu ali ću pokušati da vam odgovorim na pitanje, a da to ne bude kritički stav. Naime, na jedan poseban način sam spojila fikciju i fakte, spojila prošlost i sadašnjost i napisala moderan roman 21. vijeka. Krenula sam od činjenice da su „ispijene" i teme i ideje u književnost i da su savremenom pisanju potrebne inovacije. Moj glavni junak je dijete crne puti i motiv crnog djeteta nije zabilježen kod nijednog pisca u zemljama u regionu. Prvi dio romana nije zadovoljio horizont očekivanja publike, tražili su nastavak. Upravo su me čitaoci pokrenuli i motivisali da napišem drugi dio i uskoro se očekuje promocija. Nadam se da će moji čitaoci biti zadovoljni nastavkom romana.

Veoma ste popularna profesorica kod rožajskih gimnazijalaca jer se puno družite sa njima, pomažete im, zovu Vas *druga majka*. Šta to čovjeka najviše opredjeljuje u djetinjstvu i mladosti da postane dobar, loš ili zao?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Polovinu naših karakternih crta nasljeđujemo od roditelja. To znači da geni, okruženje u kom živimo i način vaspitanja utiču na naš karakter koliko i ono što dobijamo nasljeđem. Još od kada je Frojd utvrdio da je djetinjstvo ključno razdoblje za razumijevanje svih pojava u ljudskom rodu, psihologija u najranijim iskustvima traži odgovore za sve oblike ponašanja. Međutim, danas na djecu i mlade ljude umnogome utiču vršnjaci. Svjesni smo činjenice da autoritet roditelja iz godine u godinu opada. Ekonomska kriza utiče na razvoj mladih, pa oni svoje nezadovoljstvo često iskazuju destruktivnim ponašanjem. Mladi jednostavno „prepisuju" jedni od drugih tako da u većini slučajeva geni gube na značaju i osoba se formira pod uticajem okruženja.

Šta mislite o ideji da se organizuje kulturna manifestacija *Sandžačko kulturno ljeto* gdje bi kulturna udruženja organizovala u svim sandžačkim gradovima kulturne aktivnosti u vremenu dva-tri mjeseca kada dolazi sandžačka dijaspora u zavičaj?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: To je odlična ideja. Vjerujem

da bi bila produktivna. Imamo iskustva u okruženju. U Petnjici se svake godine organizuje „Bihorsko kulturno ljeto“ i moje iskustvo pokazuje da je ova manifestacija veoma uspješna.

Pored spomenutog novog romana šta trenutno još pišete, šta možemo očekivati novo iz Vašeg spisateljskog pera?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Objavila sam drugi dio romana „Majko, zašto? Imam u rukopisima sto pjesama i deset priča. Međutim, nastojim da objavim knjigu „Prikazi mišljenja i stavovi“. Imam je u rukopisu. Satkana je od prikaza mog stvaralaštva i mišljenja kritičara, onda, mojih prikaza o drugim književnim djelima. Takođe, knjiga je obogaćena i stručnim radovima u kojima sam iznijela svoja mišljenja o mnogim društvenim problemima.

Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Odnijela bih moje „Nemire“. Naime, u ovu zbirku priča sam utkala dio svoje prošlosti, svoju sadašnjost, ali i budućnost. Moje viđenje tradicionalnih, moralnih i etičkih vrijednosti našli su posebno mjesto u ovoj knjizi. „Nemiri“ su moja porodica, moji prijatelji, ljudskost, humanost, tuga, bol…

Da ste Vi urednica edicije “Bošnjačka biblioteka”, koje bi to bile prvih deset knjiga?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: „Tuđe gnijezdo“ Huseina Bašića, „Bihorci“ Ćamila Sijarića, „Feniks“ Muhameda Abdagića, „Dug zavičaju“ Zaima Azemovića, „Žrtva“ Safeta Hadrovića-Vrbičkog, „Pod Kun planinom“ Faiza Softića, „Zid“ Enesa Halilovića, „Rod i dom“ Safeta Sijarića, „Niska od merdžana“ Šefke Begović-Ličina i „Majko, zašto?” (prvi i drugi dio) Mirsade Bibić-Šabotić.

Konsultant ste pri izradi Plana i programa za bosanski jezik osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori. Zbog čega je i dalje

prisutan veliki otpor u medijima na prostoru bivše SFRJ ali i kod dijela Bošnjaka prema nazivu *bosanski jezik*?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Iskreno, istraživala sam i proučavala razlike između crnogorskog i bosanskog jezika i došla do zaključka da nema mnogo razlika između bosanskog jezika (onog bez hrvaticizama) i crnogorskog (nejotovana verzija). Oba jezika pripadaju istoj porodici. Meni nije jasno otkud otpor kad su male razlike. Svako ima pravo da se deklariše kako hoće, a time i svoj maternji jezik nazove kako želi. Otpor je čisto političke prirode, jer je politika uspjela svoje otrovne kandže da ubode u sve sfere života, pa i u obrazovanje. Mi živimo u demokratskoj državi Crnoj Gori u kojoj postoji adekvatna ustavna norma i zakonska regulativa koja otvara mogućnost implementacije bosanskog jezika. Neka se izjašnjava ko kako hoće, kada je u pitanju maternji jezik. Sigurna sam da se mi svi na južnoslovenskim prostorima odlično razumijemo, kada je u pitanju jezik, ali smo posustali kada je u pitanju ljudskost.

Vi ste javno i jasno deklarisana Bošnjakinja. Sa ovim nazivom ste se veoma rano sreli, kao djevojčica dok ste živjeli u Peći. Kako je moguće da se veliki broj Bošnjaka u Crnoj Gori i 2003. a posebno 2011. godine izjasnio kao Muslimani?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Biću kratka i jasna: musliman je vjerska odrednica, piše se malim početnim slovom, a Bošnjak je nacinalnost. Musliman je i čovjek iz Turske, islamske vjere, i čovjek iz Arabije, islamske vjere, a Bošnjaci su stanovnici sa prostora bivše Jugoslavije, islamske vjere. Treba razlikovati ova dva pojma. Tu nema dileme.

Nesebično ste pomogli mladim pjesnicima da njihova djela ugledaju svjetlo dana: Sead Šahman, Haris Zekić, Tajla Kurpejović, Amra Tahirović, Brahim Kajević, Amina Kuč… Da li pratite književna i kulturna dešavanja u sandžačkoj regiji? Da li biste izdvojili neko ime od mladih sandžačkih pisaca kao obećavajuće?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Enes Halilović obećava. Pred njim su sjajne spisateljske vode. U Tuzli studira mladić Haris Zekić. Nažalost, životne okolnosti mu ne dozvoljavaju da se afirmiše kao pisac. Vjerujem da će doći dan kada će njegove spisateljske vrijednosti doći do izražaja. Takođe, od mlađih generacija, izdvojila bih i Nadiju Rebronja. Vrijedno je spomenuti dvije mlade rožajske pjesnikinje pred kojima je svijetla pjesnička budućnost. U pitanju su Amra Tahirović i Amina Kuč, koje su se nakitile nagradama kako na državnom, tako i na međunarodnom nivou.

Za ukupan doprinos u obrazovnom i vaspitnom sistemu u našem gradu dobili ste Tridesetoseptembarsku nagradu, koju dodjeljuje SO Rožaje za izuzetan doprinos u oblasti kulture, nauke i obrazovanja. 2015. godine je bila Vaša godina u znaku nagrada, „Iskra" i „Oktoih". Koju nagradu priželjkujete?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Svaki čovjek ima svoju nafaku. Silom se ne može ništa. Dragi Bog nam je dao razum i mi pravimo svoju stazu. Ja nagrade ne priželjkujem, one mi se same nameću, jer su moj aktivizam, moje znanje i umijeće prepoznatljivo i uvijek će biti poštenih ljudi, kakav je Halil Markišić, da me predlože za nagradu. Zasad mi nagrade nijesu prioritet. Pisanje i rad sa mladim ljudima su moje vodilje.

Kada pogledate iza sebe, šta je to najvažnije, odnosno šta je sve važno u životu? Poruka ili savjet našim čitaocima?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Najvažnije je biti čovjek. Često kažem mladim profesorima, da, kada ulaze u učionicu, nagaze prvo desnom nogom i neka ta noga predstavlja ljudskost, a onda lijevom, koja ima simboliku znanja.

Otuđili smo se jedni od drugih. Sve je manje ljubavi među nama. Animilizirali smo se. Postali smo interesne grupe. Brat sa bratom ne govori zbog politike. Mrze se zbog pripadanja različitim strankama… Zato svima poručujem: Volite se ljudi. Život je suviše kratak. Ljubav i

mržnja dolaze iz srca i ne dozvolite da vas niko otruje. Ja se pridržavam one Antigonine: „za mržnju ne, za ljubav ja sam stvorena“, a tako i učim kako svoju djecu, tako i učenike.

Ako bi Vas danas neki stranac pitao kakav je to grad Rožaje, šta biste mu kazali?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Moji su roditelji porijeklom iz rožajskog kraja, djeca su mi rođena u Rožajama i, iskreno, emotivno sam vezana za ovaj kraj. Pružala mi se prilika da ga napustim, ali nijesam htjela. Osjećala sam odgovornost da treba da dam doprinos svojim Rožajama. Kada bi me danas neki stranac pitao kakav je grad Rožaje, prenijela bi mu utiske poetičnošću: Rožaje je divna avlija u kojoj raste cvijeće svih boja koje odiše ljudskošću, čojstvom i junaštvom. Nažalost, nađe se ponegdje pokoja ukorijenjena kopriva, koja pokuša da poremeti ovu ljepotu.

U četrnaestom broju časopisa Avlija, objavićemo pored intervjua i Vaš portret, biografiju, odlomak iz romana, priču… Jeste li imali avliju u Peći, imate li je sada i šta za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ: Avlija je moja porodica, avlija je moje Rožaje, avlija je moja Crna Gora. Ne dozvoljavam nikom da moju avliju ukalja. Borim se protiv toga i srcem, i dušom, i pisanom riječju.

MIRSADA BIBIĆ-ŠABOTIĆ, rođena je 1966. godine ***u Peći, gdje je završila osnovnu i srednju školu, a Filološki fakultet, odsjek Jugoslovenska književnost i*** srpsko-hrvatski jezik, u Prištini. Kao profesor, radila je u Prištini, Peći i u Rožajama gdje i sada predaje maternji jezik u Gimnaziji ,,30. septembar''. Za poseban doprinos u oblasti obrazovanja dobitnica je Tridesetoseptembarske nagrade, najvećeg opštinskog priznanja za obrazovanje i kulturu u Rožajama, zatim, dobitnica je Iskre, nagrade za indivindualni doprinos u filantropiji, koju joj je dodijelio Fond za aktivno građanstvo u Crnoj Gori, a kruna njenog obrazovnog i vaspitnog rada je Oktoih, državna nagrada za izuzetne rezultate ostvarene u oblasti obrazovanja i vaspitanja, koju joj je dodijelilo Ministarstvo prosvjete Crne Gore.

Autorica je (tekstopisac, scenograf i režiser) dvadeset pozorišnih predstava, zbirke pjesama ,,Žad'', zbirke dramskih tekstova ,,Drame'', romana ,,Majko zašto?'' (dva izdanja), zbirke priča ,,Nemiri''. Objavila je brojne recenzije, romansirane biografije poznatih ličnosti, te analitičke i istraživačke radove obrazovnog i vaspitnog sadržaja u časopisima i zbornicima u zemlji i inostranstvu. Dobitnica je književne nagrade za priče ,,Vriska'' i ,,Đula''. Žiri na Međunarodnom pjesničkom susretu ,,Krilata Seošnica 2016.'' dodijelio joj je Povelju za književno stvaralaštvo. Udata je i majka je četvoro djece. Živi u Rožajama.

RAZGOVORI SA PISCIMA

SANELA HALKOVIĆ: BEZ KOMPROMISA KADA JE U PITANJU ISTINA

Gospođo Halković, danas polahko bivate prepoznati ne samo na sandžačkoj književnoj sceni već i šire. Kada ste i kako ušli u književne vode?

SANELA HALKOVIĆ: Prve stihove, posvećene mojoj mami, napisala sam još u sedmom razredu osnovne škole i za njih dobila nagradu na školskom takmičenju. Međutim, to je dugo ostalo na nivou literarnih sastava. Onda me život, neko vrijeme potpuno udaljio od književnosti. Pisanju sam se vratila tek prije pet-šest godina. Novinarstvo me zapravo opet vratilo u te vode. Dok pišem nekako dam sebi oduška. To je kao kad vezilja veze, samo što umjesto raznobojnih konaca, ja koristim riječi. Tako su, jedna po jedna, nastajale priče. Samo sam pustila da se na papir izliju emocije, strahovi, želje… Priznajem, nisam se dugo odlučila da objavim kratke priče, koje su čekale u „folderu“ mog kompjutera. Kad se bavite javnim poslom, onda ste pod lupom javnosti, imate naravno veću odgovornost za ono što kažete i napišite. Zato mi je trebalo nekoliko godina da objavim prvu knjigu, to je zbirka kratkih priča „Jama“. Na sreću sve je krenulo dobro. Kritike stručne javnosti, a i „običnih“ čitalaca bile su uglavnom pozitivne. Sretna sam kad mi se jave ljudi i žele da komentarišu ono što pišem, kada kažu da su se prepoznali u likovima i situacijama. Moj komšija, stariji, drag gospodin, u šali mi kaže: – Sad moram da pazim šta govorim, inače ćeš me staviti u knjigu – (smijeh). Raduje me baš to što čitaoci, moje priče doživljavaju kao svoje, to je sreća za pisca.

Posljednjih nekoliko godina radili ste kao novinarka, dopisnica novopazarske TV Jedinstvo, novinske agencije Beta,

Radija Sto plus, Revije Sandžak, lista Pravda, pisali ste kolumne za list Danas… Čega biste se prije odrekli, (kada biste morali), novinarstva ili pisanja proze?

SANELA HALKOVIĆ: Novinarstvo je rudarski težak posao, ali posao koji volim. Nije lahko biti novinar u ovako maloj sredini, kao što je Sjenica. Naročito nije lahko biti žena novinar, koja pri tom istražuje i postavlja pitanja. Ne pravim kompromis kad radim, kolege kažu "gađaš pravo u čelo". Zamjerila sam se, zato, i nekim lokalnim moćnicima, ljudima na vlasti, prijetili su mi zamislite i sa tržišnom inspekcijom, nisu me pozivali na konferencije za štampu, na ulici mi prijetili stranački aktivisti vladajuće partije… Ne marim zato. Ne bih sebe mogla da pogledam u ogledalu da sam drugačije radila.

Sticajem okolnosti, zbog političkih previranja i spora oko vlasništva nad TV Jedinstvo, trenutno se ne bavim novinarstvom i nije sasvim sigurno ni hoću li mu se vratiti.

Nije tajna da je to ponižavajuće malo plaćen i nezahvalan posao. Uslovi u kojima novinari rade, pa i žive, na ivici su bijede u najvećem broju slučajeva, te su mnogi primorani da hljeb traže na nekoj drugoj strani. Zato mi, i pored ljubavi prema toj profesiji, ne bi bilo teško da je konačno napustim i odaberem (ako bih morala da biram), ono što pišem "za svoju dušu", kako imam običaj da nazovem posao spisateljice. Samo oni koji su osjetili zadovoljstvo nakon završene priče, slike, skulpture…, znaju kako je to dobar osjećaj i najjači pokretač za umjetnika. Postala sam zavisna od tog osjećaja.

Jeste li uvjek zadovoljni onim što napišete?

SANELA HALKOVIĆ: Ne, nažalost, ne uvjek. Ponekad krenem nešto da pišem, nisam baš najzodovoljnija pravcem kojim ide priča, ali ništa ne mogu da popravim iako pokušavam ispočetka. Priča bude prosječna, pa prosječna, i iako nisam zadovoljna ja tu ništa ne mogu popraviti. Nekad mi prosto ne polazi za rukom da napišem ono čime bih bila zadovoljna. Ostavim i takve priče, ne brišem ih, pomislim, stvorene su da budu prosječne i to je to. Kao uostalom i većina ljudi.

Zbog njih jače zasijaju one posebne.

Ali zato, kad se desi da napišem nešto čime sam zadovoljna, onda je to osjećaj koji vrijedi čekati i zbog kog treba nastaviti. Ja sam i prije odluke žirija časopisa Avlija da mi da nagradu, znala da je priča "Boje tragova" dobro napisana. Ta priča me usrećila čim sam stavila posljednju tačku na nju. Ponekad imam osjećaj da smo mi samo instrumenti neke veće sile, koja će kroz nas nešto kazati, ili neće kazati. Pisac ne može donijeti odluku da napiše nešto dobro, nadahnuće će doći ili neće, to ne zavisi od nas.

Da li Vam novinarski posao pomaže da budete bolji pisac ili Vam oduzima kreativnost, energiju, vrijeme…?

SANELA HALKOVIĆ: Novinarka se u književnosti osjeća kao dobra plesačica na balu. U novinarstvu ne iznosim lične stavove, trudim se da budem objektivna, ali kada pišem "za svoju dušu", onda mogu da se razmahnem i kažem sve što mislim. Naravno, jezik i način izražavanja su potpuno drugačiji. Naročito je za kratke novinarske forme potreban štur, čist jezik, kratke, jezgrovite i jasne rečenice. To mi je, priznajem u početku bio problem, kako izbjeći uljepšavanje, upoređivanje, slikovito izražavanje… Jedino u reportaži, koja je dosta slična književnosti, mogu sebi da pustim na volju i da dodam svoja zapažanja bogatijim jezikom.

Iako oduzima puno energije i vremena, novinarstvo mi je pomoglo da budem bolji pisac. Radeći kao novinarka upoznala sam ljude iz različitih socijalnih grupa, interesovanja, oobrazovanja. Toliko sam se različitih sudbina nagledala, različitih priča naslušala. To pomaže piscu.

Sjećam se da sam nakon jedne javne tribine, koju sam pratila kao novinar, a na kojoj su govorile žrtve policijske torture u Sandžaku devedesetih godina prošlog vijeka, napisala priču "Zemljak, a katil". Naime, dva puna sata sam slušala kako su oni iznosili teške detalje o preživljenim mukama. Veoma me potreslo ono što sam čula. Kao novinar mogla sam samo da pošaljem kratak, štur izvještaj sa te tribine,

ali zato kod kuće, dok sam još bila pod jakim utiskom, na papir sam stavila i svoje i njihove emocije koje sam uhvatila, namjerno citirajući neke njihove rečenice, i tako je nastala priča.

Nije slučajno da među novinarima ima puno pisaca, novinarstvo i književnost se dopunjuju. Novinar je uvijek u pokretu, u vremenskom škripcu, okružen ljudima. Piscu je, međutim, potreban mir, tišina. Pa onda, kad se zamore od jednog posla, okrenu se drugom, te imaju i dinamiku i statiku (smijeh).

Objavljene su vam priče na nekoliko portala, primijetili smo da su Vam priče na portalu Avlija.me dobro prihvaćene od čitalaca. Šta su pisci dobili a šta izgubili sa novim tehnologijama, portali, e-knjige, Facebook…?

SANELA HALKOVIĆ: Ja volim nove tehnologije. Nisam od onih koji kažu da najbolje pišu običnom olovkom. Rado koristim komfor koji pruža rad na kompjuteru. Brzo se vratim na početak stranice, sa dva-tri "klika", popravim ili promijenim ono što želim, nešto izbrišem, nešto dodam, zamijenim red riječi u rečenici… Doduše to zavisi i od forme koju pisac piše. Pjesnici mogu pisati svojom rukom, običnom olovkom, međutim, to je za romanopisca gotovo neizvodljivo, ili izvodljivo uz veliki napor.

Naročito me fasciniraju društvene mreže na internetu. To je svojevrstan medij, samo mnogi toga još nisu baš svjesni. Prednost je što i vi sami možete da objavljujete ono što želite. Događa mi se da samo nekoliko minuta, pošto "podijelim" neku svoju priču, dobijem komentare i sa drugih kontinenata. Onda to moji prijatelji dijele svojim prijateljima, pa mi se i oni jave, te i oni postaju moji prijatelji, čitaju moje priče… Nema boljeg marketinga.

Sa druge strane na interenetu mogu naći gotovo sve što je rečeno ili napisano na neku temu. Nedavno sam za potrebe romana koji pišem, sprovela istraživanje. Začudila sam se koliko sam potrebnih podataka našla tim putem.

Naravno, mjera je prava stvar u svemu, pa i u tome, pogubno bi bilo pobjeći od ljudi i samo se prepustiti internetu. To što ima zloupotrebe novih tehnologija, ne znači da ih trebamo odbaciti. Bilo je i zloupotrebe medicine, ali naravno nećemo zato odbaciti dobrobit koju ona donosi čovječanstvu.

A kao što u životu biva, kad nešto dobijete, nešto bi trebalo i da date, tako su i pisci i umjetnici iz svijeta filma, muzike… pojavom interneta dobili mogućnost da brzo, velikom broju ljudi, predstave ono što rade, a izgubili dio zarade. Jer zašto bi neko kupovao knjige, kad će priče i onako naći na internetu?!

Kako uspijevate da uskladiti sve obaveze žene, majke, pisca, novinarke? Da li Vas ljudi drugačije gledaju zato što pišete?

SANELA HALKOVIĆ: Kada su odabrale emancipaciju, žene su sebi "natovarile" više nego što mogu da ponesu. Nekako iz godine u godinu ideal uspješne žene, kome svjesno ili nesvjesno, manje ili više težimo, postaje sve teže dostižan. Od žene se očekuje da je dobra majka, supruga, dobar radnik, umjetnik, kuharica, domaćica i na kraju manekenskog izgleda. Kažem "očekuje se", ustvari smo same sebi to nametnule.

U izvornom islamu žena je zaštićena, od nje se ne očekuje da zarađuje, "ratuje" sa poslodavcima, putuje sama, bori se za opsanak… Ali mi smo izašle iz tog okvira želeći da budemo nešto drugo, nešto više, stalno još i još. Sad više ne možemo da se zaustavimo.

Nisam se ni ja spasila od jurnjave za idelanom ženom. Neko vrijeme sam istovremeno radila za nekoliko medijskih kuća. Zamislite me na terenu, držim mikrofon za TV, diktafon za radio, usput napravim koju fotogafiju da pošaljem nekom listu, pa onda sve to sredim, uradim offove, isječem tonove za radio, snimim sebe, izmontiram… Žurim da pošaljem, pišem tekst za sajt, tekst za list, šaljem fotografiju i to sve u vremenskom škripcu, jer svi žele vijest odmah, inače je bajato. Onda kuća, djeca, svakog dana kuhanje… A u rijetkim trenutcima slobode,

jedva čekam da nešto nepišem za svoju dušu.

Onda organizam, sam u jednom momentu, javlja da je to previše, ta sam zbog zdravstvenih problema morala da usporim. Sad pokušavam da postignem balans.

Da li me ljidi drugačije gledaju? Ne želim da se razlikujem od ljudi oko sebe, prijatelja, komšija… U smislu da strčim. O mojim pričama razgovaram samo onda kad vidim da oni to žele, inače vodim računa da to ne spominjem, pazim da ne budem nametljiva. Ne želim da me zbog toga što pišem gledaju drugačije nego ranije, te da se stvori neka barijera. To mi je jako potrebno. Volim te ljude i drago mi je što se ništa ne mijenja u našem odnosu.

Kako odabrati pravu temu? Je li to najveći problem piscu?

SANELA HALKOVIĆ: Ja ne znam šta je to "prava tema". Surova realnost je moja inspiracija. Gotovo u svemu što napišem nađe se i pomalo autobiografskog. Tako je, mislim, sa svima koji pišu, uvijek u ono što pišemo unesemo i neka lična iskustva. I to je dobro, to baš daje snagu tekstu, jer je proživljeno, na sopstvenoj koži doživljeno. Ono što znam, i što bih savjetovaja ljudima koji pišu, to je da ne smiju praviti kompromis. Nikada ne pišite za nekog, nikad ne odustajte od onoga o čemu želite da pišete, jer mislite da se to nekom neće svidjeti. Inače, ako počnete vagati, kome bi se šta moglo svidjeti, ko bi se čime mogao uvrijediti, onda ništa od prave piče. Izbacićete ono što zaista mislite, a napisati ono što ne mislite, i tu je za pisca kraj. Ne ustručavam se da počnem bilo koju temu, čak ni od onih "zabranjenih", samo ako me povuče. Često mi čestitaju na hrabrosti. Ne znam jesam li zaslužila te čestitike, jer u trenutku kad pišem ja i ne razmišljam da li je to hrabro ili ne, samo se okrenem temi koja me povuče. Svjesna sam da su neke moje priče jako teške, al to je naša realnost, svidjelo se nekom ili ne.

Na čemu sada radite, možemo li uskoro očekivati neko novo izdanje zbirke priča?

SANELA HALKOVIĆ: Pišem historijski roman, tema je u najmanju ruku neočekivana. Mislim da tu tematiku niko do sada

nije umjetnički obrađivao. Radnja se dešava na prostoru Sandžaka, ali, davno, davno… Želim da to bude pitka životna i ljubavna priča, smještena u okvir historijskih događaja. Prije nego što sam počela pisati roman, sprovela sam pravo istraživanje, tražila podatke, prekopavala literaturu, konsultovala se sa stručnjacima…

Moram, međutim, priznati da nisam baš disciplinovana. Iako mi se čini da cijeli roman imam već u glavi, ne pišem ga baš brzo. Ostavljam ga, jer me odvede neka druga tema, koju u međuvremenu "ispletem" u formi kratke priče. Pa se onda vratim romanu, i tako. Ne znam kad ću ga završiti, ali ako sam nešto naučila u životu, to je da sve, nekako ima svoj pravi trenutak, ne valja mnogo hitati.

Očigledno je da volite formu kratke priče.

SANELA HALKOVIĆ: Da, volim. Mislim da je to forma koja u savremenoj književnosti naročito dobija na značaju. Lahko se prezentuje, brzo se čita, brzo, (i putem interneta) dolazi do čitalaca. Mislim da ljudi sve manje čitaju obimne romane i oni nekako polahko gube bitku.

''Avlija" planira da pokrene ediciju ''Bošnjačka biblioteka" sa deset knjiga, tvrdi povez pa sve knjige upakovane u jednu kutiju… Da ste Vi urednica te edicije koje bi to knjige bile?

SANELA HALKOVIĆ: Kada ste postavili to pitanje suočili ste me sa poražavajućom činjenicom da sam najmanje čitala i učila o bošnjačkoj književnosti. Mogu reći da sam pročitala puno knjiga i da nažalost bolje poznajem svjetske i srpske pisce. Napamet znam stihove Vojislava Ilića i Bodlera, pročitala sam sve knjige Lajoša Zilahija, Remarka, ruskih klasika… ali ne i bošnjačkih pisaca. Tako su me naučili. Žalosno je to kad se pored toliko knjiga koje sam u jednom periodu života "gutala", nisu našli bošnjački pisci. O njima se nije govorilo, bili su zabranjivani i osporavani, niko ih ni šapatom nije spominjao. Moj otac je volio knjige i u skromnoj kućnoj biblioteci smo imali jednu sa naslovom Muslimanske epske pjesme, stajala je iza drugih knjiga, da se ne vidi, ali ipak je bila posebna, naša. Niko mi nije

rekao da je zabranjena, ali sam ja tako mislila.

Dobro je da će se to promijeniti uvođenjem nastave na bosanskom jeziku, te će bošnjačka djeca učiti najprije svoju kulturu, a uz nju i druge.

Ja se naravno trudim da sada nadoknadim propušteno, i daću evo neke prijedloge, mada je teško od tolikog književnog bogatsva odabrati samo neke. Na prvom mjestu tu bi se morao naći Avdo Međedović, Safvet-beg Bašagić, Sabit Užičanin, Skender Kulenović, Mak Dizdar, ne odričem se Meše Selimovaća, svima koji su čitali njegova djela jasno je da je to bošnjačka književnost, moram uvrstiti mog zemljaka Muhameda Abdagića, zatim Ćamila Sijarića, pa Aliju Džogovića.

Treba da dodam da se i sada kod Bošnjaka, pojavila čitava plejada novih dobrih pisaca, kako u sandžačkoj regiji, tako i u Bosni i Hercegovini. Ne želim da izdvojim nijedno ime, jer bih se možda ogriješila i nekog zaboravila. Izdvojiće se oni već.

Kako biste opisali ili objasnili nekom iz unutrašnjosti Srbije ili bijelog svijeta, šta je to Pešter?

SANELA HALKOVIĆ: Pešter je tavan Balkana. Zelena, prostrana visoravan. Oni koji imaju sreću da na njoj žive, vide jasnije i dalje od ostalih. Zbog vjetrova koji često šibaju, imaju bistriji um. Na prvi pogled je to mirna visoravan, ali surovi životni uslovi stvorili su izuzetno energične ljude, majstore opstanka po svaku cijenu. Bujrum na Pešter.

Sigurno se sjećate početka raspada SFRJ i prljavog i krvavog doprinosa novinara širenju nacionalizama i zla koje je donio rat. Osnivač sajta "Vikiliks" Džulijan Asanž je rekao: "Kada shvatimo da ratovi nastaju kao rezultat laži, serviranih britanskoj i američkoj publici, kao i javnosti širom Evrope i drugih zemalja, ko su onda ratni zločinci? NIsu to samo lideri niti samo vojnici, to su i novinari, novinari su ratni zločinci".

SANELA HALKOVIĆ: Ne mogu baš potpuno stati u odbranu

novinarske profesije, jer sam i sama bila svjedok ratnohuškačkih novinara devedesetih godina. Međutim, zbog onih koji časno rade ovaj težak posao, moram reći ovo – u trenutku kada novinari, počnu svjesno palsirati laži, zarad interesa krupnog kapitala, osvajačkih ambicija, neokolonijalizma…, tada prestaju biti novinari, te postaju instrument propagande, i treba ih nazvati drugim imenom. Koliko god se oni predstavljali kao novinari, oni to više nisu. U pitanju je dakle zloupotreba medija od strane pojedinih interesnih grupa.

Želim da podsjetim da su novinari, boreći se za istinu, često davali svoje živote. Sjetimo se da je i u vrijeme vladavine Slobodana Miloševića bilo hrabrih, pravih novinara u Srbiji i regionu. Njihova žrtva zaslužije poštovanje. Pogledajte koliko novinara pogine na ratištima širom svijeta, a koliko njih truhne u zatvorima diktatorskih režima. Kako bi svijet znao ko se u Bosni i Hercegovini branio, a ko napadao, da nije bilo novinara?

Potrebno je, dakle, napraviti razliku između novinarstva i propagande.

U Vašoj biografiji stoji da pišete protiv gladijatorskog poretka koji vlada svijetom. Ko više može da utiče da se svijet promijeni na bolje (ili na gore), novinari ili književnici?

SANELA HALKOVIĆ: Reći ću to ovako: Glas novinara se čuje dalje i širi se brže, ali glas pisca ima veću težinu. I jedni i drugi mogu i moraju pomoći. Do sada, nažalost, nisu imali puno uspjeha. Čini mi se da planeta iz dana u dan postaje sve manje prijatno mjesto za život, naročito nekadrima. Borba za prirodne resurse sve je surovija. Svjetski moćnici, spremni su oružjem i propagandom istrijebiti i neke narode.

Nije im se lahko suprostaviti, zato i jesu tako moćni. Bevećи se teškim sudbinama običnih ljudi, preko čijih leđa se prelamaju i planetarne nedaće, dižem glas protiv takvog gladijatorskog svjetskog poretka u kom vlada jedino zakon jačeg. To se najbolje vidi u priči "Tuga u sivim pantalonama", koja je inspirisana sudbinom jednog

palestinskog dječaka. Sama ne mogu puno učiniti, ali znam da nisam ostala ravnodušna, znam da sam bar nešto pokušala učiniti. Ako svi učinimo bar nešto u tom pravcu, možda će i ti svjetski moćnici staviti prst na čelo. Hmm, nisam optimista.

Šta mislite o ideji da se organizuje kulturna manifestacija ''Sandžačko kulturno ljeto" gdje bi razna kulturna udruženja organizovala u svim sandžačkim gradovima kulturne aktivnosti u isto vrijeme?

SANELA HALKOVIĆ: To je odlična ideja. U Sandžaku, i crnogorskom i srbijanskom dijelu, ima dovoljno potencijala za takvu manifestaciju. Sreća je što ima puno kreativnih ljudi, slikara, pisaca, folklornih grupa, pozorišnih družina, iskusnih organizatora… Čini mi se da bi to bilo lahko izvodljivo, doduše, ako bi se političati držali podalje.

Nevolja je samo što su svi negdje svrstani, pa ovi neće sa onima, a oni neće sa ovima. No ipak se nadam da bi zbog entuzijazma prema novoj manifestaciji prebrodili i te podjele.

Ako dozvolite, ovo bih pitanje iskoristila da kažem da mi je veoma žao što je tradicija održavanja sportskih Sandžačkih igara prekinuta, te što smo dozvolili da se umjesto njih veličaju te MOSI igre. Nekako pored nas Bošnjaka, ona najvažnija pitanja prolaze nezapaženo, drugi nam podmeću, a mi spavamo. Tako je izostala reakcija i prilikom podjele Sandžaka na crnogorski i srbijanski dio.

Jeste li imali avliju u rodu, imate li sada avliju i šta za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

SANELA HALKOVIĆ: Moja prva asocijacija, kada neko spomene imenicu avlija, jeste "moje" i "sigurno". Ne „moje" u smislu materijalnog posjedovanja, već moje u smislu duševne vezanosti za jedan ograđen prostor, ali koji ima kapiju, da uđu oni sa kojima želimo da je dijelimo. Nije to samo fizički prostor, to je skup sjećanja, osjećanja, uglavnom prijatnih.

Nije slučajno da je baš avlija bila inspiracija za moju prvu priču „Iz sehare duše“. „U avliji mog djetinjstva bila je kamena kaldrma. Đedo je bio stolar…“ – pišem u toj autobiografskoj priči.

U prenesenom značenju, svako ima nekakvu avliju. Neka komšije imaju njihove avlije, obilazićemo se, ali mi smo dužni u svojoj sijati i gajiti naše cvijeće. Teško onom ko uređuje tuđu avliju, a u njegovoj korov. Nadam se da razumijete šta želim da kažem.

I na kraju, ne mogu da izostavim da ne kažem, da i zbog dobre sarednje sa vašim časopisom „Avlija“, na pomen te imenice, imam samo pozitivne asocijacije.

SANELA (SINANOVIĆ) HALKOVIĆ rođena 1971. godine u Sjenici u srbijanskom dijelu Sandžaka gdje je završila osnovnu i srednju Kulturološko-informativnu školu. Studirala je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. – Studije sam prekinula zbog rata u Bosni, u nadi da ću ih nakon rata završiti, no više im se nisam vratila, što sebi veoma zamjeram, jer sam bila jedan od naboljih studenata u generaciji. Život nam valjda diktira puteve, šta znam,- dodaje Sanela-

Objavila je 2013. godine zbirku priča ’’Jama’’. Dobitnica je druge nagrade na 3. međunarodnom konkursu časopisa Avlija za najbolju neobjavljenu priču u regionu.

RAZGOVORI SA PISCIMA

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: JEZIK JE PREDIVNO ČUDO

Kako provodite vrijeme u samoizolaciji zbog zarazne bolesti kovid-19? O čemu razmišljate, da li i o čemu pišete ovih dana?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Kao i svaka zaposlena majka. Radim od kuće, pratim online nastavu svoje starije djevojčice, trudim se što normalnije živjeti jer želim da period u četiri zida za moju malu djecu prođe što bezbolnije. Pišem, naravno, a trenutno završavam jednu priču koja bi trebala skrenuti pažnju na položaj djece s poteškoćama u razvoju.

Rođeni ste u Zenici 1978. godine. Kada je počela agresija na Bosnu i Hercegovinu imali ste oko 13-14 godina. Dovoljno da zapamtite rat. Šta je Vaše mišljenje o ovom svojevrsnom ratnom stanju u svijetu? Postoji mogućnost da virus bude uzrok da se promijeni svijet koji znamo?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Da, četrnaesti sam rođendan proslavila u skloništu, u jednoj pećini u stijeni pod Bašbunarom, u mom Travniku (u Zenici sam rođena slučajno). Sve naše komšije bile su tu s nama. Bilo je to vrijeme bola, smijeha, straha i našeg dječijeg druženja. Čudesna je ta dječija moć da od svega napravi nešto lijepo. Iz tog perioda vučem astmu i mnogo sretnih i tužnih uspomena.

Što se tiče stanja u svijetu, ne bih rekla da će se puno promijeniti. Sad nam se čini da nas je borba protiv virusa ujedinila, a kad pandemija prestane, u ljudske će se glave, vjerujem, vratiti stari sukobi i mržnje. Čovjek je, nažalost, takav.

Recite nam nešto o djetinjstvu. Šta to čovjeka najviše opredjeljuje u djetinjstvu i mladosti da postane dobar, loš ili zao?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Mislim da niko od nas nije ni posve dobar ni posve loš ili zao. Sve zavisi od okolnosti u kojima se nađemo. Nisam sigurna šta čovjeka opredjeljuje u mladosti da postane ovakav ili onakav, na to bi pitanje bolje odgovorio neko ko se bavi psihologijom. Kao neko ko se bavi pisanjem smatram da svako, baš svako, ima svoju priču, koju vrijedi saslušati. Sjetimo se Raskoljnikova ili Kovačićeve Laure. Oni nisu birali da postanu ubice. Na to su ih natjerali oklonosti, trauma, možda i mentalna bolest.

Kada ste počeli da pišete? Čije ste pjesme i priče voljeli da čitate tokom školavanja a šta čitate danas? Čitajući Vašu prozu čini nam se kao da su priče Zije Dizdarevića i Abdulaha Sidrana ostavile trag na stil Vašeg pisanja?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Čarolija je počela u travničkoj Dječijoj biblioteci, gdje sam otkrila Andersenove i Grimove te stare ruske bajke. Kasnije, kad sam poodrasla, zavoljela sam sestre Bronte, Daphne de Maurier, Jane Austen, Cronina, Singera,Puškina, Prevera. Volim i Sidrana (ta njegova divna „Slijepac pjeva svome gradu“!) a „Doli Bel“ je bila tema mog maturskog rada. Diplomirala sam na „Ponornici“ Skendera Kulenovića. Najboljom pričom sa ovih prostora smatram ipak „Dugu“ Dinka Šimunovića, koja mi se urezala u dušu još kao djetetu.

Inače, nedavno sam otkrila jednu mladu britansku spisateljicu imenom Dorothy Koomson koja me oduševila. Sviđa mi se i Pakistanka Nafisa Haji, te američko-indijska književnica Indu Sundaresan. Najboljom pričom sa ovih prostora smatram ipak „Dugu“ Dinka Šimunovića, koja mi se urezala u dušu još kao djetetu.

Na moje pisanje najviše su, mislim, ostavile trag priče iz moje okoline, sudbine malih ljudi (žena) koje su svuda oko nas.

Unazad 30-tak godina došlo je do srozavanja mnogih moralnih vrijednosti, od porodičnih do religijskih. Sve više se trguje drogom, kupuju se i prodaju glasovi na izborima, kupuju se ispiti, diploma i radno mjesto. Jesmo li zakasnili da budemo ljudi ili će ova pandemija pomoći čovječanstvu da uspori samouništenje?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Ne bih baš da budem policija za moral. Vrijednosti su relativan pojam, a i moral je. Divno je imati porodicu ako to želimo, ako je ta porodica sretna, izgrađena na kvalitetnim odnosima. Ako je samo slika za javnost, a iza četiri zida se dešava svašta loše, onda ne valja. Religija je, opet, privatna stvar svakog pojedinca, nešto lično, intimno. Ja sam za ljudska prava u svakom smislu. Treba činiti ono što nas usrećuje, sve dok to ne ugrožava druge ljude, a ne ono što od nas zahtijeva nekakva tradicija, neke davno postavljene norme. Tradicija zna biti zla i opasna, posebno za ženu. O toj temi uvijek rado pišem.

Treba ulagati u mentalno zdravlje i obrazovanje, podići svijest o tome šta droga i alkohol čine ljudskom mozgu. Što se tiče kupovine glasova i poslova, toga nema samo posljednjih dvadeset pet godina. Toga je uvijek bilo i bit će. Nigdje nismo zakasnili, niti će nam virus pomoći ili odmoći. Uvijek će biti onih koji imaju svijest i savjesti i onih koji je nemaju.

Kuda vodi ovo sveprisutno ugrožavanje dječjih prava na zdravo djetinjstvo u kontekstu da djeca provode po cio dan (i noć) uz računar, da su nasilje i pornografija dostupni na klik, govor mržnje dominantan na društvenim mrežama…? Kako zaštititi ne samo djecu već i mlade od zavisnosti od interneta?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Pa, sad, pedijatrica nisam, a ni psihologinja, tako da ne znam hoću li znati odgovoriti. Moje su kćerke male i ekrani ih privlače, ali ih učim da same shvate kad je dosta. Djeca odrastaju i nećemo uvijek biti pored njih da ih zaštitimo, zato ih treba naučiti da se zaštite sami. Što se tiče društvenih mreža, ni ja ni

suprug ih nemamo i nimalo nam ne nedostaju. Zaštititi djecu ili mlade možemo jedino jačanjem njihove volje. Slaba ličnost uvijek traži neku zavisnost.

Ako biste morali da izaberete strogi karantin u kući 14 dana a da imate internet ili da 14 dana provedete u prirodi ali bez interneta šta biste izabrali? Recite nam nešto za a nešto protiv interneta.

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Internet mi omogućava da radim od kuće u ovo vrijeme kad je opasno ići na posao, omogućava mi da pratim nastavu mog djeteta i aktuelne književne konkurse. Definitivno sam za internet. Inače, internet je opasna igračka samo za nekog ko ga ne zna koristiti, a za onog ko zna može biti kvalitetan i koristan. Može pomoći da učimo novi strani jezik ili tehnike crtanja, pisanja, kuhanja, šivenja …

Zašto ljudi negiraju jedni drugima nacionalnost, jezik… Da li će pandemija ovog virusa pomoći ljudima da shvate da nijesu važne teritorije i velike države?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Iskreno, ne znam. Mislim da i danas mnogo ljudi poštuje tuđu nacionalnost i jezik. I to je sreća. Lično smatram da su nacionalnosti i jezici nebitni, svi smo mi djeca jedne planete. A i virus nam je to dokazao. On ne bira.

Na brojnim elektronskim tabloidima laž i govor mržnje se šire poput zarazne bolesti. Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Balkanu, pa ako smijemo dodati i trajnog mira u svijetu?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Kao što postoji govor mržnje, postoji i govor ljubavi. Naravno da postoji šansa za izgradnju trajnog mira na Balkanu. Za svijet ne znam, ali se nadam da može.

Da li za ratove veću krivicu snose vođe i generali ili ratnohuškački novinari? Koje elektronske i(li) štampane medije na našem četvoroimenom jeziku možete da pohvalite kao elementarno profesionalne, objektivne… da ih preporučite našim čitaocima?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Političari i generali su meni dalek svijet. Ratnohuškački novinari nisu pravi novinari baš kao što to nisu ni ideološki pisci. Prema tome, nisu vrijedni spomena. Novinarstvo i književnost nikad ne zauzimaju stranu. Što se medija tiče, uglavnom pratim „Al-Jazeeru“ zbog divnih priča iz cijeloga svijeta.

Lektorica ste južnoslovenskih jezika. Da li se slažete sa nekim lingvistima koji tvrde da je danas jedan te isti jezik kod Bošnjaka, Srba, Hrvata i Crnogoraca. Zašto toliko ima otpora prema nazivu bosanski jezik?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Slažem se, naravno. Lingvistički, to je jedan te isti jezik, uvijek je i bio, i tu nema dileme. Iz političkih razloga, ima četiri naziva. Zašto, ne znam, ne bavim se politikom. Neko sam ko se lektorisanjem bavi da bi zaradio za život, a ljubav prema jeziku čuva za pisanje. Inače, to moram naglasiti, ja u svojim pričama i pjesmama imam i vijek i stoljeće, i stare bosanske izraze, i ekavicu i ijekavicu i ikavicu. Ne bojim se toga. Moje junakinje (jer to su uglavnom žene) dolaze iz različitih sredina i tome prilagođavam jezik kojim govore. Jezik je predivno čudo!

Avlija je objavila tek prvu knjigu iz edicije ‘’Bošnjačka biblioteka”. Da ste Vi urednica edicije “Bošnjačka biblioteka”, koje bi to bile prvih deset knjiga?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: „Derviš i smrt“ i „Tvrđava“, M. Selimovića „Sjećaš li se Doli Bel“, A. Sidrana, „Ponornica“ Skendera Kulenovića„“Talhe ili Šedrvanski vrt» Irfana Horozovića, „Kad je bio juli“ Nure Bazdulj-Hubijar, „Vidikovac na Odri“ Fadile Nure Haver,

„Prosanjane jeseni“ Zije Dizdarevića, „Hasanaginica“ Alije Isakovića, „Provincija u pozadini“ Hasana Kikića.

Imate li kućnu i biblioteku i da li znate broj knjiga? Koje su Vam knjige najbliže uzglavlju, odnosno radnom stolu? Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Kućna biblioteka mi je mala jer sam većinu knjiga poklonila gradskoj biblioteci, čije usluge obilato koristim. Čuvam samo stručne knjige, rječnike i knjige koje su mi iznimno drage i od kojih se ne želim rastati. Dvije najdraže su mi „Jane Eyre“ Charlotte Bronte i „Bajke“ Hansa Christiana Andersena. Obje bi sa mnom na pusto ostrvo, a ako bi morala biti jedna, moja stara i otrcana „Jane“ bi imala malu prednost. Inače, po toj sam junakinji dala ime i svojoj kćerki Džejni.

Ako biste morali da izaberete samo jedan grad da živite i boravite samo u njemu do kraja života, nešto poput ovog karantina koji živimo ovih dana, koji bi to bio grad i zbog čega?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Odabrala bih New York. On ima sve.

Jeste li imali avliju u rodnom gradu? Imate li avliju u Sarajevu gdje živite? Šta zapravo za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ: Imala sam avliju u Travniku. Avlija me asocira na baštu, lijepu i zelenu, onako, za odmor uz dobru knjigu. U Sarajevu je nemam jer živim u zgradi.

AIDA ŠEČIĆ-NEZIREVIĆ (1978, Zenica), književnica iz Sarajeva, po zanimanju lektorica južnoslavenskih jezika, redovna je učesnica na konkursu časopisa Avlija za najbolju neobjavljenu poeziju i prozu u regionu i do sada je dobila tri nagrade, što je bio i povod za razgovor.

Objavljena djela i nagrade:

„Irfanova gitara“, priča, Evropski institut Mediterana i Fondacija „Anna Lindh“, 2009 (Barcelona, Toledo, Španija). 2010. priča pretvorena u strip (srpski ilustrator Vladimir Palibrk), „Ogledalo“, priča, 2. nagrada IZ „Alma“, 2010., „Lutke“, zbirka pjesama, nagrada Fondacije „Fra Grgo Martić“ za najbolji poetski prvijenac, 2011., „Fotografija“, priča, 2. nagrada časopisa „Avlija“, 2011., „U dimu Sarajeva“, priča, nagrada Foruma žena Mediterana (Marseille, Francuska) 2012., „Čekajući da prestane kiša“, priča, 1. nagrada „Dr. Eso Sadiković“, 2012., „Katarina bosanska“, pjesma, 3. nagrada časopisa „Avlija“, 2012., „Dvije Sare“, priča, 2. nagrada Festivala dječije umjetnosti za najbolju bajku, 2017., „Gospođa ministrica“, pjesma, 1. nagrada časopisa „Avlija“, 2019.

Uvrštena u trojezičnu knjigu „Lapis Histriae“ 2019. pričom „Silvijina priča“, trojezični zbornik „Biber“ 2019. pričom „Snijeg“, zbornike: „Pesem.si“, KC „Grad“, „Pisanija“, „Leħen il-Malti“, “Pitchwise”, “The best of Trava”, “Musa Ćazim Ćatić”, “Trium Reginarum 2018” kao i u dječije zbornike: ”Planjaxovo pero 2019“, Vilenjakovo pero 2017” , te “Još je jutro puno snova” (Gradska biblioteka Zenica, 2019.). i nekoliko časopisa.

Učestvovala na Sarajevskim danima poezije 2012. i Književnom festivalu “Na pola puta” u Užicu, Srbija 2018.

RAZGOVORI SA PISCIMA

ELMA SELIMI: SVET SE MOŽE PROMENITI UKOLIKO PROMENIMO NAŠE NAVIKE PREMA SVETU

Kako provodite vrijeme u samoizolaciji zbog zarazne bolesti kovid-19? Da li vam teško pada odvojenost od različitih životnih aktivnosti? O čemu razmišljate i da li pišete ovih dana i o čemu?

Elma Selimi: Samoizolacija kao nužnost vrhovnog dobra u ovom specifičnom slučaju gde čuvajući sebe čuvamo i druge nije mi naporna, obzirom na sve izdate predostrožnosti smatram da je ovo naročit period da se pozabavimo sobom i najbližima. Vreme provodim čitajući Dostojevskog i spremajući naporne ispite, nedostaju mi predavanja i živa reč, kao i prijatelji. U poslednje vreme sam bila dosta aktivna na društvenom planu, a sada je sve utihnulo. Uhvatim se u momentu da pišem nostalgično jer crpim inspiraciju iz ljudi i okoline, a često sam u razmišljanju obimne transakcije informacija gde se njihova kvota verodostojnosti kreće od gole istine pa do eksplicitne laži. Na nama je da rasuđujemo.

Studentica ste medicine, zašto ste upisali medicinu? Kao studentica medicine šta nam možete reći o ovom virusu, koja su Vaša saznanja?

Elma Selimi: Medicinu sam zavolela još kao slabašno dete kojem je dijagnostikovana autoimuna bolest „celijakija“ ophođenje lekara u Beogradu ostavilo je snažan utisak koji me i dan danas prati, te se to manifestovalo kao ljubav, jer mi u porodici niko nije lekar. Sada kao student treće godine gde sam na pola puta do kraja shvatam da medicinu treba da studiraju oni koji je zaista vole, jer svi ostali razlozi mogu da izblede. Medicina me naučila

brižljivosti, a uz nju sam stekla dodatnu empatiju prema ljudima kao i razumevanje za različite promene raspoloženja usled bolesti. O Korona virusu COVID-19 znam da pripada jednoj od sedam različitih vrsta virusa koji pripadaju istoj familiji, javljaju se kod ljudi i nekih životinja. Razlikuje se od gripa po mehanizmu dejstva te uzrokuje i drugačije komplikacije gde je vodeća upala pluća. Smatra se da se prenosi kapljičnim putem ali i preko različitih fizičkih površina, može se preneti i preko ruku dirajući usta, nos i oči, te nas ne treba čuditi zašto se toliko insistira na zaštitnim maskama i rukavicama kao i izolaciji. Inkubacioni period nije preciziran no smatra se da iznosi od 14 do 28 dana gde je najveća prenosivost virusa baš u periodu kada nema simptoma, a zatim kada se jave. To virusu daje mogućnost da se neometano širi te je najbolja preventiva što manji kontakt sa ljudima i naravno dobra lična higijena. Spektar simptoma je različit ali naročito se izdvaja visoka temperatura, suv uporan kašalj i otežano disanje. Tako da savetujem da ko god oseti ove simptome kontaktira dostupne epidemiološke službe. Komplikacije su izražene kod starijih osoba, kardiovaskularnih bolesnika i dijabetičara. U svemu ovome imuni sistem ima vodeću ulogu kao odbrambeni stražar organizma. Čuvajte se.

Šta je Vaše mišljenje o ovoj situaciji koja mijenja svijet ili postoji mogućnost da promijeni svijet koji znamo?

Elma Selimi: Ova situacija nas disciplinuje i meri naš prag tolerancije, itekako menja pogled na svet jer uviđamo koliko možemo biti slabašni prema nečemu što ne vidimo dok ga osećamo u vidu straha da baš mi ne obolimo. Ovo doživljavam kao restart civilizacije gde se ponovo uče osnovni emocionalni mehanizmi na koje smo zaboravili, sad više mislimo na svoju babu i dedu, starijim komšijama i roditeljima jer nam je pobuđena svest i tako nam rade viši instiktivni mehanizmi. Svet se može promeniti ukoliko promenimo naše navike prema svetu, a da li je ovo dovoljan period to je već stvar ličnog pitanja. Jedna od promena koju direktno osećam je pitanje online obrazovanja gde se protok znanja može kontrolisati dok protok povratnog neznanja ne. Možda budemo

više cenili svoje profesore, nastavnike i učitelje. Medijska kampanja doktorskog požrtvovanja je na najvišem nivou, što ranije nije bio slučaj već obrnuto, to je ono pozitivno što se iz ove situacije da primetiti i dobro je što je tako, narodu treba izgraditi poverenje prema lekarima da bi se što ranije javili ukoliko osete bilo koji simptom ne samo virusa već i bilo kog drugog oboljenja.

Kada ste počeli da pišete? Čije ste pjesme i priče voljeli da čitate tokom školavanja a šta čitate danas? Koje su Vam knjige najbliže uzglavlju, odnosno radnom stolu?

Elma Selimi: Pišem od trinaeste godine, prve pesme bile su u formi rime, još tada sam znala da je pisanje put lečenja duševnog bića tako da kada bih osetila da me nešto muči prenela bih na papir i tako bih se oslobađala teskoba i gomile nejasnih pitanja koja bi se kao pčele koje ubadaju misli rojile. Volela sam da čitam poeziju Branka Miljkovića, njegove pesme su utisnute kao stope u mojim moždanim vijugama. Danas čitam modernu psihologiju i psihoanalizu Sigmunda Frojda. Najbliže uzglavlju su mi Patologija i Patofiziologija kao izuzetan prioritet.

Unazad 30-tak godina došlo je do srozavanja mnogih moralnih vrijednosti, od porodičnih do religijskih. Sve više se trguje drogom, kupuju se i prodaju glasovi na izborima, kupuju se ispiti, diploma i radno mjesto. Jesmo li zakasnili da budemo ljudi ili će ova pandemija pomoći čovječanstvu da uspori samouništenje?

Elma Selimi: Ukoliko posmatramo globalno pandemija koja je uzela maha dovešće do promena zakona, kontrolisaće se više letovi, roba i sigurno će se više ulagati u nauku. Lekciju učimo na teži način ali suština jeste da smo došli do moralnog kolapsa koji liči na začarani krug gde je gora stvar povlačila još goru. Roditelji su počeli da žude za karijerom i trendom modernog društva koje donosi više štete nego koristi, a tu stradaju najslabije karike odnosno deca. Pauza koja se ogleda u toku vanrednog stanja daje nam uvid da sagledamo bolje

okolinu koja je godinama bila pod agresijom čoveka, te sada kada smo u izolaciji polako se uviđa rekonstrukcija prirode i njena fenomenalna moć regeneracije, na nama je da čuvamo ono što nam je dato u amanet, a ne degradiramo. Iz ove situacije najbolje je izvući pouku pre nego nam bude prekasno da budemo ljudi.

Kuda vodi ovo sveprisutno ugrožavanje dječjih prava na zdravo djetinjstvo u kontekstu da djeca provode po cio dan (i noć) uz računar, da su nasilje i pornografija dostupni na klik, govor mržnje dominantan na društvenim mrežama…? Kako zaštititi ne samo djecu već i mlade od zavisnosti od interneta?

Elma Selimi: Ukoliko naučite na vreme dete da koristi pravilno internet onda će mu isti biti oaza znanja, to se postiže jedino ličnim primerom. Ako majka ili otac konstantno provode vreme gledajući TV ili telefon onda daju isti takav primer detetu zato što dete oponaša roditelje kao savršena bića. Zaštita je preventivne prirode i svodi se na to da se deca animiraju društvenim ili timskim igricama. U teoriji je puno lakše govoriti o tome dok je u praksi najlakše dati detetu telefon ili ga posaditi pored televizora, time se deca zaglupljuju jer im se nude prerađene informacije pa tako dete ne mora više da razmišlja. Nažalost postaje nam kultura da se odmalena kupuju smart telefoni u želji da zadovoljimo dečije potrebe, kaže se da je put do pakla popločan najboljim namerama, a to je u ovom slučaju prečica jer ne možete uvek kontrolisati šta će dete gledati na internetu.

Ako biste morali da izaberete 24-oro časovni strogi karantin u kući 14 dana a da imate internet ili da 14 dana provedete bez interneta ali na slobodi i u prirodi šta biste izabrali? Recite nam nešto za a nešto protiv interneta.

Elma Selimi: Odmah bih izabrala prirodu, avanturistički sam tip i kada ugrabim slobodnog vremena trčim za mirom koji nalazim na prirodnim prostranstvima. Priroda okrepljuje fizički i psihički, pravi odmor za dušu koji bi trebao svako priuštiti. Internet je koristan

ako se pravilno koristi, pogotovo kada je u pitanju inovativna nauka i saznanja koja nisu dostupna na fakultetu kao pridodata literatura. Bez interneta bi bilo teško funkcionisati u svetu kakav danas poznajemo. Dostupnost informacijama nam je velika olakšica i veoma smo svesni toga. Negativne strane proističu iz iracionalne i preteranog korišćenja interneta kao i zloupotrebe podataka. Na internetu smo izloženi raznim sadržajima koji nas odvlače od realnosti.

Šta to čovjeka najviše opredjeljuje u djetinjstvu i mladosti da postane dobar, loš ili zao?

Elma Selimi: Moralni primeri se uče u najranijem periodu odrastanja tačnije detinjstvu, spektar karakternih osobina zavisi od tempera kojim roditelji boje decu. Ukoliko ih zapostavite ili pak ne pružite ljubav detetu koje je iz ljubavi nastalo onda ne očekujete da to isto dete bude spremno da prepozna ljubav, a kamoli da je pruži. Svako od nas je rođen bezgrešan, kao roditelji vi pišete po detetu kao na praznoj hartiji i ono što ste zapisali pročitaćete kad vam dete postane odrastao čovek. Tu su i socijalni aspekti kao i društvena sredina u kojoj se jedinka razvija kao i genetski uslovljen temperament koji se iskazuje fenotipski ako ga spoljašnji uslovi zadovoljavaju. Pri mišljenju sam da dobra instalacija karakternih osobina koja se definiše adekvatnim vaspitanjem određuje kako će se kasnije čovek nositi sa izazovima koji će rezultirati njegovom reakcijom, a ona će se ogledati kroz postupke koji mogu biti dobri, loši i zli.

Pored sebe, da li biste izdvojili još neko ime od mladih sandžačkih pisaca kao obećavajuće?

Elma Selimi: Sandžak je uvek imao šta da ponudi naročito u pogledu mladih pesnika i pisaca, u toku dosadašnjeg iskustva pročitala sam nekolicinu mladih autora gde izdvajam Belmu Husović, Hazira Župljanina, Džejlanu Berović, Aišu Halitović i mnogi drugi koji će na pesničkom nebu zauzeti svoje mesto.

Zašto ljudi negiraju jedni drugima nacionalnost, jezik… Da li će pandemija ovog virusa pomoći ljudima da shvate da nijesu važne teritorije i velike države,

Elma Selimi: Pre svega je tu uključeno neznanje i nezaintersovanost za kulturološki identitet koji narodu daje autentičnost. Svako ima prava da bude ono što jeste, a za pravdu u tom kontekstu se treba boriti! Kada se ljudi nađu u zajedničkoj nevolji onda se zaboravi materijalno bogatstvo i svi postanemo ogoljeni do srži bez obzira šta posedovali jer niko nije pošteđen ma šta god posedovao ili bio. Svest naroda u ovom slučaju vodi se na puki opstanak tako da sve ostalo pada u vodu. Mišljenja sam da je ovo pravi trenutak da se osvestimo i priznamo da smo svi samo ljudi.

Na brojnim elektronskim tabloidima laž i govor mržnje se šire poput zarazne bolesti. Vjerujete li u mogućnost izgradnje trajnog mira na Balkanu, pa ako smijemo dodati i trajnog mira u svijetu?

Elma Selimi: Kada bi u svetu vladao mir, čovek bi se napravio ludim i iz tog ludila bi napravio haos čisto iz dosade. Teško je govoriti o miru kada znate da je narod temperamentan, pod ovim ne pravdam govor mržnje niti bilo koji vid agresivnog ponašanja jer ne bi trebalo generalizovati, već izdvojiti pojedince koji to rade. Mir se gradi postupno kroz naredne generacije koje dolaze, ukoliko zasadite i klicu mržnje onda ćete dobiti i njen plod. Treba se osvrtati na prošlost kao izvor saznanja i gledati da u budućnosti se ne ponavljaju greške koje izazivaju haos.

Da li za ratove veću krivicu snose vođe i generali ili ratnohuškački novinari? Koje elektronske i(li) štampane medije na našem četvoroimenom jeziku možete da pohvalite kao elementarno profesionalne, objektivne… da ih preporučite našim čitaocima?

Elma Selimi: Krivicu snosi onaj koji ima najviše interesa, u tom

slučaju može biti bilo ko od navedenih.

Najčešće čitam Telegraf i N1 u moru informacija treba biti vešt pronaći relevantne jer smo pretrpani portalima koji služe kao prenosioci iskrivljene slike realnosti. Opuštam se uz portale koji govore o poeziji, prozi, naravno preporučujem i vas.

Da li se slažete sa nekim lingvistima koji tvrde da je danas jedan te isti jezik kod Bošnjaka, Srba, Hrvata i Crnogoraca. Zašto toliko ima otpora prema nazivu bosanski jezik?

Elma Selimi: Jezik je živa materija koja jednom narodu daje i lingvistički život, jezikom se iskazuju sva vremena koje rečima potvrđuju identitet. Tako da je logično da postoje i narodno običajne razlike te nema razloga da se negiranjem postojanja jezika negira i život naroda koji svedoči o tome. Razlike u ovom slučaju doprinose bogatsvu dijalekta i ne bi trebalo da nas dele već produhovljuju da naučimo više jedni o drugima. Mišljenja sam da je otpor podeljen na pozornicu gde mi vidimo šta se odigrava, dok se iza zavese čuje šaputanje.

Avlija je objavila tek prvu knjigu iz edicije ''Bošnjačka biblioteka". Da ste Vi urednica edicije "Bošnjačka biblioteka", koje bi to bile prvih nekoliko knjiga?

Elma Selimi: To bi bile knjige: Šefke Begović-Ličine *Brezđetka*, Izeta Sarajlića *Nekrolog glagolu voljeti*, Ćamila Sijarića *Miris lišća orahova* i *Bihorci*, Enesa Halilovića *Zidovi*, Aladina Lukača *Bramaputra*, Enesa Nikšića *Begova kuća*…

Vidimo da nijeste pristalica nošenja dimija i šamija ali recite nam, ne samo kao neko ko potiče iz muslimanske porodice već i kao intelektualka, zašto i kako je uopšte moguće u 21. vijeku, s jedne strane vijeku seksizma, a s druge strane vijeku ljudskih prava i sloboda da nekome smeta ma(h)rama na glavi muslimanke?

Elma Selimi: Svakom kome smeta ne mora da gleda! U zemlji

gde je dopušteno slobodno izražavanje i kretanje, nema mesta takvom otporu. Predrasude sa druge strane postoje, jer su mediji uticali da se iskrivi slika žena koje nose maramu. Adekvatno obrazovanje kroz školovanje bi u ovom slučaju bilo najbolje rešenje da se vere i njihovi propisi upoznaju, tako bi srušili stereotipna mišljenja i predrasude među narodima.

Do ove pandemije zapadnoevropski političari i mediji su pridavali preveliku pažnju malobrojnim pokrivenim muslimankama koje žive u EU, osuđivali što ne žele da se rukuju sa nepoznatim muškarcima, danas svi pokrivaju lice i izbjegavaju kontakt… Kako će poslije pandemije objasniti javnosti da pokrivanje lica predstavlja bezbjedonosni problem a danas svi hodaju obučeni kao Marsovci i ne smeta to nikome?

Elma Selimi: Situacija je primorala sve ljude sveta da se zapitaju o svojim stavovima, ovde nije isključeno da li su se zapitali koliko je bolje ne rukovati se i time zaštiti i sebe i sagovornika. Mere bezbednosti su u ovom slučaju analogne, žena se pokriva da bi sebe zaštitila, a sada se ljudi pokrivaju da bi zaštitili sebe od drugih.

Imate li kućnu i biblioteku i da li znate broj knjiga? Koji Vam je draži poklon: knjiga, čokolada ili parfem? Ako biste morali sa sobom na neko pusto ostrvo da ponesete samo jednu knjigu, koja bi to bila knjiga?

Elma Selimi: Moja biblioteka je skromna, a najviše se sastoji od stručne literature koja je obimna, a otprilike je na policama oko pedesetak knjiga. Najdraži mi je poklon koji je kupljen sa puno pažnje bez obzira šta to bilo. Ponela bih sa sobom knjigu autora Mr Skot Pek „ Put kojim se ređe ide“ odlična knjiga.

Ako biste morali da izaberete samo jedan grad da živite i boravite samo u njemu do kraja života, nešto poput ovog karantina koji živimo ovih dana, koji bi to bio grad i zbog čega?

Elma Selimi: To bi bio grad u kojem su ljudi koje volim jer gde god da ste bio to i najlepši grad, bez toplog doma uzalud je sva arhitektura. Tako da bih uvek izabrala isto što i sad.

Imate li avliju u Tutinu gdje živite? Šta zapravo za Vas znači avlija? Na šta Vas asocira ova imenica?

Elma Selimi: Da imamo i jako je prostrana, avlija mi je prefinjena reč koja asocira na mesto odrastanja, bezbrižnost i detinjstvo. Ima li šta lepše od toga videti majku kako vas srdačno čeka naslonjena na ogradu svoje avlije?

ELMA SELIMI je rođena 1997. godine u Tutinu u kome je završila osnovnu školu kao učenik generacije. Srednju medicinsku školu Novom Pazaru takođe je završila kao đak generacije. Student je treće godine Medicinskog fakulteta u Kosovskoj Mitrovici.

Osim poezije, piše eseje besede i kratke pripovetke.

Zbirka poezije „Nepotreban Ambijent“ nagrađena je književnom nagradom „Najemotivnija ljubavna pjesma“ u kategoriji mlade nade ljubavnog pjesništva u Mrkonjić gradu 2017. Pesma «Velike sitnice» iz istoimene zbirke objavljena je u magazinu „Lacuna mag“ za kulturu i literaturu Safera Grbić.

Pesma iz nove zbirke «Popis inventara» odabrana je među trideset najboljih u regionu od strane Biblioteke „Branko Radičević“ Žitište.

Pesme su joj objavljene u „Antologiji POEZIJE PESNIKA IZ EX-YU 1991. – 2017. GODINE KNJIŽEVNI KLUB SOMBOR

Objavila je knjigu pesama „Nepotreban ambijent“

U štampi joj je druga knjiga „Zakasnićemo da budemo ljudi“.